

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

**İBN KUTEYBE'NİN UYÛNÜ'L-AHBÂR'INDAKİ
HADİSLERİN TAHRİC VE TENKİDİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tuğçe GÜNAYDIN

BURSA 2015

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

**İBN KUTEYBE'NİN UYÛNÜ'L-AHBÂR'INDAKİ
HADİSLERİN TAHRİC VE TENKİDİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tuğçe GÜNAYDIN

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Akif KÖTEN

BURSA 2015

TEZ ONAY SAYFASI ÖRNEĞİ

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı'nda 701123003 numaralı Tuğçe GÜNAYDIN 'ın hazırladığı "İbn Kuteybe'nin Uyûnü'l-Ahbâr'ındaki Hadislerin Tahric ve Tenkidi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 04/11/ 2015 günü 11:00 – 13:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Yard. Doç. Dr. Akif KÖTEN
Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Erdinç AHATLI
Sakarya Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Abdullah KARAHAN
Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

.../.../ 2015

ÖZET

Yazar Adı ve soyadı : Tuğçe Günaydın
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı : Hadis
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : viii+123
Mezuniyet Tarihi : 04/11/2015
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Akif Köten

İbn Kuteybe'nin Uyûnü'l-Ahbâr'ındaki Hadislerin Tahric ve Tenkîdi

Hadis ilmi Peygamber Efendimiz döneminden başlayıp bu zamana kadar devam etmiş bir ilimdir. Bu ilim dalında binlerce muhaddis yetişmiş, bize dinin kaynakları konusunda yol göstermişlerdir. Bizim çalışmamız ise bu muhaddislerden sadece biriyle, İbn Kuteybe'nin bir eseriyle ilişkilidir. İbn Kuteybe hicrî III. Asırda birçok alanda eser vermiş önemli âlimlerdendir. Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, Garîbu'l-Hadis... gibi meşhur hadis kitapları bulunan müellifin tarih ve muhâdarat alanındaki eseri Uyûnü'l-Ahbâr'ı hadis ilmi içerisinde ele aldık. Bu kitaptaki hadislerin kaynaklarını tespit ederek, sıhhatleri hakkında bilgi verdik. Bu şekilde kitabın hadis ilmi açısından değerini ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Tezin giriş kısmında çalışmamızda yer alan hadisle ilgili kavramlar hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde İbn Kuteybe'nin yaşadığı asır, hayatı, aldığı eğitim ve eserleri... gibi konular ele alınarak hadisçiliği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca ele alınan eser tanıtılmıştır.

İkinci bölümde eserin içindeki tüm hadisler tahric edilmiş, bulunduğu kaynaklar ve sıhhatlerine dair bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İbn Kuteybe, Uyûnü'l-Ahbâr, Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis

ABSTRACT

Name and Surname : Tuğçe Günaydın
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Basic Islamic Sciences
Branch : Hadith
Degree Awarded : Master
Page Number : viii+123
Degree Date : 04/11/2015
Supervisor : Akif KÖTEN

The Criticism of Hadiths in Ibn Kutayba's Uyûnü'l-Ahbâr

Hadith is a science which has continued since the period of our prophet. In this branch of science, thousands of scholars studied and they guided us about the sources of religion. Our study is related to the study of only one of those scholars', İbn Kuteybe. İbn Kuteybe is an important scholar who did many studies in various fields in the hijri third century.

We examined the Uyûnü'l-Ahbâr from the aspect of the science of hadiths. This study has produced in the fields of history and muhâderat by the scholar who also had lots of famous books in Hadiths. In this study, we determined the sources of hadiths and gave information about the reliability of them. In this way, we tried to stay the importance of the book from the aspect of science of hadiths.

Our study consist of two parts. In the introduction part of the thesis, information was given about the concepts related to hadiths.

In the first part, considering the century in which İbn Kuteybe lived, his life, his education and his studies, his approach to science was explained. Furthermore, his study was introduced.

In the second part, all the hadiths were written and information was given about the sources and reliability of the hadiths.

Key Words: İbn Kuteybe, Uyûnü'l-Ahbâr, Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis

ÖNSÖZ

İbn Kuteybe altmış üç yıllık hayatını Abbasiler'in altın çağında yaşamış, babası dâhil birçok hadis ve kelimeden icazet almış, onlarca eser telif etmiş büyük âlimlerdendir. İbn Kuteybe ve onun gibi birçok âlim dinimizin asıl kaynaklarından olan hadisleri anlamak ve sıhhatlerini araştırarak bizlere en doğru kaynakları bırakmak için üstün çabalar göstermişler, yaptıkları çalışmalar hadis ilminin temellerini oluşturmuş ve kendilerinden sonra gelenlere ışık tutmuştur. İbn Kuteybe hadislerle ilgili eserler veren bir müellif olması itibarıyla hadis dışında kaleme aldığı diğer eserlerinde de hadislerle yer vermiş; hatta bir hadis ravisi olarak bazı hadisleri bizzat kendi senediyle rivayet etmiştir.

Bu çalışmada müellifin tarih alanında kaleme aldığı, bununla birlikte daha ziyade konularına göre düzenlenmiş, hadisler dâhil birçok bilgiyi kapsayan Uyûnü'l-Ahbâr isimli kitabı hadis kriterleri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışma iki bölümden müteşekkildir. Giriş kısmında konuyla ilgili kavramlar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde İbn Kuteybe'yi daha iyi tanımak için ilk önce onun yaşadığı asır ve bu asırdaki ilmi faaliyetler incelenmiştir. Bunun yanı sıra İbn Kuteybe'nin hayat hikâyesi ve onun ilmi hayatı incelenerek kimlerden ne şekilde ilim tahsil ettiği, kimlerden icazet alarak hangi konular üzerinde çalıştığı anlatılmış; kısacası müellif hakkında daha çok bilgi sahibi olunmaya çalışılmıştır. Ayrıca müellifin yetiştirdiği talebelerle, eserleri de ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak da müellifin incelediğimiz eseri Uyûnü'l-Ahbâr hakkında ön bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise, eserdeki hadisler tahrir edilmiş ve hadisler kitaptaki bâb sıralamasına göre düzenlenmiştir. Hadislerin kaynakları araştırılmış ve sıhhat durumları incelenmiştir.

Sonuçta hadislerin sıhhat durumlarına bakılarak bu kaynağın bizim için hadis kaynaklarından olup olamayacağı veya müellifin hadis ihticâcında yöntemleri hakkında fikir edinilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız esnasında hoşgörü ve sabrıyla bize destek olan saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Akif Köten Bey'e şükranlarımı sunarım.

Tuğçe GÜNAYDIN

BURSA 2015

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ÖRNEĞİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	1
B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI	1

I. BÖLÜM

İBN KUTEYBE VE UYÛNÜ'L-AHBÂR'I

A. İBN KUTEYBE'NİN YAŞADIĞI ASIR	3
1. Siyasî ve İctimâî Ortam	3
2. İlmî ve Kültürel Ortam.....	4
3. Hadisle İlgili İlmî Faaliyetler.....	5
B. İBN KUTEYBE	8
1. Hayatı.....	8
3. İlim Aldığı Hocaları	11
4. Talebeleri	12
5. Eserleri	12
6. Uyûnü'l- Ahbâr.....	15

II. BÖLÜM

UYÛNÜ'L-AHBAR'DAKİ HADİSLERİN TAHRİÇ VE TENKİDİ

A. KİTÂBÜ'S-SULTÂN	19
B. KİTABU'L-HARB VE'L-FÜRÛSİYYE	25
C. KİTABU'S-SÛ'DÛD	40
D. KİTÂBÜ'T-TABÂİ' VE'L-AHLÂKİ'L MEZMÛME	53

E.KİTÂBÜ'L-‘İLM VE'L-BEYÂN	65
F.KİTÂBÜ'Z-ZÜHD	69
G.KİTÂBÜ'L-İHVÂN	81
H. KİTÂBÜ'L-HAVÂİC	92
I. KİTÂBÜ'T- TAÂM	98
İ. KİTÂBÜ'N-NİSÂ.....	106
SONUÇ	115
BİBLİYOGRAFYA	117
ÖZGEÇMİŞ	123

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.mad.	Adı geçen madde
b.	Bin
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
F. Ü.İ.F.	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
İst.	İstanbul
m.	Miladî
md.	Madde
İ.F.A.V.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
nu.	Numara
ö.	Ölümü
r.a.	Radıyallahu Anh
r.anha	Radıyallahu Anha
S.	Sayı
s.	Sayfa
s.a.	Sallallahu aleyhi ve sellem
s.s.	Sayfalar arası numarası
trc.	Tercüme eden
ts.	Basım tarihi yok
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
Yay.	Yayımları
Yay.y.	Yayımcı yok
yy.	Yüzyıl
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmanın konusunu III/IX. yy. tarih ve ahlâk alanında önemli eserlerden birisi olan İbn Kuteybe'nin Uyûnü'l-Ahbâr adlı eserindeki hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi teşkil etmektedir.

İbn Kuteybe uzun yıllar içinde derlediği dil, edebiyat, ahlâk, tarih ve genel kültürle ilgili malzemeyi bir araya getirerek seçtiklerini Uyûnü'l-Ahbâr isimli hacimli eserini oluşturmuştur. Bu eser halka ve idarecilere ahlâkî öğütler veren edebiyatın ilk örneklerindendir. Eser ahlâkî öğüt verme amacıyla yazıldığından daha çok şiirler, fıkralar, özlü sözlerden oluşmuş, fakat içerisinde hadislerden de örnekler verilmiştir.

İbn Kuteybe'nin hadis alanında yazan bir müellif, aynı zamanda bir râvî olması sebebiyle onun tarih ve ahlak alanında yazdığı eseri üzerinde tahrir ve değerlendirme çalışması yapmak istedik. Böylece her ne kadar eser tarih alanında olsa da, İbn Kuteybe'nin hadise bakış açısı hakkında bilgi edinmeye çalıştık.

B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Bu çalışmada Resulullah (s.a.)'e nisbet edilen 285 rivâyet ele alınmıştır. Tahrir ve değerlendirme çalışmalarının genel karakteristiğine uygun olarak rivayetlerin incelenmesi sırasında objektif ve önyargısız bir yaklaşıma özen gösterilmeye çalışılmıştır.

Uyûnü'l-Ahbâr'daki makbul ve merdud rivayetlerin imkânlar ölçüsünde ortaya koyulmaya çalışıldığı tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbn Kuteybe'nin yaşadığı dönem, hayatı ve eserlerine kısaca değinildikten sonra Uyûnü'l-Ahbâr'ın genel içerik ve uslûbuna temas edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Uyûnü'l-Ahbâr'da geçen hadislerin tahririni yapmaya, elimizdeki imkânları kullanarak rivâyetlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Her hadis tercümesiyle birlikte verilmiş, dipnotta hadisin Uyûnü'l-Ahbâr'daki yeri gösterilmiş, hadislerin bulunduğu kaynaklar belirtilmiş ve hadisin bulunduğu kaynaklarda rivâyet hakkında bir değerlendirme yapılmışsa bunlara kısaca yer verilmiştir.

Hadislerin tahriri yapılırken ilk dönem hadis eserlerine inilmeye gayret gösterilmiştir. Kütüb-i Tis'a ile birlikte İbn-i Ebî Şeybe ve Abdürrezzak'ın

Musannef'lerine; Ahmed b. Hanbel, Humeydî, Bezzâr ve Ebû Ya'la'nın Müsned'lerine ve daha birçok hadis eserine müracaat edilmiştir. Hadislerin tahricinde el-Mektebetü'ş-Şamile adlı Arapça kütüphane programından mühim ölçüde faydalanılmıştır. Söz konusu program eserlerin orjinallerine ulaşılması noktasında bize önemli derecede hız kazanımı sağlamıştır.

Araştırma esnasında hadislerin buldukları kaynaklarda rivâyetlerin sıhhatleri hakkında herhangi bir değerlendirme varsa bunlara yer verilmiştir. Hiçbir kaynakta bulunamayan hadislerin varsa senedinde inkıta' olup olmadığına bakılmış, bunun haricinde hadislerin tek tek sıhhat değerlendirilmesi yapılmamıştır. Hadislerin tercümesinde Arapça dil ve anlam esasları gözetilmesinin yanında hadislerin mevcut tercümeleleri varsa bunlar da göz önünde bulundurularak anlam bütünlüğünü en iyi karşılayacak tercümeleler yapılmaya çalışılmıştır. Ayetlerin mealinde ise büyük oranda Türkiye Diyanet Vakfı'nın Kur'an-ı Kerim mealı esas alınmıştır.

İbn Kuteybe'nin rivâyeti zikrettiği metinler tezde aynen zikredilmiştir. Kaynaklar dipnotta gösterilmiş, ilk geçtiği yerde kaynağın tam künyesi verilmiş, daha sonraki atıflarda kaynağın tanınmasını sağlayacak şekilde kısaltmalar yapılmıştır.

I. BÖLÜM

İBN KUTEYBE VE UYÛNÛ'L-AHBÂR'I

A. İBN KUTEYBE'NİN YAŞADIĞI ASIR

1. Siyasî ve İctimâî Ortam

İbn Kuteybe, Abbâsîlerin; kültür, edebiyat, sanat ve ticaret gibi her alanda altın çağda olduğu bir dönemde dünyaya gelmiştir. Bu dönemde Abbâsîlerin başkenti Bağdat'ta Türk, Fars, Arap. vb. milletler iç içe yaşıyordu.¹ Bu farklı milletlerden oluşan topluluk müslümanlığı kabul ettikten sonra, eski dinlerine ait örf ve âdetlerini çeşitli hayat anlayışlarını, İslam inanç ve ahlâkının ortak prensiplerinde birbirleriyle kaynaştırmışlar ve böylece, çeşitli unsurlardan teşekkül eden geniş bir İslam topluluğunu meydana getirmişlerdir.²

İbn Kuteybe'nin altmış üç yıllık hayatında dokuz halife Abbâsî devletinde hüküm sürmüştür. Bunlar:

1. El-Me'mun (198-218/ 813-833)
2. El-Mu'tasım (218-227/ 833-842)
3. El-Vâsık (227-232/ 842-847)
4. El- Mütevekkil (232-247/ 847-861)
5. El-Muntasır (247-248/861-862)
6. El-Musta'în (248-252/ 862-866)

¹ Gutas, Dimitri, **Yunanca Düşünce Arapça Kültür**, I.b., trc. Lütfü Şimşek, Kitap Yayınevi, İst. 2003, s.s.29-31

²Kurt, Mustafa, **İbn Kuteybe ve Tefsir Anlayışı**, İ.F.A.V. Yayınları, İst. 1996, s.76

7. El-Mu'tez (252-255/866-869)
8. El-Muhtedî (255-256/869-870)
9. El-Mu'temed (256-279/870-892)³

İbn Kuteybe'nin yaşadığı dönemin ilk Abbâsî halîfesi olan el-Me'mûn, dirâyetli vezirleri Tâhir b. el-Hüseyn (ö. 207/822) ve el-Fadl b. Sehl (ö. 203/818) ile birlikte, devleti yönetmiş ve devrindeki şîî taraftarlarının isyanlarını, siyasî dehâsıyla bastırmıştır.⁴

El-Me'mûn'dan sonra gelen el-Mu'tasım, kardeşi Me'mûn kadar siyasi dehaya sahip olmadığı için daha çok orduya önem vermiş, savaş gücüne hayran olduğu Türkleri ordunun yüksek mevkilerine getirmiş ve hilafet merkezini Samarra'ya nakletmiştir. Ancak daha sonraları, Türklerin nüfuzunun gittikçe artması⁵; Basra, Kûfe ve Bağdat'ı tehdit eden şîî taraftarlarının isyanları; doğuda Tâhiroğulları, Taberistan ve Cürcan'da Zeydîler, Sicistan, Kirman ve Horasan'da Safarîler, Mâverâünnehir bölgesinde Samanîler ve Mısır'da Tulunîler tarafından çıkarılan isyanlar, Bağdat'taki huzuru bozmuştu.⁶

Ayrıca el-Mu'tasım'dan sonra halife olan el-Vâsık'tan el-Mu'temed'in halifeliğine kadar yirmi dokuz yılda yedi halifenin değişmiş olması, Abbasilerin bu dönemdeki siyasî istikrarsızlığını açıkça göstermektedir. Buna, Bizanslıların Müslümanlara saldırıları ve birçok Müslüman'ı esir almalarını da ilave edersek istikrarsızlığın ne kadar büyük boyutlara ulaşmış olduğu görülür.⁷

Özetle Abbâsî Devleti, İbn Kuteybe'nin hayatının son zamanlarında tam bir gerileme ve istikrarsızlık içerisindeydi. Böylece İbn Kuteybe, Abbâsî Devleti'nin "altın devri"nden kargaşa ve isyanlara sahne olup çökmeye başladığı "gerileme devrine" geçişini görmüş ve bu siyasî ortam içinde yaşamıştır.

2. İlmî ve Kültürel Ortam

H. II. asırda başlayan ve hızla gelişme gösteren te'lîf ve tedvîn hareketleri h. III. asırda Abbasi halifelerinin destekleri ile daha da gelişmiştir. İlim ve araştırmaya önem veren Halife Me'mûn, hadis, fıkıh ve Arap dilinde âlim ve edipti. Âlimlere saygı ve ilgi

³Hasan, İbrahim, **İslam Tarihi**, C. III., Kayıhan Yay., İst., ts., I-VI.,s.s. 225-230

⁴ Kurt, a.g.e., s.76; Üzümlü, İlyas, "Me'mûn" **D.İ.A.**, Ankara, 2004, XXIX, s.s. 100-102

⁵ Hasan, a.g.e.,II.,s.s. 374-375

⁶ Hasan, a.g.e.,II, s.s. 507-510

⁷ Hasan, a.g.e.,IV.,s.s. 153-161.

duyar ve onları etrafına toplayarak çeşitli ilmî ve edebî mevzûlardaki münâkaşaları dinler ve onları himaye ederdi. Ondan sonra gelen diğer Abbâsî halifeleri de bu geleneği devam ettirmişlerdir.⁸

Ayrıca Halife Me'mûn döneminde (813-833) camiler dışında yüksek öğretim alanında ilk ilmî müessese kurulmuştur. Bu müessese Bağdat'ta kurulan meşhur Beyt'ül-Hikme'dir. Cündişâpûr Akademisi örnek alınarak kurulan bu müessese, bir tercüme merkezi olarak faaliyette bulunmasının yanı sıra bir akademi ve halka açık kütüphane olarak da hizmet veriyordu. Daha sonra Halife Mustansır da (1226-1242) Müstansırıyye adıyla meşhur bir medrese kurdu. Burada dört mezhep için ayrı bölümler tahsis edilmişti. Her bölümde bir müderris ve yetmiş beş öğrenci vardı. Ayrıca bir de hekimi bulunan bu medreseye hizmet veren bir kütüphane, hamam ve aşevi bulunuyordu⁹ Bütün bunlar İbn Kuteybe'nin yaşadığı dönemde ilmî açıdan ne kadar ilerlenmiş olduğunu göstermektedir.

3. Hadisle İlgili İlmî Faaliyetler

Me'mun hilafet makamına geldikten sonra, kelamcılarla hadis ve fıkıh âlimlerini bir araya getirip tartışma meclisleri düzenlemiştir. Huzurunda cereyan eden çok sert tartışma ve münâzaralar sonucunda onun, bazı konularda Mutezile'nin görüşlerini benimsediği ortaya çıkmıştır. Benimsediği görüşlerden birisi de Kur'ân'ın yaratılmış olduğu (Halku'l-Kur'ân) meselesidir.¹⁰

Sonunda halife Me'mun Halku'l-Kur'ân inancını devletin resmî akîdesi olarak ilan etmiş, 218/833 yılında Bizans seferine çıktığı bir sırada, Bağdat'taki nâibi İshak b. İbrahim'e ilk mektubunu yazarak Kur'ân'ın mahlûk olduğu görüşünde hadisçilerin ikrar ve itiraflarını almasını emretmiştir. İkinci mektubunda ise, yedi hadisçinin seçilerek kendisine gönderilmesini, ikrarlarını bizzat kendisinin alacağını bildirmiştir. Bunun üzerine başta Yahya b. Maîn (ö.233/847) olmak üzere İbn Sa'd (ö.230/843), ed-Devrakî (ö.246/860), Zuheyr b. Harb (ö.234/848) ve diğer üç hadisçi daha halifenin karargâhına gönderilmiştir. Bağdat'ta iken nâibin huzurunda Kur'ân'ın mahlûk olduğunu ikrar etmeyen bu hadisçiler, halifenin karargâhında ve ölüm tehditleri karşısında ikrar etmek zorunda kalmışlar ve Bağdat'a geri gönderilmişlerdir. Halife mektuplarında da Kur'ân'ın mahlûk olduğunu ikrar etmeyenlerin fetva vermesinin ve hadis rivayet etmesinin yasaklanmasını ve hatta

⁸ Hasan, a.g.e.,II.,s.s. 368-370

⁹ Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbâsiler", **DİA.**, İst., 1988, I., s.s. 40-41

¹⁰ Erkaya, Musa, "Hicri II. Asır İtibariyle Bağdat'ta Hadis Faaliyetlerine Genel Bir Bakış", **F.Ü.İ.F. Dergisi**, 13:2 (2008), s.255

öldürülmesini emretmiştir. Vali bu emirler gereğince aralarında Ahmed b. Hanbel'in (ö.241/855) de bulunduğu birçok hadisçiyi toplamış ve mektubu okuyarak Halku'l-Kur'ân'ı ikrar etmelerini istemiştir.¹¹ Sorgulanan âlimlerin çoğu Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü benimsediğini söylemiş, ancak Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Nuh, Seccâde ve Kavârîrî bunun aksini savunmuşlardır. Bu dört âlim İshak b. İbrâhim tarafından zincire vurularak yeniden sorgulanmış, Ahmed b. Hanbel ile Muhammed b. Nuh görüşlerinde ısrar etmiş, diğer ikisi resmî görüşü benimseyip kurtulmuştur. Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nuh zincire bağlanmış olarak o sırada Me'mûn'un bulunduğu Tarsus'a gönderilmiştir. Me'mûn'un ölmesi üzerine Bağdat'a geri gönderilen iki kişiden Muhammed b. Nuh yolda ölmüş, Ahmed b. Hanbel ise Bağdat'ta hapse atılmıştır.¹²

Baskı ve şiddet Me'mun'un vefatından sonra da devam etmiştir. Yerine geçen kardeşi Mu'tasım (218-227) da Me'mun'un vasiyeti üzere aynı baskı ve şiddeti devam ettirmiştir.¹³

Ahmed b. Hanbel, Bağdat halkının hayatından endişe ederek saray etrafına toplanmaları ve büyük olayların çıkma ihtimali üzerine 219/834 yılında serbest bırakılmıştır. Aynı uygulama, Mutezile imamlarının teşvik ve telkinleriyle Mu'tasım'dan sonra gelen Vâsık (227-232) döneminde de devam etmiştir.

İlk müsned müelliflerinden Nuaym b. Hammâd (ö. 228/843), Halku'l-Kur'ân'ı kabul etmediği için, Samarrâ'da hapse atılmış, hapiste iken 228/843 yılında vefat etmiştir. Bu dönemde İmam Şâfî'nin (ö. 204/820) öğrencisi Ebû Ya'kûb el-Buveytî de (ö.231/845), Nuaym b.Hammâd gibi hapiste iken ölmüş; Ahmed b. Nasr el-Huzâî (ö. 231/846) ise bizzat halife tarafından öldürülmüştür. Bu olaydan sonra Vâsık'ın pişmanlık duyduğu söylene de, cebir ve şiddet Mütevekkil (232-247)'in hilafet dönemine kadar devam etmiştir. Mütevekkil, hilafetinin ikinci yılından itibaren bu devri tamamen kapatmıştır. Bundan dolayıdır ki Mütevekkil "sünneti ihya eden halife" (muhyi's-sünne) olarak anılmaya başlanmıştır.

Mihne hâdisesi hadis ilmi ve hadisçiler bakımından önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bunların en önemlisi, mihnenin râvî biyografilerine olan yansımalarıdır. Bu süreç, hadis ilminde ve hadisçilerde özellikle de râvî tenkîdi açısından önemli izler bırakmıştır. Nitekim bu olaydan sonra hadisçiler, özellikle bu süreci yaşayan râvîler

¹¹ Erkaya, a.g.e., s. 255

¹² Yücesoy, Hayrettin, "Mihne", **DİA**, İst., 2005, XXX, s.27

¹³ Erkaya, a.g.e., s. 256

hakkında yaptıkları tenkitlerde Kur'ân'ın yaratılmış olup olmadığı konusunda ne dediklerine de işaret etmeye başlamışlardır. Bunu ikrâr eden hadisçilerin hadisini ise terk etmişlerdir. Nitekim bu sürecin en mağdur ismi Ahmed b. Hanbel, cerh ve ta'dil ilminin en önemli otoritelerinden Yahya b. Maîn'den hadis yazmayı terk etmiştir.¹⁴ Yine cerh ve ta'dilin önemli sîmâlarından Ali b. el-Medîni (ö.234/848) de terk edilen hadisçilerdendir.

Hadisçiler sadece hadislerini terk etmekle kalmamış, onları küfür, fâsıklık ve zındıklık gibi ağır vasıflarla da itham etmiş, öldürülmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Hatta sadece ikrâr edeni değil, “tavakkuf” edeni, yani ne “mahlûktur” ne de “mahlûk değildir” diyeni bile ağır bir dille suçlayıp hadisini terk etmişlerdir.¹⁵

Mihne hâdisesinin ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç da, hadis uydurma faaliyetlerinin bu süreç sonunda hız kazanmış olmasıdır.

İşte hicri ikinci asırda hadisçilerle mutezile kelimcileri arasında ortaya çıkan ve üçüncü asrın başında en şiddetli şeklini alan bu görüş ayrılıkları, hadisçilerin, hadis/sünnete dayanan amel ve inancı, kelimcilerin görüşlerinin tesirlerinden korumak için, tasnif faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmalarına sebep olmuştur. Bu suretle meydana getirilen kitaplarda, hadislerin sıhhatleri tespit edilmiş, gerek Mutezile'nin ve gerekse diğer mezheplerin görüşlerini çürütecek hadislerin bir araya getirilmesine bilhassa dikkat edilmiştir.

Bağdat'ta bu asırda çok fazla muhaddis yetişmiştir. Bunların sayıları da yüzlerle ifade edilebilir.

Kemal Sandıkçı'nın ifadesiyle; “Bağdat'ın baş döndürücü bir hızla gelişerek büyük bir medeniyet ve kültür merkezi haline gelmesi, şüphesiz ki Abbâsî halifelerinin her türlü ilmi faaliyeti teşvik edip, destek olmalarının sonucudur. Hemen kuruluşunu takip eden yıllardan itibaren Bağdat, çeşitli şehirlerden getirilen âlimlerle doldurulur. Tabiidir ki, kuruluşundan sonraki ilk asır içinde yetişen Bağdat ulemâsı, aslında Bağdatlı değildirler. Fakat orada yerleşip ilmi faaliyetlerini orada sürdürdükleri için Bağdat ulemâsından sayılmışlardır.¹⁶

Hüseyin Kahraman da Bağdat'ın bu fonksiyonunu şöyle ifade etmektedir. “145/762 yılında Abbâsî halifesi Mansûr'un (136-158/754-775) emriyle inşasına başlanan Bağdat,

¹⁴ ez-Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, 1.b., Müesseset'ür-Risâle, Beyrut, ts., XI., s. 87.

¹⁵Mihne hadisesinin râvî biyografilerine olan yansımalarıyla ilgili bazı örnekler için bk., Kahraman, Hüseyin, **Kûfe'de Hadis -İlk Üç Asır-**, Emin Yay., Bursa, 2006., s.s. 368-372

¹⁶ Sandıkçı, Kemal, **İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis**, D.İ.B. Yay., Ankara, 1991, s.236.

uzun süre İslâm ülkesine başkentlik yapmıştır. Devletin siyasî ve idarî merkezinin ekonomik, ilmi ve kültürel alanlarda da ülkenin diğer şehirlerine göre farklı ve ayrıcalıklı bir konuma sahip olacağı muhakkaktır. Dolayısıyla Bağdat'ın ilim yarışına çok avantajlı bir konumdan giriş yaptığını ifade etmemiz gerekir.”¹⁷

Kitap te'lifinde bulunmuş hadisçiler sıralamasında Bağdat birinci sıradadır. Buna göre, üçüncü hicrî asırda Bağdatlı müellif muhaddislerin sayısı elli üç, eseri olmayan muhaddislerin sayısı ise on üçtür.¹⁸

Müsned, Sünen, Câmî', Muvatta' ve Musannef türü eserlerin çokluğu açısından da birinci sırada Bağdat bulunmaktadır. Buna göre, üçüncü hicri asırda Bağdat'ta yirmi yedisi Müsned, dokuzu Sünen, biri Muvatta' ve yine biri Musannef olmak üzere otuz sekiz eser kaleme alınmıştır.

Bağdat'ın en meşhur muhaddisi hiç şüphesiz yaklaşık otuz bin hadis ihtiva eden Müsned'in sahibi, fıkhıta da otorite olan ve geniş ilmi sebebiyle kendisine “dünya imamı” unvanı verilen Ahmed b. Hanbel (164-241/780-855)'dir.¹⁹

İbn Kuteybe işte hadise bu kadar önem verilen bir ortamda yetişmiş, buraların ilmî birikiminden faydalanmıştır. Ayrıca kelim ve hadis tartışmalarının bol olduğu bir ortamda yetişmesinin de yazdığı kitaplar üzerinde çok büyük etkisi olmuştur. Bunun en güzel örneğini İbn Kuteybe'nin Te'vîlu Muhtelifi'l- Hadis kitabında görmekteyiz.

Şimdi İbn Kuteybe'nin hayatını, eserlerini, hocalarını ve talebelerini inceleyerek O'nu daha iyi anlamaya çalışacağız.

B. İBN KUTEYBE

1.Hayatı

Hicri III. Asrın önemli âlimlerinden biri olan İbn Kuteybe'nin asıl adı Ebu Abdullah Muhammed b. Müslim b. Kuteybedir. Doğduğu yer hakkında tam bir ittifak yoktur. İbnü'n Nedim O'nun 213(828) yılının Recep ayında Kûfe'de dünyaya geldiğini belirtmiştir.²⁰ Hatib el- Bağdâdî ise onun Bağdat'ta doğmuş olabileceğini söyler.²¹ Kabul

¹⁷ Kahraman, a.g.e., s. 395.

¹⁸ Erkaya, a.g.e., s.258

¹⁹ Erkaya, a.g.e., s.s. 258-259

²⁰ İbnü'n Nedim, **el-Fihrist**, 1.b., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut,1994, 152; C. Brockelmann, “İbn Kuteybe”, **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İst.1965, V/II, s.762

²¹ Bağdâdî, el- Hatîb, **Tarîhu Bağdâd**, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1986, X, s. 170

edilen görüş, İbnü'n Nedim'in el-Fihrist'inde geçtiği gibi²²daha eski tarihte, Kûfe'de doğmuş olmasıdır.²³Doğduğu yere nispeten el- Kûfî; babasının doğduğu yere nispeten el-Mervezî²⁴ya da Mervî²⁵; babasının adına nispeten de Kutebî de denir. Ailesinin Merv'den Irak'a göç edip Kûfe'ye yerleştiği anlaşılmaktadır. Bundan hareketle Fars hatta Türk asıllı olabileceği ileri sürülmüştür. Kendi ifadesinden, atalarının Müslümanlığı kabul etmesinden sonra dedesi ve babasının II. (VIII.) yüzyılın başlarında Araplaşmış (müsta'reb) olduğu anlaşılmaktadır.²⁶ Uyûnül-Ahbâr adlı eserinde babasından zaman zaman nakillerde bulunması onun kültürlü bir aile çevresinde yetiştiğini göstermektedir.

İslamî ilimlerin tedvin ve tasnif çalışmalarının yoğun olduğu bir dönemde Bağdat'ta yetişti.²⁷İlk derslerini babasından aldıktan sonra Bağdat'ta Câhız'ın (ö. 255/868) öğrencisi oldu ve onun bazı kitaplarını huzurunda okuyarak icazet aldı. Fıkıh, tefsir ve hadis gibi ilimleri İshak b. Râhûye'den (ö. 238/853); dil, edebiyat ve kıraati Muhammed b. Ziyâd ez-Ziyâdî (ö. 252/866) ve Ebü'l-Hattâb Ziyâd b. Yahya el-Hassân'dan (ö. 254/868); nahiv ve lügat ilimlerini İbrahim b. Süfyân ez-Ziyâdî(ö. 249/863) ve Ebü'l-Fazl Abbas b. Ferec er-Riyâş'den(ö. 254/871); Kur'an ilimleriyle şiiri Ebû Hatim es-Sicistânî'den (ö. 255/869) okudu. Bu ilim dallarında otorite sayılacak seviyeye ulaştı. Ayrıca tahsil gayesiyle Horasan, Mekke ve Basra'ya gitti; bir süre Basra'da Dîvân-ı Mezâlim²⁸ başkanlığı gibi önemli bir görevde bulundu.

Hayatının büyük bir kısmını Abbâsîler'in en parlak döneminde Bağdat'ta geçiren İbn Kuteybe, gençliğinde katıldığı Mutezile âlimlerinin toplantılarında tartışılan fikirlerden oldukça etkilendi. Mutezile ve Ehl-i sünnet arasında sürüp giden tartışma ortamında yetişmesi erken yaşta kelâm ilmine ağırlık vermesine sebep oldu.²⁹İbn Kuteybe kelâm ilmini öğrendiği yıllar hakkında Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis isimli eserinde şöyle der: “Ben ilk gençlik yıllarımda ve çeşitli ilimleri öğrenmeye ihtiyaç hissettiğim devirde, bütün ilimlere bir bağla bağlanmak ve her ilimden nasîbimi almak istiyordum. Bazen bunlara

²² İbnü'n Nedim, a.g.e., s.152

²³ Yazıcı, Hüseyin, “İbn Kuteybe”, **DİA**, İst., 1999, XX, s.144

²⁴ C. Brockelmann, a.g.mad., s.s.762-763

²⁵ Yazıcı, Hüseyin, a.g.mad., s. 144

²⁶ Yazıcı, Hüseyin, a.g.mad., s. 144

²⁷Varol, Bahaüddin, “İbn Kuteybe Hayatı, Eserleri ve İslam Tarihçiliğindeki Yeri”, **İslami İlimler Dergisi**, 3:2 2008, s.1

²⁸ Halk arasında ve özellikle üst düzey yöneticiler ve nüfuzlu, arkası güçlü kimseler tarafından işlenen bir kısım cürümler hakkında bazı idârî, siyâsî tedbirler almakla görevli ve yetkili kılınmış kimselerin başında buldukları müessese. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, Mehmet, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 2.b., Ensar Neşriyat, İst., 2005, s.106

²⁹ Yazıcı, Hüseyin, a.g.mad., s.s.144-145

(Kelamcılara) aldanıp onların meclislerine gider, oradan, hayra götüren veya doğruyu gösteren faydalı birşeyi öğrenmiş olarak çıkmayı arzu ederdim. Onların Allah'a karşı cür'etlerini, takvalarının azlığını, kıyasın düzenli olması veya kıyasta kopukluk olmaması için kendilerini günaha sürüklediklerini görür, oradan hüsrân içerisinde, pişmanlıkla geri dönerdim.”³⁰ Kendisinin ifadesiyle bu düşüncelerle Mu'tezile'den ayrıldıktan sonra muhaddislerin toplantılarına katılmayı tercih etti. Bu yıllarda Bağdat'ta devrin önemli sîmâları ile tanışma imkânı buldu. Büyük bir ihtimalle 236'da (850) Edebü'l-Kâtib adlı eserini ithâf ettiği Vezir Ebu'l-Hasan İbn Hakan'ın aracılığıyla Dînever kadısı oldu.³¹ Bu görevinden dolayı ed-Dîneverî olarak da anılır.³² Yaklaşık yirmi yıl kadar bu görevde kaldıktan sonra Bağdat'a döndü ve 1 Receb 276'da (30 Ekim 889) vefatına kadar burada yaşadı.³³

Ölümü hakkında Ebu'l- Hüseyin Ahmed b. Ca'fer b. el-Münâdî (ö. 336/947) der ki: “Ebu Muhammed b. Kuteybe âniden öldü. Uzaktan duyulan bir çığlık attı. Sonra baygınlık geçirdi. O, herise³⁴ yemişti. Yedikten sonra hararet bastı. Bu durum öğleye kadar devam etti. Sonra bir saat titredi. Sonra titremesi sükûn buldu ve seher vaktine kadar bu hali devam etti. Sonunda 276 yılı, Recep ayında öldü.”³⁵ Hatib el- Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) Ahmed b. Kâmil'den rivâyetinde ise Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî 276 Zilkade'de ölmüştür.³⁶

2. Fıkhî ve İtikâdî Görüşleri

İbn Kuteybe'nin fıkhî ve itikâdî görüşlerini incelediğimizde fıkhî olarak bağlı olduğu mezhep hakkında çeşitli görüşlerin bulunduğunu görüyoruz. İbn Kuteybe'nin İshak b. Râhûye'nin mezhebine mensup olduğu söylendiği gibi, Zekeriyâ b. Abdu'l-A'lâ da, onun Mâlikî mezhebinde olduğunu söylemiştir.³⁷ İtikâdî bakımdan selefin yolunu takip eden, kalemini Ehl-i Sünnet'in hizmetine vermiş bir ehl-i sünnet âlimidir.³⁸

³⁰ İbn Kuteybe, **Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis**, trc. M. Hayri Kırbasoğlu, 3.b., Kayıhan Yay., İstanbul, 1998, s.139

³¹ Yazıcı, Hüseyin, a.g.mad., s.s. 144-145

³² İbnü'n Nedim, a.g.e., s. 153

³³ C. Brockelmann, a.g.mad., s. 762

³⁴ Et ve bulgurdan yapılan bir yemek. Ayrıca yağ, un ve şeker ile yapılan bir pasta bkz. Mutçalı, Serdar, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık yay., 1.b., İst, 1995, s. 941

³⁵ Zehebî, **Siyeru-A'lami'n-Nübelâ**, C.XI, s. 298; Zehebî, **Mizanu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl**, Dâru'l-Mârife, Beyrut, ts., II., s. 503

³⁶ Bağdâdî, Hatîb, a.g.e., s. 171

³⁷ İbn Hacer Askalânî, **Lisânü'l-Mizân**, VII, 3.b., Müessesetü'l-Ağle'l Matbûat, Beyrut, 1986, III, s. 358

³⁸ İbn Kuteybe, a.g.e., s. 31

O'nun hakkında İbnü'n Nedim el-Fihrist'inde :“Rivâyet ettiklerinde sâdıktı. Lugat, nahiv, Garîbü'l- Kur'an ve meânî, şiir ve fıkhıta âlimdi.” demiştir.³⁹

3. İlim Aldığı Hocaları

Es-Seyyid Ahmed Sakr, tahkik ettiği İbn Kuteybe'nin Te'vilü Müşkili'l-Kur'an; Servet Ukkâşe de müellifin el-Me'ârif adlı eserlerinin mukaddimesinde İbn Kuteybe'nin hocaları hakkında geniş bilgi verdikleri için, biz sadece onların vefat tarihi itibariyle kronolojik bir isim listesini vermekte yetineceğiz.⁴⁰

- 1.) Babası Müslim b. Kuteybe (ö.?)
- 2.) Ahmed b. Saîd el-Lihyânî (ö.?)
- 3.) Muhammed b. Sellâm el-Cümâhî (ö. 231/845)
- 4.) İshâk b. Râhuye (ö. 238/852)
- 5.) El- Kâdî Yahyâ b. Eksem (ö. 242/856)
- 6.) Harmele b. Yahyâ et-Tücîbî (ö. 243/857)
- 7.) El-Hüseyn b. El-Hüseyn b. Harb (ö. 246/860)
- 8.) Hıbil b. Ali el-Huzâî (ö. 246/860)
- 9.) Muhammed b. Muhammed b. Merzûk b. Bukeyr (ö. 248/862)
- 10.) Ebû Hâtim Sehl b. Muhammed Es-Sicistânî (ö. 255/869)
- 11.) İbrahim b. Süfyân ez-Ziyâdî (ö. 249/863)
- 12.) Muhammed b. Ziyâd b. Ubeydullah b. Ziyâd (ö. 252/866)
- 13.) İshâk b. İbrahim b. Muhammed es-Sevvâf (ö. 253/867)
- 14.) Muhammed b. Yahyâ b. Ebî Hazm el-Kutâî (ö. 253/867)
- 15.) Ziyâd b. Yahyâ b. Ziyâd el- Hassân (ö. 254/868)
- 16.) Subâbe b. Sevvâr (ö. 254/868)
- 17.) Amr b. Bahr el-Câhız (ö. 255/869)
- 18.) İshâk b. İbrahim b. Habîb b. Eş-Şehîd (ö. 257/871)
- 19.) Zeyd b. Ahzem et-Tâî (ö. 257/871)
- 20.) Ebu'l-Fadl el-Abbâs b. el-Ferac er-Rayyâşî (ö. 257/871)
- 21.) Es-Seffâr Abde b. Abdillâh el-Huzâ'î (ö. 258/872)
- 22.) Abdurrahmân b. Bişr b. El-Hakem b. Habîb b. Mihrân (ö. 260/874)⁴¹

³⁹ İbnü'n Nedim, a.g.e., s. 154

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Kuteybe, **Te'vilü Müşkili'l-Kur'an ve el-Me'ârif**

⁴¹ Kurt, a.g.e., s.s. 80-81

4. Talebeleri

- 1.) Ahmed b. Mervân el- Mervezî (ö. 298/910)
- 2.) İbrahim b. Ahmed eş-Şeybânî (ö. 298/910)
- 3.) Muhammed b. Halef el- Merzûbânî (ö. 309/921)
- 4.) İbrahim b. Muhammed b. Eyyûb b. Beşîr es-Sâ'n (ö. 313/925)
- 5.) Ahmed b. Abdillâh b. Müslim (ö. 322/933)
- 6.) Ubeydullah b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sukkerî (ö. 323/934)
- 7.) Ahmed b. Muhammed el-Hasen ed-Darrâb (ö. 328/939)
- 8.) Ubeydullah b. Ahmed b. Abdillâh b. Bukeyl (ö. 334/944)
- 9.) El-Heyssem b. Kuleyb eş-Şâşî (ö. 335/945)
- 10.) Abdullâh b. Ca'fer b. Dürasteveyh el-Fesevî (ö. 335/945)
- 11.) Kâsım b. Esbâğ el-Endelûsî (ö. 340/951)
- 12.) Muhammed b. Ebi'l-Esved (ö. 343/954)
- 13.) Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Kercî (ö. 343/954)
- 14.) Muhammed b. Hâmîd b. Hâris et-Temîmî (ö. 343/954)
- 15.) Ubeydullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed (ö. 348/959)⁴²

5. Eserleri

İbn Kuteybe kendisi çok velûd bir müellif olup birçok eser yazdığı gibi, eserlerine mukaddime yazan ilk yazarlar arasındadır. İbn Kuteybe'nin döneminde, muhtevâyı farklı kaynaklardan derlemek yerine, muhtevânın daha sistematik bir şekilde bablara göre tanzim edilmesi söz konusudur. O'nun kitapları özellikle Mağrib bölgesinde çok tutulmuştur. Bu bölgelerde İbn Kuteybe'nin eserleri için, "Bir evde onun yazdığı eserler bulunmuyorsa, o

---

⁴²Kurt, a.g.e., s.s. 81-82

evden hayır gelmez.”denmiştir.⁴³Eserlerinde genellikle ciddi bir anlatımı tercih etmekle birlikte, okuyucuyu dinlendirmek amacıyla nükte ve fıkralara da yer vermiştir.⁴⁴

İbn Kuteybe'nin daha çok dil, edebiyat, hadis ve Kur'an ilimlerine dâir olan eserleri günümüze ulaşmıştır. Eserlerinin sayısını altmış, altmış iki, altmış beş olarak tesbit edenler olduğu gibi üç yüze kadar çıkarımlar da vardır. Bu farklılık, bazı kitaplarının çeşitli bölümlerinin müstakil eser sayılmasından veya bir kısım eserlerinin değişik adlarla anılmasından kaynaklanmaktadır. Biz burada Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ni esas alarak eserlerinin listesini vereceğiz.

I.) Tefsir ve Hadis Alanındaki Eserleri

1.) Te'vîlü Müşkîli'l-Kur'ân: Eser matbûdur.⁴⁵

2.) Garîbü'l-Kur'ân: Te'vîlü Müşkîli'l-Kur'ân'ın devamı olup, matbûdur.⁴⁶

3.) Tefsîru Sûreti'n-Nûr: Matbûdur.⁴⁷

4.) el-Müştebih Mine'l-Hadis ve'l-Kur'ân: Kaynaklarda Kitâbü'l-Müteşâbih mine'l-hadis ve'l-Kur'ân adıyla da geçen eserin yazma nüshası mevcuttur.⁴⁸

5.) Te'vîlü Muhtelifi'l-Hadis: İbn Kuteybe, hadise dair bu en önemli çalışmasında kelamcıların, özellikle de Mutezile âlimlerinin muhaddislerle ilgili ithamlarını cevaplandırmıştır. Çeşitli baskıları bulunan eser Fransızca'ya ve Türkçe'ye de çevrilmiştir. Türkçe'ye Hadis Müdâfaası adıyla tercüme edilmiştir.⁴⁹

6.) Garîbü'l-Hadis: Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın Garîbü'l-Hadis'ine almadığı garib kelimelerin toplanmasıyla meydana gelmiştir. İbn Kuteybe'nin ilk telif ettiği eserlerden sayılan Garîbü'l-hadis; Rızâ es-Süveysî⁵⁰, Abdullah el-Cebûrî⁵¹, Süleyman b. İbrahim el-Âyid⁵²ve Sâmiye Muhammed Ahmed⁵³tarafından yayımlanmıştır.

⁴³ Dülber, Hatice, İbn Kuteybe ve Hadis Anlayışı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008, s. 68

⁴⁴ Yazıcı, Hüseyin, a.g. mad., s.146

⁴⁵ Kahire, 1989

⁴⁶ Kahire, 1958; Beyrut, 1978

⁴⁷ Kahire, h. 1343

⁴⁸ C. Zeydân, II, 174

⁴⁹ Hadis Müdafâsı, trc.Doç. Dr. M. Hayri Kırbaçoğlu, Kayhan Yayınevi, İst., 1998

⁵⁰Tunus 1399/1978, 1402/1981

⁵¹ Bağdad 1398/ 1977

⁵² I-III, Cidde 1985

⁵³ I-II, Beyrut 1988

7.) **Islâhu Galati Ebî 'Ubeyd fî Garîbi'l-Hadis:** Gerard Lecomte tarafından Le Kitöb Islâh al-Ğalat d'Ibn Qutayba adıyla neşredilmiş⁵⁴, ayrıca Abdullah el-Cebûrî tarafından yayımlanmıştır.⁵⁵

8.) **El-Mesâ'il ve'l-Ecvibe li'l-Hadis ve'l-Luga:** Kitâbü'l-Mesâ'il ve'l-cevâbât, el-Cevâbâtü'l-Hâzıra adlarıyla da kaydedilen eseri Hüsâmeddin el-Kudsî⁵⁶ ve Mervân el-Atıyye- Muhsin Harabe⁵⁷ yayımlamıştır.

II.) Dil, Edebiyat ve Lugat Alanındaki Eserleri

- 1.) Edebü'l-Kâtib
- 2.) Eş-Şi'r ve'ş-Şuarâ
- 3.) Me'âni'ş-Şiiri'l-Kebîr
- 4.) Dîvân fi'l-küttâb
- 5.) Câmiu'n-Nahvi'l-Kebîr
- 6.) Câmiu'l-Ahvâni's-Sağîr
- 7.) 'Uyûnü'ş-Şi'r
- 8.) Hikemü'l-Emsâl,

III.) Tarih ve Muhâdarat Alanlarındaki Eserleri

- 1.) El-Ma'ârif
- 2.) Uyûnü'l-Ahbâr: Kitabın geniş açıklamasını bir sonraki bölümde yapacağız.
- 3.) Fazlü'l-'Arab ve't-Tenbîh 'Ala 'Ulûmihâ.
- 4.) Kitâbü'l-Enva' fî Mevâsimi'l-'Arab

IV.) Fıkıh ve Kelam Alanlarındaki Eserleri

- 1.) Kitâbü'l-Eşribe Ve'htilâfi'n-Nâs fihâ
- 2.) E'r-red Âle'l-Cehmiyye ve'l-Müşebbihe
- 3.) El-İhtilâf fi'l-Lafz
- 4.) Kitâbü'l-Meysir ve'l-Kıdâh.
- 5.) Delâilü'n-Nübüvve (A'lâmü'n-Nübüvve)

⁵⁴Beyrut 1968

⁵⁵Beyrut 1403/1983

⁵⁶Kahire h. 1349

⁵⁷Dımaşk-Beyrut 1410/ 1989

6.) Câmiu'l-Fıkh

V.) İbn Kuteybe'ye Nispet Edilen Eserler

- 1.) El-Cerâsım.
- 2.) El-İmâme ve's-Siyâse
- 3.) Vasıyyetü İbn Kuteybe li veledihî Muhammed.
- 4.) Kitâbü'l-Fâzi'l-Muğrebe bi'l-Kâbi'l-Mu'rebe

6. Uyûnü'l- Ahbâr

Müellif uzun yıllar içinde derlediği dil, edebiyat, tarih ve genel kültürle ilgili malzemeyi 266(879) yılından az önce gözden geçirmiş, malzemenin bir kısmını müstakil eserlerde toplamış, geri kalanıyla da bu hacimli kitabını yazmıştır.⁵⁸ Anlattığına göre kendisi bu eseri edebiyat ve karşılıklı konuşmalar konusunda, onurlandırıcı şeyleri, seçkin ahlaklı yol göstericiyi işaret edici, alçaklığı ve çirkinliği engelleyici, doğru olanı, iyi yönetmeyi ve yönetim yumuşaklığını teşvik edici olarak yazdı. Bu konuda şöyle der: “ Ben bu Uyûnü'l-Ahbâr'ı edepli olmayı ihmal eden kişi için bir bilgi, ilim sahipleri için bir hatırlatma, yönetici için bir eğitici, krallar için bir rahatlama olarak yazdım, bu eseri bablar şeklinde yazdım, kelimeyi kendi benzerine yaklaştırdım, bu ise bilginlerin aklının aşılmasıdır, hakîmlerin düşüncelerinin sonuçlarıdır, hatiplerin ve zeki şairlerin konuşmasından, kralların hayat hikâyelerinden ve öncekilerin haberlerinden seçilmiş olandır.”⁵⁹

Uyûnü'l-Ahbâr bir mukaddimeyle on bölümden (kitap) meydana gelmektedir⁶⁰ ve bunlar C. Brockelmann tarafından 1900'de Berlin'de ve 1903-1908'de Strassbourg'da neşredilmiştir.⁶¹ Müsteşrikler hadis kaynağı olarak tarih, tefsir ve başka alanlardaki kitapları kullanmayı ve bunlardan alıntı yapmayı tercih ederler. Kanaatimizce bir müsteşrik olan Brockelmann'ın da bu kitabı neşreden kişi olması kullanmayı tercih ettiği içindir.

Mukaddimede eserin amacı, yazılış sebebi, tasnif tarzı, bölümlerin içeriği anlatıldıktan sonra fihristine yer verilmiştir. Bu nitelikleriyle eser modern zamanların te'lîf

⁵⁸Durmuş, İsmail, “Uyûnü'l-Ahbâr”, *DİA*, İst., 2012, XLII, s.s. 247-248

⁵⁹Katip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn An Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünun*, trc. Rüştü Balci, Tarih Vakfı Yurt Yay., İst., 2007, III, s.s. 946-947

⁶⁰Durmuş, İsmail, a.g.mad., s. 247

⁶¹C. Brockelmann, a.g.mad.,s. 763

yöntemini hatırlatan kadîm örneklerden biridir. Mukaddimede ayrıca eserin düzgün konuşup yazabilmek için gerekli edebiyat ve kültür malzemesini kapsadığı, gerek seçkin ve aydın kesimin, gerek yönetici sınıfın, gerekse halkın edebî ihtiyacını karşılayacak bir kültür hazinesi şeklinde düzenlendiği belirtilmektedir. Bablar halinde tasnîf edilen Uyûnü'l-Ahbâr'da aranan konuya kolayca ulaşılabilmesi için her bab altında ilgili malzeme özet halinde verilmiş: ulemâ, hukemâ, udebâ, bulegâ ve şuarâ sözlerinden, hükümdarların hayatlarından ve önceki neslin eserlerinden en güzel örnekler seçilerek bir araya getirilmiştir. Eserini her damak zevkine hitap eden bir sofraya benzeten İbn Kuteybe; dünya ve ahiret hayatına, günlük hayatın birçok yönüne dair bilgilere, ciddi, şaka, latife, mîzah, zühd, takva, hatta cinsî hayatla ilgili fıkralara kadar değişik konulara yer verdiğini belirtmektedir. Selef-i Sâlihîn'in âdeti üzere hayatın tabii akışı içindeki bu konulara temas edilmesinin ahlâksızlık ve günah olmadığını, asıl günahın namusu kirletmek, yalan söylemek, yalancı şahitlik yapmak, gıybet etmek gibi tutum ve davranışlar olduğunu, esasen okuyucuyu dinlendirmek maksadıyla bu tür fıkraların çorbada tuz kabilinden kaydedildiğini açıklamaktadır. Müellif az miktarda değersiz haber ve şiirlere yer verilmesini güzelin kadrinin çirkinle mukayese edilmesiyle bilinebileceği gerekçesine bağlamaktadır. Bu arada dili bozuk bazı avamî nüktelerin düzeltilmeden naklinin fıkra ruhuna ve zarafete daha uygun düştüğü ifade edilmiştir. Kitap bazı konuların tam işlenmediği izlenimini verse de bu durum, dalgınlık sonucu değil eserin bütününde benzeri konuların birkaç yerde geçmesiyle izah edilmiştir. Her bölümde ilgili haber, hikmetli söz, fıkra ve şiirler sırasıyla zikredilmiş, bazı haberler muttasıl senedle kaydedilmiş, "Bir Hint kitabında okudum ki..." şeklinde iktibaslara yer verilmiştir. Eserde başta İbnü'l-Mukaffa'nın kitapları olmak üzere Asmaî, Medâinî, Câhız, Ebû Hâtim es-Sicistânî gibi âlimlerin eserleriyle adı geçen yabancı kültürlerle ait bazı kaynaklardan faydalanılmıştır.

Bölümlerin içeriği şöylece özetlenebilir:

1. **Kitabü's-Sultân:** Hükümdarlarda aranan özellikler, maiyetlerinde bulunanların uymaları gereken âdâb; vali, kadı, hâcib, kâtip seçimi ve tayininde dikkat edilecek hususlar vb. konulara dair haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

2. **Kitâbü'l-Harb ve'l-Fürûsiyye:** Savaş âdâbı ve taktikleri, silahlar, ordu, asker ve gazilerle sefere gidenlere emir ve tavsiyeler, yiğitlere ve korkaklara dair haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

3. **Kitâbü's-Sü'düd:** Seyyidlik alâmetleri, eşraf ve seyyidlerde aranan faziletlerle onlarda bulunmaması gereken kötü huylar, onlarla aynı mecliste bulunma, elbise, güzel koku, mizah vb. konulara dair haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

4. **Kitâbü't-Tabâi' ve'l-Ahlaki'l Mezmûme:** Haset, gıybet, koğuculuk, yalancılık, cimrilik, ahmaklık gibi huylarla hayvanların tabiatına dair haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

5. **Kitâbü'l-İlm ve'l-Beyân:** İlim, âlimler, öğrenciler, kitaplar, ezberleme, Kur'an ve din üzerinde konuşma, eğitimcilerin öğütleri, beyân, belâgat, konuşma ve cevapta letâfet ve hüsn-i ta'lil, hutbe, makâme vb. hususlara dair haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

6. **Kitâbü'z-Zühd:** Zâhidlerin özellikleri, zühde dair sözleri, dua, münâcât, ağlama, zikr-i dünyâ, teheccüd, ölüm, yaşlılık, sabır, yakîn, şükür, tutumluluk, kanaat, rıza, zâhidlerin halife ve hükümdarlar nezdindeki mevkîleri, öğütleri gibi konularda haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

7. **Kitâbü'l-İhvân:** Dost kazanmaya teşvik, dost seçimi, dostun dostu karşı görevleri, dostlar arasında sevgi, ziyaretler, kucaklaşma, tokalaşma, veda, hediyeleşme, kutlama, hasta ziyareti, tâziye, kötü dostlar, akraba ve çocuklar, özür beyanı, serzeniş, dostlar arasında öfke, düşmanlık gibi konularda haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

8. **Kitâbü'l-Havâ'ic:** İhtiyacın gizlenmesi, sabır, gayret, hediye, rüşvet, ihtiyacı güzel sözle açıklama, ihtiyaç arzında güvenilen kimseler, ihtiyacı karşılamayı reddetme, ihtiyaç karşılamaya teşvik, söz verme, sözünü tutma ve iffetli olmaya dair haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

9. **Kitâbü't-Ta'âm:** Yemek çeşitleri, sofrâ âdâbı, oburluk, açlık, yemek daveti, yemek vermede cimriler, beden sağlığı, sağlığa yararlı gıda, perhiz ve ilaçlar, yemeklerin yarar ve zararları, Arap ve Acem tıbbı gibi konularla ilgili haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

10. **Kitâbü'n-Nisâ':** Kadınların yaratılışları ve ahlâkları, güzellik-çirkinlik, evlenmede tercih edilmesi gereken kadınlar, kız isteme ve evlilik âdâbı, kadınlarla muâşeret siyaseti, cinsel hayat ve doğum gibi konularda haber, şiir ve fıkralardan bahseden bölümdür.

Uyûnü'l-Ahbâr dil, edebiyat, tarih, âdet, gelenek vb. bakımından daha sonra yazılmış çeşitli eserlerin, özellikle edep ve muhâdarâta dâir kitapların başlıca

kaynaklarından biridir. Endüslü İbn Abdirabbih el-‘İkdü’l-Ferîd’inde ana ve alt bölümlerle içerik bakımından Uyûnü’l-Ahbâr’ı aynen taklit etmiş, bölümler altına bazı ilavelerle eserini oluşturmuştur. Uyûnü’l-Ahbâr, Ebu’l-Ferec el-İsfahânî’nin el-Egânî’si, Müberred’in el-Kâmil’i, Ebû Hayyân et-Tevhidî’nin el- Beşâ’ir ve’z-Zehâ’ir’i, İzzeddin İbnü’l-Esîr’in el-Kâmil’i gibi önemli eserlerin temel kaynaklarından. Köprülü Kütüphanesi’nde ve Petersburg’da yazma nüshaları bulunan eserin ilk dört bölümünü Carl Brockelmann hazırlamış ve bölümler halinde yayımlanmıştır.⁶²

---

⁶² Durmuş, İsmail, a.g.mad., s.s. 246-247

II. BÖLÜM

UYÛNÛ'L-AHBAR'DAKİ HADİSLERİN TAHRİÇ VE TENKÎDİ

A.KİTÂBÛ'S-SULTÂN

Hükümdarlarda aranan özellikler, maiyetlerinde bulunanların uymaları gereken âdâb; vali, kadı, hâcib, kâtip seçimi ve tayininde dikkat edilecek hususlar vb. konulara dair haber, şiir ve fıkraları anlatan bölümdür.

1- حدثنا محمد بن خالد بن خدّاش قال حدثنا مسلم بن قتيبة عن ابن أبي ذئب عن المقبري

عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "ستحرصون على الإمارة ثم تكون حسرة وندامة يوم القيامة فنعمت المرضعة وبئسة الفاطمة"

"Muhakkak ki sizler imarete (yüksek idare mevki' ve makamlarına) çok hırslı oluyorsunuz. Hâlbuki imaret (kötü idareciler için) kıyamet gününde hüsrân ve nedamet olacaktır. O yüksek mevki' ne güzel sûtanadır (emmekle doyulmaz), fakat ondan ayrılmak da memeden fena bir ayrılıştır (ki, hüznü çekilmez)."⁶³

İbn Kuteybe'nin bu rivâyeti Buhârî'de olan rivayetle İbn Ebî Zi'b'de birleşmektedir fakat İbn Kuteybe'nin İbn Ebî Zi'b'ten rivâyeti mümkün değildir. İbn Ebî Zi'b 157 yılında vefat etmiştir. İbn Kuteybe ise 213 yılında doğmuştur. Hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivâyetleri sahih olsa da bu rivâyetinin senedinde inkita' vardır.

2- حدثنا محمد بن زياد الزيادي قال حدثنا عبد العزيز الداروردي قال حدثنا شريك عن عطاء

بن يسار أن رجلا قال عند النبي: بئس الشيء الإمارة. فقال النبي صلى الله عليه وسلم: "نعم الشيء"

الإمارة لمن أخذها بحقها و حلها"

⁶³C. I, s.1; Buhârî, *Câmiu's-Sahîh, Ahkâm*, 7, C. VI, 5.b., Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1993; Tirmizî, *Camîu's-Sahîh*, C.V, Mektebet'üd-Delviye, y.y., ts., *Buyu'*, 39; *Kaza*, 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C.XX, 3.b., Dâru'l-Meârif, Kahire, 1949, 6/448

Bir adam Nebî (s.a.)'in yanında: “Emirlik ne kötü şeydir.” dedi. Nebî (s.a.) de şöyle buyurdu: “Hak ederek ve meşru bir şekilde elde eden için emirlik ne güzel şeydir.”⁶⁴

Heysemî (ö. 807/1405) hadisin devamını da vermiştir. Heysemî ve Ali el-Müttakî (ö. 975/1567) hadisin sahih olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Heysemî ricâlinin sika olduğunu belirtmiştir. Bu hadiste İbn Kuteybe hadisi tâbiinden rivayet etmiş olsa da, Heysemî ve Ali el-Müttakî Zeyd b. Sâbit'ten nakletmişlerdir. Onların verdiği râvî zincirinde inkıta' yoktur.

(3-) حدثني زيد بن أوزم الطائي قال حدثنا ابن قتيبة قال حدثنا أبو المنهال عن عبد العزيز ابن أبي

بكرة عن أبيه قال: لما مات كسرى قيل ذلك للنبي صلى الله عليه و سلم فقال: “من استخلفوا؟” فقال:

ابنته بوران قال: “لن يفلح قوم أسندوا أمرهم الى امرأة”

Kisra öldüğünde Nebî (s.a.)'e bu haber verildi. “Yerine kimi getirdiler?” diye sordu. Kızı Bûran'ı cevabını verdiler. Bunun üzerine: “İşlerini kadına havale eden kavim asla iflah olmaz.” buyurdu.⁶⁵

Tayalisî (ö. 204/819) bu hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir.

(4-) حدثني يزيد بن عمرو عن عصمة بن صقير الباهلي قال حدثنا اسحق بن خبيح عن ثور بن

يزيد عن خالد بن معدان قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “إن لله حراسا فحراسه في السماء

الملائكة و حراسه في الارض الذين يأخذون الديوان”

“Şüphesiz ki Allah'ın koruyucuları vardır. O'nun gökyüzündeki koruyucuları melekler, yeryüzünde ki koruyucuları ise divanını tutanlardır.”

Bu rivayet sahih ya da zayıf hiçbir hadis kitabında bulunamamıştır. Ayrıca rivâyette geçen الديوان kelimesi Resulullah döneminde kullanılan bir kelime değildir. İslam

⁶⁴ C.I, s.1.; Heysemî, **Mecmeu'z-Zevâid**, 3.b., Dâr'ul-Kütüb'il-Arabî, Beyrut, 1982,V, 200; Ali el-Müttakî, **Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'al**, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1979, VI, 39

⁶⁵ C.I, s.1.; İbn Hibban, **Sahîh**, 3.b., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1972, X, 376; Tayâlisî, **Müsned**, Dâru'l-Hicre, y.y., 1999,II, 205; İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad,2004, XIV, 247; Ali el-Müttakî, a.g.e., VI, 31

dünyasında ilk defa Hz. Ömer'in (r.a.) fey gelirlerini dağıtmak için kurduğu divan teşkilatıyla birlikte yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁶

(5-) قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "أنت عمى و صنو أبى و من أبغض العباس فقد

أبغضنى و هجرتك اخر الهجرة كما أن نبوتى اخر النبوة"

"Sen benim amcamsın, babamın kardeşisin. Ve kim Abbas'a buğz ederse, bana buğz etmiştir. Benim peygamberliğim son peygamberlik olduğu gibi, senin hicretin de son hicrettir."⁶⁷

Bu hadis mevcut olduğu hiçbir kaynakta Hz. Abbas'la ilgili değildir. Mîzânü'l-İ'tidâl'de Hz. Ömer'le ilgili⁶⁸; Târîhu Dimeşk'te Hz. Ömer, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyinle ilgili⁶⁹olarak "Kim O'na buğz ederse, bana buğz etmiştir" kısmı yer almaktadır. Hicretle ilgili kısım ve ilk cümle ise bu kaynaklarda bulunmamaktadır.

(6-) حدثنى الزیادى قال حدثنا حماد بن زید عن هشام عن الحسن قال: "كان النبى صلى الله

عليه و سلم يستشير حتى المرأة فتشير عليه بالشيء فيأخذ به"

"Nebî (s.a.) kadınlarla bile istişare eder, hatta kadın bir şeye işaret ederse onu tercih ederdi."⁷⁰

Tâbiî Hasan-ı Basrî'den rivâyet edilen bu mürsel hadis herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(7-) حدثنى أحمد بن الخليل قال حدثنا محمد بن الحبيب قال حدثنى أوس ابن عبد الله بن

بريدة عن أخيه سهل عن بريدة قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "استعينوا على الحوائج

بالكتمان فان كل ذى نعمة محسود"

"İhtiyaçlar için gizli bir şekilde yardım isteyin. Şüphesiz ki her nimet sahibi kıskanılır."⁷¹

⁶⁶ C.I, s.2; Abdülaziz ed-Dûrî, "Divan", DİA, İst., 1994, IX, s.378

⁶⁷ C.II, s.6

⁶⁸ Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, I, 86

⁶⁹ İbn Asâkîr, Târîhu Dimeşk, I.b., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1997, XIV, 23, 152

⁷⁰ C.I, s.27

Ukaylî (ö. 322/934) hadisin mütâbiinin olmadığını söyler. Münâvî (ö. 1022/1613) ise hadisin zayıf ve munkatî‘ olduğunu, İbnu’l-Cevzî mevzû olduğunu belirtir.

(-8) حدثنا اسحاق بن راهويه عن وهب بن جرير عن أبيه عن يونس بن عبيد عن الحسن عن

عمرو بن ثعلب عن النبي صلى الله عليه و سلم: ” من أشرط الساعة أن يفيض المال ويظهر القلم و
تفشو التجار“

“Malın çok artması, kalemin açığa çıkması ve tüccarların ifşa olması kıyamet alâmetlerindedir.”⁷²

Bu hadisin Hâkim’in Müstedrek’inde yer alan rivâyetinde⁷³ القلم kelimesi yerine الفتن kelimesi kullanılmıştır. Kanaatimizce الفتن kelimesi bu rivayete anlam olarak daha uygundur. Hâkim bu hadisin senedinin; tahrir etmemelerine rağmen Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî de Telhîs’inde Hâkim’in bu yorumuna katılmaktadır.⁷⁴

(-9) حدثنا أحمد بن الخليل عن إسماعيل بن أبان عن عنبسة بن عبد الرحمن القرشي عن محمد

بن زاذان عن أم سعد عن زيد بن ثابت قال دخلت على رسول الله صلى الله عليه و سلم وهو يملئ في
بعض حوائجه فقال: ”ضع القلم على أذنك فإنه أذكر للمملئ به“

“Zeyd b. Sâbit dedi ki: Rasulullah (s.a.)’in yanına girdim. O bazı ihtiyaçlarını yazdırıyordu ve: “Kalemi devamlı yanında (kulağında) taşı. Şüphesiz o, kişiye yazacağı şeyi en iyi hatırlatandır.” buyurdu.⁷⁵

⁷¹C.I, s.38; Kudâî, **Müsnedü’ş-Şihâb**, C.II, 2.b., Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1986, I, 412; Ukaylî, **ed-Duafâu’l-Kebîr**, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1984, III, 259; İbnu’l-Cevzî, **Kitâbü’l-Mevzûât**, Mektebetü’t-Tedmûriyye, Riyad, 1997, II, 503-504; Zehebî, a.g.e., II, 141, Münâvî, **Feyzu’l-Kadîr**, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, 1972, I, 493

⁷² C.I, s.42

⁷³ Hâkim, **el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn**, Mektebetü Matbûâti’l-İsmâliyye, Beyrut, ts., II, 9

⁷⁴İbnü’l-Mulakkin, **Muhtasarü İstidrâki’l- Hâfiz ez-Zehebî ala Müstedreki Ebî Abdillâh Hâkim en-Nisâburî**, C.VII, Dâru’l-Asime, Riyad, 1990,II, s. 9

⁷⁵C.I, s.42; Tirmizî, **İsti’zân**, 21; İbn Adıyy, **el-Kâmil fi Duafâi’r-Ricâl**, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1988,V, 134

Tirmizî bu hadisin garîb olduğunu ve isnâdının zayıf olduğunu söyler. İbn Adiyî ise hadisi Anbese b. Abdirrahman'dan rivayet etmiş ve bu râvînin münkeru'l-hadis olduğunu belirtmiştir.

(-10) حدثني أبو سهل عن الطنافسي عن المنكدر بن محمد عن أبيه محمد بن المنكدر قال جاء

الزبير بن العوام الى النبي صلى الله عليه و سلم فقال: كيف أصبحت؟ جعلني الله فداك! قال: "ما تركت

أعرايتك بعد"

Muhammed b. Mündekir dedi ki: "Zübeyr b. Avvâm Nebî (s.a.)'e geldi ve: "Allah beni sana feda etsin. Nasıl sabahladın? dedi. Bunun üzerine Allah Elçisi de (Peygamberimiz) : "Bedeviliğini hala terk etmemişsin." buyurdu.⁷⁶

Ali el-Müttakî'nin yaptığı açıklamaya göre hadis mürseldir. Ali el-Müttakî hadisin râvîsini Hasan olarak vermiştir ve Hasan'ın mürsellerinden olduğunu belirtmiştir.

(-11) حدثني عبدة بن عبد الله قال حدثنا وهب بن جرير قال حدثنا أبي قال سمعت الزبير بن

الحارث يحدث عن عكرمة عن أبي هريرة قال: "قضى رسول الله صلى الله عليه و سلم اذا اختلف

الناس في الطرق أنها سبعة أذرع"

"Rasulullah (s.a.) insanlar (tarla ve bahçelerdeki geçiş) yolları hakkında ihtilafa düştüklerinde, yolların yedi zira' (genişliğinde) olmasına hükmetti."⁷⁷

Tirmizî hadisin sahih olduğunu, İbn-i Hibban da Müslim'in şartına göre hadisin sahih olduğunu söylemektedir.

(-12) حدثني يزيد بن عمرو عن محمد بن موسى عن إبراهيم بن حنتم عن غزال بن مالك

الغفاري عن أبيه عن جده قال: "كفل النبي عليه السلام رجلا في تهمة"

"Nebi (s.a.) töhmet altındaki bir adama kefil oldu."⁷⁸

⁷⁶C.I, s.44; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 888

⁷⁷C.I, s. 72; Tirmizî, **Ahkâm**,13; Ebû Dâvud, **Sünen**, C.V, 1.b., Dâru İbn-i Hazm, Beyrut, 1967, **Akdiye**, 23; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, h.1344, VI, 155; İbn-i Hibban, a.g.e., XI, 456

⁷⁸ C.I, s.72; Bezzar, **Müsned**, II, 413, Ukaylî, a.g.e., I, 138

Bezzar da, Ukaylî de bu hadisi Ebu Hureyre'den rivayet etmektedir. Ukaylî bu hadiste ve râvîlerde bir be's olmadığını ama hadisin mütâbiinin bulunmadığını belirtmiştir.

(-13) حدثني ايضا عن إبراهيم بن حنتم عن غزال بن مالك عن أبيه عن جده قال قال أبو هريرة:

”حبس النبي صلى الله عليه و سلم فى التهمة حبسا يسيرا حتى استبرأ“

“Ebu Hureyre dedi ki: “Nebi (s.a.) zanlıyı suçsuz olduğu sâbit olana dek kısa bir süre hapsedti.”⁷⁹

Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu belirtmektedir.

(-14) حدثني يزيد قال: حدثني الوليد عن جرير بن حازم عن الحسن: " أن رسول الله صلب

رجلاً على جبل يقال له: رباب " وقال لي رجل بالمدينة: هو ذو رباب.

“Hz. Peygamber kemeñeci diye bilinen bir adamı dağda çarmıha gerdi. Bana Medine'den bir adam dedi ki: O, kemeñce sahibiydi.”⁸⁰

Rivayet herhangi bir hadis kaynağında bulunmamaktadır. Hadis Hasan-ı Basrî'den rivayet edilmiştir. Mürseldir. Ayrıca İslam'da çarmıha gererek idam cezası olduğuna dair dinde herhangi bir delil de yoktur.

(-15) حدثني أحمد بن الخليل عن سليمان بن حرب عن جرير عن يعلى بن حكيم عن أبيه عن

ابن عباس قال: ”أتى معاذ بن مالك النبي صلى الله عليه و سلم فقال: إني زنيت يا رسول الله. فقال

لعلك مسست أو لمست أو غمزت. فقال: لا, بل زنيت. فأعادها عليه ثلاث، فلما كان فى الرابعة رجمه“

“Mâiz b.Mâlik Nebi (s.a.)'e geldi ve: “Zina ettim ya Resulallah”dedi. Resulullah (s.a.): “Belki el sürdün veya dokundun yahut temas ettin”buyurdu. Adam: Hayır, bilakis zina ettim (diye ısrar etti) . Bu konuşma üç kere daha tekrar etti. Resulullah dördüncüde adamı recm ettirdi.”⁸¹

Hadis Şeyhayn'ın ittifak ettiği hadislerdendir. Sahihtir.

⁷⁹ C.I, s.72; Tirmizî, **Diyyât**,20; Ebû Dâvud, **Akdiye**, 29; Nesâî,**es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.XII, 1.b., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001,**Sârik**,2

⁸⁰ C.I, s.72

⁸¹ C.I, s.72; Buhârî, **Ahkâm**,19; Müslim, **Hudûd**,23,16; Ebû Dâvud, **Hudûd**,23; İbn-i Mâce,**Sünen**, C.II, Mektebetü't-Terbiyetü'l-Arabî, Beyrut, 1986,**Hudud**,9; Dârimî, **Sünen**, C.IV, 1.b., Daru İbn Hazm, Beyrut, 1974, **Hudud**,17; Ahmed b. Hanbel, VI/450,453; V/ 99,217,237,248

(16-) فى الحديث المرفوع: ”شكى يوسف عليه السلام الى الله عز و جل طول الحبس فأوحى

الله اليه من حبسك يا يوسف، أنت حبسك نفسك حيث قلت: (رب السجن احب الى مما يدعوننى إليه)

ولو قلت: العافية أحب الى لعوفيت“

“Yusuf (a.s.) Allah (c.c.)’a hapiste uzun süre kaldığından şikâyet etti. Allah Ey Yusuf seni kim hapsetti? “Rabbim hapis, bunların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir.” diyerek sen kendini hapsettin diye vahyetti. Eğer “Afiyet benim için daha hoştur.” deseysin affedilirdin.”⁸²

Senedi verilmeyen bu hadis herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

B.KİTABU’L-HARB VE’L-FÜRÛSİYYE

Savaş âdâbı ve taktikleri, silahlar, atıcılık, binicilik ordu, asker ve gazilerle sefere gidenlere emir ve tavsiyeler, yiğitlere ve korkaklara dair haber, şiir ve fıkraları anlatan bölümdür.

(17-) قال أبو محمد عبد الله بن مسلم بن قتيبة حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا معاوية ابن

عمرو و عن ابى إسحاق عن هشام و الأوزاعى عن يحيى بن أبى كثير قال، قال رسول الله صلى الله عليه

و سلم: ”لا تمنوا لقاء العدو فعسى أن تبتلو بهم و لكن قولوا اللهم اكفنا و كف عنا بأسهم، وإذا جائكم

يعرفون و يزحفون و يصيحون فعليكم الارض جلوسا، ثم قولوا: اللهم أنت ربنا و ربهم و نواصينا و

نواصيهم بيدك فاذا غشوكم فثوروا فى وجوههم“

“Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, belki onunla imtihan olursunuz. Bunun yerine “Allah’ım bize yeterli ol, bizi onların kötülüklerinden koru” deyin. (Düşmanlarınız) Size geldiklerinde sizi tanırlar, sizi zorlarlar ve (sizi korkutmak için) bağırlar. (Siz korkmayın) Yere yapışın (siper alın). Sonra “Allah’ım sen bizim ve onların rabbisin, bizim ve onların canı senin elindedir” deyin. Eğer size saldırırlarsa yüzlerine karşı vuruşun.”⁸³

⁸² C.I, s. 79

⁸³ C.I, s.107

Beyhâkî, bu hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.⁸⁴ Ayrıca İbn Kuteybe'nin hadisi rivayet ettiği Yahya b. Ebî Kesîr sahabî değildir, tebeu't-tâbiîndendir. Hadis mu'dal'dır.

(18-) و حدثني محمد بن عبيد عن ابن عيينة قال: أخبرنا رجل من أهل المدينة أن رسول الله

صلى الله عليه و سلم قال لزيد بن حارثة أو لعمر بن العاص: ”إذا بعثتك في سرية فلا تتقهم و

اقتطعهم فان الله ينصر القوم بأضعفهم“

“Rasulullah (s.a.), Zeyd b. Hârise'ye veya Amr b. el-As'a dedi ki: “Seni seriyyeye gönderdiğimde onların kim olduğuna bakma. Şüphesiz Allah kavmin zayıfları sebebiyle yardım eder.”⁸⁵

Münâvî bu hadisin isnadının zayıf olduğunu ama şahidlerinin bulunduğunu belirtmektedir. Zaten İbn Kuteybe rivayet ettiği kişinin adını vermemiş “ رجل من أهل المدينة” (Medîne ehlinden bir adam) diyerek rivayet ettiği şahsı mechul bırakmıştır. Dolayısıyla hadisin senedi munkatı'dır.

(19-) و بلغني عن عباد بن كثير عن عقيل (بن خالد) عن الزهري عن عبيد الله بن عبد الله عن

ابن عباس قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” خير الأصحاب أربعة و خير السرايا أربعمائة و

خير الجيوش أربعة آلاف و ما غلب قوم قط يبلغون اثني عشر ألفا إذا اجتمعت كلمتهم“

“Arkadaşın hayırlısı dört, seriyyenin hayırlısı dört yüz, orduların hayırlısı dört bin kişiden oluşandır. Ortak hareket ettiklerinde on iki bin kişilik bir topluluğa kimse galip gelemes.”⁸⁶

Beyhakî bu hadiste teferrüd edildiğini ve senedinin munkatı' olduğunu söyler. Bu hadisin Uyûnü'l-Ahbâr dışındaki kaynaklardaki senedlerinde sened Zührî'de kesilmektedir. Senette Zührî'den sonraki kısmı veren sadece İbn Kuteybe'dir.

⁸⁴ Beyhakî, **Daavâtü'l-Kebîr**, Merkezi'l Mahtûtât ve't-Turâs ve'l-Vesâik, Kuveyt, 1989, II, 195

⁸⁵ C.I, s.109; Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdis**, yay.y., yy.,ts., I, 231; Ali el-Müttakî, a.g.e., IV, 357; Münâvî, a.g.e., I, 311

⁸⁶ C.I, s.111; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, IX, 156; Ebû Ya'la, **Müsned**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1998, V, 103, Heysemî, a.g.e., V, 258, İbn Adıyy, a.g.e., II, 427

(20-) قال حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا يزيد بن هارون عن محمد بن إسحاق عن عبد الله

بن أبي بكر عن الزهري قال: كان أحب الأيام إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم أن يعقد فيه رايته يوم الخميس ، و كان أحب رسول الله صلى الله عليه و سلم أن يسافر فيه يوم الخامس

“Rasulullah (s.a.), savaşa çıkmak için en çok perşembe gününü tercih ederdi. Aynı şekilde yolculuğa çıkmak için de perşembe gününü tercih ederdi.”⁸⁷

Elbânî bu hadisin isnadının çok zayıf olduğunu ama buna benzer hadisler bulunduğunu belirtmiştir. İbn Kuteybe hadisi Zührî’den mürsel olarak kaydetmiş olsa da, diğer kaynaklarda Ümmü Seleme’den merfû olarak rivâyet edilmiştir.

(21-) و حدثني محمد بن عبيد عن معاوية بن عمرو عن أبي إسحاق عن ابن عون عن محمد

ابن سيرين أن النعمان بن مقرن قال لأصحابه: إني لقيت مع رسول الله صلى الله عليه و سلم فكان من

أحب ما يلقي فيه إذا لم يلق في أول النهار إذا زالت الشمس و حلت الصلاة و هبت الرياح و دعا

المسلمون

Nu'man b. Mukrin arkadaşlarına dedi ki: “Ben Resulullah (s.a.) ile beraber düşmanla karşılaştım. Düşmanla karşılaşmanın en istenileni, sabah vakti karşılaşılmamışsa, güneş batıya dönüp, namaz kılınıp, esinti başladığında ve Müslümanlar dualarını yaptıklarında yapılan karşılaşmadır.”⁸⁸

Bu hadis herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(22-) حدثني محمد بن عبيد قال: حدثنا معاوية عن أبي رجاء قال: كان النبي صلى الله عليه و

سلم يقول إذا اشتدت حلقة البلاء و كانت الضيقة: “تضيقي تفرجي” ثم يرفع يديه فيقول: “بسم الله

الرحمن الرحيم لا حول و لا قوة الا بالله العلي العظيم اللهم اياك نعبد و اياك نستعين اللهم كف عنا

بأس الذين كفروا إنك أشد بأسا و أشد تنكيلا فما يخفض يديه المباركتين حتى ينزل الله النصر“

⁸⁷C.I, s.122; Muhammed Nâsuriddîn Elbânî, *Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha*, Dâru Kütübî'l-İslamî, Beyrut, 1983, V, 162; Cürçânî, a.g.e., III,6-7

⁸⁸ C.I, s.122

“Nebî (s.a.) bela şiddetlendiğinde şöyle derdi: “Seni sıkır, sonra ferahlatır.” Sonra ellerini kaldırır ve : “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Yüce Allah’tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur. Allah’ım yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz. Allah’ım küfredenlerin kötülüğünden bizi koru. Şüphesiz sen azabı ve cezası en şiddetli olansın.” diye dua ederdi. Mübarek ellerini Allah zafer nasip edene kadar indirmezdi.”⁸⁹

Bu hadis herhangi bir kaynakta bulunamamıştır. İbn Kuteybe’nin hadisin râvîsi olarak belirttiği Ebû Reça sahabîdendir.⁹⁰ Hadis mürsel değildir.

(23-) و حدثني محمد بن عبيد عن معاوية عن أبي اسحاق عن موسى بن عقبة عن سالم أبي

النضر مولى عمر بن عبيد الله و كان كاتباً له ، قال عبد الله بن أبي أوفى حين خرج الى الحرورية أن النبي صلى الله عليه وسلم في بعض أيامه التي لقي فيهم العدو انتظر حتى مالت الشمس ثم قام في الناس فقال: ” لا تتمنوا لقاء العدو واسألوا الله العافية، فاذا لقيتموهم فاثبتوا واصبروا واعلموا أن الجنة تحت ظلال السيوف“

Abdullah b. Ebî Evfâ harûrîlere karşı (savaşa) çıktığında şöyle dedi: Nebî (s.a.) düşmanla karşılaştığında güneş batmaya meyledene kadar bekler ve o insanlara şöyle buyururdu: “Düşmanla karşılaşmayı temennî etmeyin, Allah’tan afiyet isteyin. Onlarla karşılaştığınızda sabit durun ve sabredin, bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır.”⁹¹

Buhârî’de hadisin sadece ilk kısmı; Müslim’de ise tamamı bulunmaktadır. Hadis sahihtir.

(24-) حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا سفيان بن عيينة عن يزيد بن خصيفة عن السائب ابن

يزيد - فيما حفظت إن شاء الله- أن النبي صلى الله عليه وسلم كان عليه درعان يوم أحد

“Uhud Savaşı’nda Nebî (s.a.)’in üzerinde iki zırh vardı.”⁹²

Tirmizî bu hadisin hasen garib olduğunu belirtir.

⁸⁹ C.I, s.123

⁹⁰İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe fi Marifeti’s-Sahabe*, Dâru’ş-Şa’b, Kahire, 1970, VI, 108

⁹¹ C.I, s. 123; Buhârî, *Cihad*, 116, 156; *Temennâ*,8; Müslim, *Cihad*, 19-20; Ebû Dâvud, *Cihad*, 89; Dârimî, *Sünen*, Daru İbn-i Hazm, Beyrut,1974, *Seyr*, 6; Ahmed b. Hanbel, 6/ 400,533

⁹² C.I, s.128; Tirmizî, *Cihad*, 17; Bezzâr, a.g.e., III, 188

25-) حدثنا شابة عن القاسم بن الحكم عن اسماعيل بن عياش عن معدان بن حدير الحضرمي عن عبد الرحمن بن جبير بن نفيير عن أبيه قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” مثل الذين يغزون من أمتي و يأخذون الجعل يتقون به على عدوهم كمثل أم موسى ترضع ولدها و تأخذ أجرها“

“Düşmanlarından korunmak için ümmetinden gaza edip ücret alanların durumu, oğlunu emzirip ücretini alan Musa'nın annesine benzer.”⁹³

Münâvî bu hadisin münker olduğunu belirtmiştir.

26-) و فى الحديث المرفوع عن بقية عن الوضيين بن عطاء عن محفوظ بن علقمة قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم لرجل من اصحابه: ” أما إنك إن ترافق غير قومك يكن أحسن خلقك و أحق أن يقتفى بك“

“Kavminden olmayanla arkadaşlık edersen ahlâkı senden daha güzel ve sana tâbî olmaya daha layık olsun.”⁹⁴

Bu hadis herhangi bir kaynakta bulunamamıştır. Ayrıca İbn Kuteybe'nin hadisin râvîsi olarak belirttiği Mahfuz b. Alkame tâbîîndendir. Hadis mürseldir.

27-) حدثنى محمد بن عبيد عن حمزة بن وعله عن رجل من مراد يقال له أبو جعفر عن محمد بن على عن على رضى الله عنه قال، قال النبى صلى الله عليه و سلم: ” يا على، أمان لأمتى من الغرق إذا ركبوا الفلك أن يقولوا باسم الله الملك الرحمن.“ و ما قدروا الله حق قدره و الأرض جميعا قبضته يوم القيامة و السماوات مطويات بيمينه سبحانه و تعالى عما يشركون“ بسم الله مجريها و مرساها إن ربي لغفور رحيم“

“Ey Ali! Ümmetimin gemiye bindiğinde batmaya karşı garantisi Melil ve Rahman olan Allah'ın adıyla şöyle demeleridir: “Yüzmesi de, durması da Allah'ın adıyla olsun.

⁹³ C.I, s.134; İbn-i Ebî Şeybe, **Musannef**, VII, 64; Suyûtî, **Câmiu's-Sağir**, trc. İsmail Mutlu, Şaban Döğen, Yeni Asya Neşriyat, İst. 1996, III, 438; Münâvî, a.g.e., V, 511

⁹⁴ C.I, s. 136

Şüphesiz ki, Rabbim çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.”⁹⁵“Onlar Allah’ın kudret ve azâmetini hakkıyla bilemediler. Hâlbuki kıyâmet gününde yeryüzü bütünüyle O’nun tasarrufundadır; gökler de O’nun kudretiyle dürülmüştür. O bütün noksanlardan münezzehtir ve onların ortak koştukları şeylerden yücedir.”^{96,97}

Münâvî hadisin zayıf olduğunu söylemektedir.

(-28) و عن الأوزاعي عن حسان بن عطية أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال في سفره

حين هاجر: ” الحمد لله الذى خلقنى و لم أك شيئا مذكورا، اللهم أعنى على أهم ويل الدنيا و بوائق الدهر و مصيبات الليالى و الأيام و اكفى شر ما يعمل الظالمون فى الأرض، اللهم فى سفرى فاصحبنى و فى أهلى فاخلفنى، و فيما رزقتنى فبارك لى، و لك فى نفسى فذللى، و فى أعين الصالحين فعظمنى، و فى خلقى فقومنى، و إليك رب فحببى، الى من تكنلى رب المستضعفين و أنت ربى“

Hiz. Peygamber hicret ederken yolculuk için şöyle dua etmiştir: “Ben anılmaya değer bir şey değilken beni yaratan Allah’a hamd olsun. Allah’ım dünyaya meyletmekten, zamanın kötülüklerinden, gece ve gündüz olan musibetlerden sana sığınırım. Zalimlerin yeryüzünde yaptıkları kötülüklerde bana kâfi ol. Allah’ım seferimde sahibim ol, arkamda bıraktığım ehlime afiyet ver. Beni rızıklandırдың şeyi bana mübarek kıl. Nefsim senin elinde, onu bana itaat ettir. Sâlihlerin gözünde beni yücelt, ahlâkımı düzelt. Sen benim Rabbimsin, konuştuğlarımı bana sevdin. Zayıfların Rabbi. Sen benim Rabbimsin.”⁹⁸

Bu hadis hiçbir kaynakta bulunamamıştır. Ayrıca İbn Kuteybe’nin hadisin râvîsi olarak belirttiği Hasan b. Atıyye sahabî değildir, etbâu’t-tabîîndendir. Hadis mu’daldır.

(-29) و حدثنى أيضا عن معاوية عن ابى اسحاق عن عاصم عن عبدالله بن سرجس قال كان النبى

صلى الله عليه و سلم اذا سافر يقول: ” اللهم إنى أعوذ بك من وعشاء السفر و كآبة المنقلب و الحور بعد الكور و دعوة المظلوم و سوء المنظر فى الأهل“ و زاد غيره ” اللهم اطولنا الأرض و هون علينا السفر“

⁹⁵ Hud Suresi, 41

⁹⁶ Zümer Suresi, 67

⁹⁷C.I, s.137; Suyûtî, a.g.e., I, 438; Münâvî, a.g.e., II, 186

⁹⁸ C.I, s.137

Nebi (s.a.) sefere çıktığında şöyle derdi:“ Allah’ım seferin ve geri dönmenin zorluğundan, yolculuktan sonra helakenden, mazlumun duasından ve ailede olabilecek kötülüklerden sana sığınırım.” Başka bir râvî şu duayı da ilave etti: “Allah’ım yeryüzünü bize dür ve seferi bize kolay kıl.”⁹⁹

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu söylemiştir. Hadisi rivayet eden Abdullah b. Sercis, Benî Mahzun kabîlesinden bir sahabîdir.¹⁰⁰Hadisin senedinde inkita’ yoktur.

(-30) و فى الحديث: “لا تحقق فتنقطع و لا تباطأ فتسنى و لكن اقصد تبلغ“

“Çok acele etme kesilirsin. Çok yavaş da davranma geri kalırsın. Orta yollu hareket et ki menziline ulaşabilesin.”¹⁰¹

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunamamıştır.

(-31) و فى حديث آخر: “إن المنبت لا أرضا قطع و لا ظهرا أبقى“

“Bineğini yoran insan, ne yol alabilir, ne de bir binek bırakır.”¹⁰²

Bu rivâyetin tamamı 93. Hadiste yer almaktadır ve rivâyetin başında “إن هذا الدين” kısmı bulunmaktadır. Es-Sünenü’l-Kübrâ’da ve Kenzu’l-Ummâl’de de hadisin tamamı bulunmaktadır. Beyhakî ayrıca bu hadisin birkaç ayrı râvî silsilesini verir ve mürsel olduğunu belirtir. Münâvî ise hadisin mevsul, mürsel, merfû ve mevkuf ve muzdarib olduğunu belirtmektedir.

(-32) قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “إذا كنتم فى الخصب فأمكنوا الركاب أستها و لا

تغدوا المنازل و إذا كنتم فى الجذب فاستنجوا و عليكم بالدلجة فالارض تطوى بالليل و إذا تغولت لكم الغيلان فنادوا بالأذان و لا تصلوا على جواد الطرق و لا تنازلوا عليها فإنها مأوى السباع و الحيات و لا تقضوا عليها الحوائج فإنها الملاعن“

⁹⁹ C.I, s.138; Müslim, **Hac**, 425-427; Tirmizî, **Dua**, 41; Ebû Dâvud, **Cihad**,72; Nesâî, **İstiâze**, 41-43; İbn Mâce, **Dua**, 20; Ahmed b. Hanbel, 5/ 82,83; 2/105,401,433; Dârimî, **İsti’zân**, 42; Mâlik, **İsti’zan**, 34

¹⁰⁰ İbnu’l-Esîr, a.g.e., III, 256

¹⁰¹ C.I, s.138

¹⁰² C.I, s.138; Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, III, 18; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 32

“Verimli bir zamanda olursanız binek hayvanlarını (otlamaları için) serbest bırakın ve evlere saldırmayın. Kurak bir zamanda olursanız emniyetinizi sağlayın, geceleyin seyahat edin, gece yol almak daha kolaydır. Şayet cinler size musallat olursa ezan okuyun. Yolların orta yerlerinde namaza durmayın ve oralarda konaklamayın. Çünkü oralar yırtıcı hayvanların ve yılanların sığınma yeridir. Oralarda tuvalet ihtiyacınızı da gidermeyin. Çünkü oralar lanetlenmiştir.”¹⁰³

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

33-) و في الحديث المرفوع قال ابن مسعود: كنا يوم بدر ثلاثة على بعير فكان علي و أبو لبابة

و زميلي رسول الله صلى الله عليه و سلم، فكان إذا دارت عقبتهما قالوا: يا رسول الله اركب و غشى

عنك. فيقول: ” ما أنتما باقوى منى و ما أنا بأغنى عن الأجر منكما“

“İbn-i Mesud dedi ki: Biz bedir günü bir deveye üç kişi biniyorduk. Ali, Ebu Lubâbe ve dostum Resulullah (s.a.)(üçü bir deveye sırayla biniyordu). Sıra ikisine geldiğinde dediler ki: Ya Rasulallah sen bin ve git. Rasulullah (s.a.) dedi ki: “Siz ikiniz benden daha kuvvetli değilsiniz ve ben de sevap bakımından sizden daha zengin değilim.”¹⁰⁴

İbn-i Hibban’a göre hadis sahihtir. İbn Hibban’da hadisin senedi şu şekildedir:

” أخبرنا عبدالله بن محمد الأزدي، قال: حدثنا إسحاق بن إبراهيم، قال: أخبرنا أبو الوليد، قال حدثنا

حماد بن سلمة، عن عاصم، عن زر عن عبد الله“

34-) فأتوا النبي صلى الله عليه و سلم فأخبروه و قالوا: يا رسول الله أحيانا بيتان من شعر امرئ

القيس قال: ”ذاك رجل مذکور في الدنيا شريف فيها منسى في الآخرة حامل فيها، يجيء يوم القيامة معه

لواء الشعراء يقودهم إلى النار“

Nebî (s.a.)’e geldiler ve haber verdiler. Dediler ki: Ya Rasulallah! İmrai’l- Kays’ın şiirinden bize iki beyit söyle. (O) buyurdu ki: “Dünyada şerefli ve meşhur olarak anılan bu

¹⁰³ C.I, s.140; Ali el-Müttakî, a.g.e., VI, 707

¹⁰⁴ C.I, s.141; İbn-i Hibban, **Sahîh**, XJ, 35; Ali el-Müttakî, a.g.e., X, 376

adam ahirette unutulmuş ve önemsizdir. Kıyamet günü şairlerin sancağını ona verirler. O da şairleri cehenneme götürür.”¹⁰⁵

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair bir bilgi yoktur.

35-) و فى الحديث المرفوع: “أصدق الطيرة الفأل” و فيه “الطير تجرى بقدر”

Uğursuzluğun (doğru bir yönü varsa) en doğrusu hayra yormaktır. Uğursuzluk kadere bağlıdır.¹⁰⁶

Abdurrezzak hadisi iki ayrı isnadla vermektedir. Hadis sahihtir.

36-) حدثنى محمد بن يحيى القطعى قال حدثنى عبد الاعلى عن سعيد عن قتادة عن أبى

حسان الأعرج أن رجلين دخلا على عائشة رضى الله عنها فقالا: إن أبا هريرة يحدث أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: إنما الطيرة فى المرأة والدار والدابة فطارت شفا ثم قالت: كذب، و الذى أنزل الفرقان على أبى القاسم، من حدث بهذا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم: “كان أهل الجاهلية يقولون إن الطيرة فى الدابة والدار والمرأة” ثم قرأت: “ما أصاب من مصيبة فى الأرض ولا فى أنفسهم إلا فى كتاب من قبل أن نبرأها”

İki adam Hz. Aişe (r.anha)’ya geldi ve dediler ki: Ebû Hureyre Rasulullah’tan şöyle bir hadis rivayet ediyor: Uğursuzluk hayvan, ev ve kadındadır. Hz. Aişe’nin O’na olan şefkati gitti ve dedi ki: Yalan söyledi. Ebu’l-Kâsım’a Kur’an’ı indirene yemin olsun ki Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Cahiliye ehli uğursuzluğun hayvan, ev ve kadında olduğunu söylediler. Sonra (şu ayeti) okudu: “Yeryüzünde ve kendi nefslerinizde, sizlere isâbet eden bir musîbet yoktur ki, onu yaratmamızdan önce kitapta yazılmış olmasın.”^{107,108}

Hâkim bu hadisin isnâdının sahih olduğunu belirtir. Zehebî de Hâkim’in bu görüşüne katılmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁵ C.I, s.144; Ali el-Müttakî, a.g.e., XJV, 39

¹⁰⁶ C.I, s.146; San’ânî, Ebû Bekir Abdurrezzak, **Musannef**, 1.b., Mektebetü’l-İslâmiyye, Beyrut, 1970, X, 406; Suyûtî, **Câmiu’l-Ehâdis**, IV, 467; Ali el-Müttakî, a.g.e., X, 116

¹⁰⁷ Hadid Suresi, 22

¹⁰⁸ C.I, s.s. 146-147; Hâkim, **Müstedrek**, II, 479

¹⁰⁹ İbnü’l-Mulakkin, a.g.e., II, 521

37-) حدثني أبو سفيان الغنوي قال حدثني خالد بن يزيد الصفار قال حدثنا همام بن يحيى عن

قتادة عن حضرمي بن لاحق أو عن أبي سلمة أن النبي الله عليه و سلم كتب الى إمرأته: ”اذا أبردتكم الى
بريدا فاجعلوه حسن الوجه حسن الاسم“

Nebî (s.a.) eşlerine şöyle yazdı: “Bana bir ulak yolladığınızda yüzü ve ismi güzel olanı yollayın.”¹¹⁰

Heysemî bu hadisin râvî zincirindeki bir râvînin imamların cumhûru tarafından zayıf görüldüğünü, diğer râvîlerinin ise sîka olduğunu belirtmiştir.

38-) خرج ابن عامر الى المدينة فاذا هو في طريقه بنعامات خمس، فقال لأصحابه: قولوا في هذه. فقال بشر بن حسان: بلغني أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: ”لا عدوى و لا طيرة“ و من علم شيئا فليقله و لكنى أقول: فتنة خمس سنين

İbn Âmir Medine’ye yola çıktı, yolunda beş tane deve kuşu vardı. Arkadaşlarına dedi ki: Bunun hakkında bir şey söyleyin. Beşir b. Hassan dedi ki: Bana Resulullah (s.a.)’in şöyle buyurduğu ulaştı: “Sirâyet (bulaşma) ve uğursuzluk yoktur.”¹¹¹ Ve kim ondan bir şey biliyorsa söylesin, fakat ben şunu söylerim: Beş yıl fitne dönemidir.

Bulunan bütün kaynaklarda bu hadisin devamı bulunmaktadır. Devamı şu şekildedir:

ولا هامة ولا صفر

Baykuş ve safer (ayını uğursuz sayma) yoktur.

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu belirtir.

39-) حدثني أحمد بن الخليل قال حدثني موسى بن مسعود عن عكرمة بن عمار عن اسحق بن

عبد الله بن أبي طلحة عن أنس بن مالك قال: جاء رجل منا الى النبي صلى الله عليه و سلم فقال: يا

¹¹⁰ C.I, s.148; Heysemî, a.g.e., VIII, 47; Ali el-Müttakî, a.g.e., VI, 45

¹¹¹ C. I, s. 149; Buhârî, **Buyu’**,36; **Tıb**, 19-25, 43-45, 53-54; Müslim, **Selam**, 106-109, 111-114, 166; Ebû Dâvud, **Tıb**, 24; Tirmizî, **Seyr**, 46; **Kader**,9; İbn Mâce, **Mukaddime**, 10; **Tıb**, 43; Muvattâ, **Ayn**, 18, Ahmed b. Hanbel, 1/ 174,180,269,338,440; 6/ 64,153,222,267,328,397,430

رسول الله إنا نزلنا دارا فكثرت فيها عددنا و كثر فيها أموالنا ثم تحولنا منها الى أخرى فقلت فيها أموالنا و قل فيها عددنا فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "ذروها و هي ذميمة"

"Bizden bir adam Nebî (s.a.)'e geldi ve dedi ki: Ya Rasulallah biz bir eve yerleştik ve sayımız çoğaldı, malımız çoğaldı sonra diğer bir eve göçtük oradada malımız ve sayımız azaldı. Rasulallah (s.a.) buyurdu ki: "O yurdu terk edin, çünkü o zemmedilmiştir."¹¹²

Hattâbî bu hadisin sahih olduğunu ancak bu zamanda hükmünün geçersiz olabileceğini söyler.

40- حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا سفيان بن عيينة عن شبيب بن غرقدة (عن عروة) البارقي

قال: سمعت النبي صلى الله عليه و سلم يقول: "الخييل معقود في نوا صيها الخير الى يوم القيامة"

"Atların alınlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür."¹¹³

Şeyhayn hadisin rivayetinde ittifak etmiştir. Hadis sahihtir.

41- حدثني يزيد بن عمرو قال حدثني أشهل بن حاتم قال حدثني موسى بن علي بن رباح

اللحمي عن أبيه قال: جاء رجل الى النبي صلى الله عليه و سلم فقال: إني أريد أن أعد فرسا. قال رسول

الله صلى الله عليه و سلم: "فاشتره اذا أدهم أو كميتا اقرح أرثم أو محجلا مطلق اليمين"

"Bir adam Nebî (s.a.)'e geldi ve dedi ki: Bir at almak istiyorum. Rasulallah (s.a.) buyurdu ki: "Atların yağız, azı dişi belirmiş, burnu veya sol ayağı beyaz olanını satın al."¹¹⁴

İbn-i Ebî Şeybe'nin Musannef'inde ¹¹⁵hadis iki ayrı vecihle verilmiştir. Sahihtir.

42- و في حديث آخر: "فانها ميامين الخيل ثم اغز تسلم و تغنم ان شاء الله"

¹¹² C.I, s.150; Ebû Dâvud, **Tıb**, 46

¹¹³ C.I, s.153; Buhârî, **Menâkıb**, 28; Müslim, **Zekat**, 25; **İmâret** 96-99; Ebû Dâvud, **Cihad**, 41; İbn Mâce, **Ticaret**, 39; **Cihad**, 14; Dârimî, **Cihad**, 33; Muvattâ, **Cihad**,44; Ahmed b. Hanbel, 3/5, 29,181

¹¹⁴ C.I, s.153

¹¹⁵ İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, XI, 252

“Çünkü o atların hayırlılarından. Sonra ister onunla cihada katıl, kurtul; ister Allah’ın izniyle onunla ganîmet edin.”¹¹⁶

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunmamaktadır.

(43-) حدثني سهل بن محمد قال أخبرني أبو عبيدة أن النبي صلى الله عليه و سلم قال: “عليكم

بإناث الخيل فان ظهورها حرز و بطونها كنز“

“Dişi atlar edinin. Onların sırtları(sahibini düşmandan) koruma, karınları hazinedir.”¹¹⁷

Bu rivâyet herhangi bir hadis kaynağında yoktur.

(44-) قال: و كان النبي صلى الله عليه و سلم يستحب من الدواب الشقر و يقول: “لو جمعت

خيل العرب كلها في صعيد واحد ما سبقها إلا أشقر“

Nebî (s.a.) kumral tenli hayvanlardan hoşlanır ve şöyle buyururdu: “Arapların bütün atları tek bir yerde toplansa onları ancak kumral olanı geçer.”¹¹⁸

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunmamaktadır.

(45-) و سأل رجل رسول الله صلى الله عليه و سلم: اي المال خير؟ قال: “مهرة مأمورة“

“Bir adam Rasulullah (s.a.)’e sordu: Hangi mal hayırlıdır? (O) buyurdu ki: “Ehlileştirilmiş kısrak.”¹¹⁹

Kudâî hadisi iki ayrı senedle vermiştir. Sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(46-) حدثني محمد بن عبيد عن معاوية عن أبي أسحاق عن عون عن الحسن قال، قال النبي

صلى الله عليه و سلم: " ما التقت فتتان قط إلا وكف الله بينهما فاذا أراد أن يهزم إحدى الطائفتين أمال

كفه عليها "

¹¹⁶ C.I, s.153

¹¹⁷ C.I, s.153

¹¹⁸ C.I, s.s. 153-154

¹¹⁹ C.I, s.154; Beyhâkî, a.g.e., II, 230; Ali el-Müttakî, a.g.e., IV, 31; Kudâî, a.g.e., II, 230

“Allah karşı karşıya gelen iki grubun arasını muhakkak engeller. Fakat o iki grubtan birini hezîmete uğratmayı murad ederse inayetini onun aleyhine gerçekleştirir.”¹²⁰

Bu rivâyet herhangi bir hadis kaynağında bulunmamaktadır.

47-) قال ابن اسحاق: لما خرج رسول الله صلى الله عليه و سلم الى بدر، مر حتى وقف على شيخ من العرب فسأله عن محمد و قريش و ما بلغه من خبر الفريقين. فقال الشيخ: لا أخبركم حتى تخبروني ممن أنتم. فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “إذا أخبرتنا أخبرناك” فقال الشيخ: خبر أن قريشا خرجت من مكة وقف كذا، فان كان الذى خبرنى صدق فهى اليوم بمكان كذا، الموضع الذى به قريش. و خبرت أن محمدا خرج من المدينة وقت كذا، فان كان الذى خبرنى صدق فهو اليوم بمكان كذا، للموضع الذى به رسول الله صلى الله عليه و سلم. ثم قال: من أنتم؟ فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “نحن من ماء” ثم انصرف. فجعل الشيخ يقول: نحن من ماء! من ماء العراق أو ماء كذا أو ماء كذا!

“Rasulullah (s.a.) Bedir’e çıktığında bir arap şeyhine rastlayınca kadar yoluna devam etti. Ona, Kureyş, Muhammed ve iki grub hakkında kendisine ulaşan haberleri sordu. Adam dedi ki: Bana kim olduğunuzu söylemezseniz size hiçbir şey bildirmem. Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: “Sen bize söylersen biz de sana söyleriz. Adam dedi ki: Kureyşten haber; Mekke’den çıkıp şurada durdular. Bana bilgi veren doğru söylemişse onlar bugün şu yerdedir diyerek Kureyş’in o gün olduğu yeri söyledi. Muhammed hakkında bana verilen bilgi; şu vakitte Medine’den çıktı. Bana verilen bilgi doğruysa O bugün şu mekândadır. Bu da Rasulullah (s.a.)’den gelen haberdir. Sonra dedi ki: Siz kimsiniz? Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: “Biz sudanız. Irak suyundan veya bu sudan veya şu sudan.”¹²¹

¹²⁰ C.I, s.163

¹²¹ C.I, s.194

Bu hadis sîret kitaplarında yer almaktadır,¹²² hadis kitaplarında yoktur. Bu kaynaklarda da sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(48-) فأرسل عمر إلى أبي سفيان فلما رآه ألقى له وسادة ثم قال معذرا: قال رسول الله صلى

الله عليه و سلم: "إذا أتاكم كريم قوم فاكرموه"

Ömer (r.a.) Ebû Süfyan'a haber gönderdi. Ebû Süfyan ona bir yastık attı. (Ömer) özür dileyerek dedi ki: Rasulullah (s.a.):"Size bir kavmin büyüğü geldiğinde ona ikram edin." buyurdu.¹²³

Kudâî bu hadisin râvîlerinin çoğunun zayıf ve metrûk olduğunu söyler. İbn Adiyy ise bu hadisin bu isnadla münker olduğunu belirtmiştir.

(49-) حنش بن المغيرة قال: جئت و ابو ذر آخذ بحلقة باب الكعبة و هو يقول: أنا أبو ذر

الغفارى، من لم يعرفنى فأنا جندب صاحب رسول الله صلى الله عليه و سلم، سمعت رسول الله صلى

الله عليه و سلم يقول: "مثل أهل بيتى مثل سفينة نوح من ركبها نجا"

"Haneş b. Muğîre dedi ki: Ben ve Ebû Zer gelip kabe kapısının kulbuna yapıştık. O dedi ki: Ben Ebû Zer el-Gıfârîyim, kim beni tanımazsa ben, Rasulullah (s.a.)'in arkadaşı Cündebim. (ve dedi ki): Rasullullah (s.a.)'i şöyle derken işittim:"Ehl-i beytim Nuh'un gemisi gibidir. Ona binen kurtulur."¹²⁴

Kudâî bu hadisi dört ayrı senedle vermiştir. İbn Adiyy ise iki ayrı senedle vermiştir. Hâkim de bu hadisi tahrir etmediği halde hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyler. Zehebî ise Hâkim'e katılmaz ve hadisin zayıf olduğunu belirtir.¹²⁵

(50-) أخبرنا جابر بن عبد الله أن النبي صلى الله عليه و سلم قال: "يا جابر إنك ستعمر بعدى

حتى يولد لى مولود اسمه كاسمى يبقر العلم بقرا فاذا لقيته فأقرئه منى السلام"

¹²² Mübârekfûrî, **er-Rahîk ve'l-Mahtûm**, I.b., Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1988, ss.194-195; İbn-i Hibbân, **Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ**, Müesseseti Kütübî's-Segafiyye, Beyrut, 1987, I, 157; İbn Hişam, **Sîretü'n-Nebeviyye**, Dâru'l-Kütübî'l-Hadise, Kahire, 1963, I, 615

¹²³ C.I, s.200; Beyhâkî, a.g.e., VIII, 168; Kudâî, a.g.e., I, 443; İbn Adiyy, a.g.e., I, 177

¹²⁴ C.I, s.211; Hâkim, a.g.e., II, 343; Kudâî, a.g.e., II, 273; İbn Adiyy, a.g.e., II, 306

¹²⁵ İbnü'l-Mulakkîn, a.g.e., III, 163

“Ya Cabir sen benden çok yaşayacaksın. İsmi, ismim gibi olan ve ilmi geniş olan neslimden bir çocuk doğacak. Onunla karşılaşsan ona benden selam söyle.”¹²⁶

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunamamıştır. Rivâyet Hz. Hüseyin’in şehit edilmesi konusu içerisinde yer almaktadır. Hadisi İbn Kuteybe arada hiçbir râvinin adını zikretmeden sahabîden rivâyet etmiştir. Hadis muallaktır.

51-) قال النبي صلى الله عليه و سلم لبريدة: “يا بريدة إنه سيبعث بعدى بعوث فاذا بعثت فكن

فى أهل بعث المشرق ثم فى بعث أرض يقال لها: مرو، فاذا أتيتها فانزل مدينتها فانه بناها ذو القرنين و

صلى فيها، غزيرة أنهارها تجرى بالبركة، فى كل نقب منها ملك شهر سيفه يدفع عنها السوء إلى يوم

القيامة” فقد مها بريدة فمات بها

“Ya Büreyde! Benden sonra elçiler gönderilecek. Eğer sen gönderilirsen doğuyu tercih et. Sonra Merv denen yeri tercih et. Oraya gittiğinde şehre yerleş. Şüphesiz orayı Zülkarneyn kurmuş ve orada namaz kılmıştır. Oranın suyu bol nehirleri bereket akıtır. Oranın her bölgesinde kılıcını sıyırmış bir melek kıyamet gününe kadar orayı her kötülükten korur.” Büreyde oraya gitti ve orada öldü.¹²⁷

İbn Adıyy hadisi iki ayrı silsileyle vermektedir. Verdiği silsilelerde bulunan Evs b. Abdillah b. Büreyde’nin bazı hadislerinin münker olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar bu hadiste zikredilenler vakıya uygunsa da hadis münkerdir.

52-) أما إنى لا أقول رغبة فيكم و لا رهبة منكم، غير أنى سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول:

“تفتح أرض يقال لها البصرة أقوم الأرضين قبله، قارئها أقرأ الناس، و عابدها أعبد الناس، و

عالمها أعلم الناس، و متصدقها أعظم الناس صدقة، و تاجرها أعظم الناس تجارة. منها إلى قرية يقال

لها الأبله أربعة فراسخ. يستشهد عند مسجد جامعها أربعون ألفاً، الشهيد منهم يومئذ كالشهيد معى يوم

بدر”

¹²⁶ C.I, s.212

¹²⁷ C.I, s.215; İbn Adıyy, a.g.e, I, 410-411; Yakut el-Hamevî, **Mu’cemu’l-Buldân**, Dâru Sadir, Beyrut, 1957, V, 113

Size ümit vermek veya sizi korkutmak için söylemiyorum fakat ben Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu işittim: “Basra denilen bir yer fethedilecek. Oranın ahalişi namaza en düşkün olandır. Onun kârîsi (okuyanı) insanların en güzel Kur’an okuyanıdır. Oranın âbidi insanların en âbididir, âlimi insanların en âlimidir, tasadduk edeni insanların en çok sadaka verenidir, taciri insanların en büyük tacirlerindedir. Orada Eble denilen dört fersah uzaklığında bir köy vardır. Mescidin yanında kırk bin kişi şehit edilir. Oradaki şehitler benim yanımda Bedir’in şehitleri gibidir.”¹²⁸

Mu‘cemu’l- Buldân’da bu hadis halifenin hutbedeki rivayeti olarak yer almaktadır, hadis hakkında herhangi bir tenkitte bulunulmamıştır.¹²⁹Rivâyet bize sahih olmadığı izlenimini vermektedir. Zira Rasulullah (s.a.) zamanında Basra denilen bir şehir yoktur. Basra 638 yılında Hz. Ömer (r.a.) tarafından ordugâh şehri olarak kurulmuştur.¹³⁰

C.KİTABU’S-SÜ’DÜD

Seyyidlik alâmetleri, eşraf ve seyyidlerde aranan faziletlerle onlarda bulunmaması gereken kötü huylar, onlarla aynı mecliste bulunma, elbise, güzel koku, mizah vb. konulara dair haber, şiir ve fıkraların yer aldığı bölümdür.

(-53) و فى الحديث المرفوع: " من بذل معروفه و كف أذاه فذلك السيد"

“Kim bolca iyilik yapar ve eziyetini terk ederse o seyyiddir.”¹³¹

Bu rivâyet hiçbir kaynakta bulunmamaktadır.

(-54) قال حدثنى محمد بن عبيدة عن معاوية بن عمرو عن ابن اسحاق عن حدثه يرفعه قال:

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “بعثت مرغمة و مرحمة و لم أبعث تاجرا و لا زراعا و ان شر

هذه الامة التجار و الزراعون إلا من شح عن دينه”

“Ben rahmet ve savaş peygamberi olarak gönderildim. Tüccar ve çiftçi olarak gönderilmedim. Dikkat ediniz, dinine karşı duyarlı olanları hariç, ümmetimin en şerlileri tüccarlar ve çiftçilerdir.”¹³²

¹²⁸ C.I, s.215

¹²⁹ Yakut el-Hamevî, a.g.e., I, 436

¹³⁰ Bakır, Abdülhalik, “Basra”, **DİA**, İst., 1992, V, 108

¹³¹ C.I, s.226

Kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

55-) و فى حديث آخر رواه أبو معاوية عن الأعمش عن وائل بن داود عن سعيد بن جبیر:

سئل النبي صلى الله عليه و سلم أى الكسب أطيب قال: "عمل الرجل بيده و كل بيع مبرور"

Nebî (s.a.)'e soruldu: Hangi kazanç daha temizdir (helaldir)? (O) buyurdu ki: "Kişinin kendi eliyle yaptığı (hayırlıdır) ve tüm alış verişler mebrurdur."¹³³

Beyhakî bu hadisin mürsel olduğunu belirtmiştir.

56-) ابن المبارك عن معمر عن الزبير قال: مر رسول الله صلى الله عليه و سلم برجل يبيع شيئاً،

فقال: "عليك بالسوم أول السوق فان الرباح مع السماح"

Rasulullah (s.a.) bir şeyler satan bir adama rastladı ve buyurdu ki: "Çarşının başında pazarlık yapmanız gerekir. Şüphesiz kazanç cömertlikle beraberdir."¹³⁴

İbn Adıyy'e göre râvîleri incelendiğinde râvî silsilesinde zayıf râvî yoktur.

57-) و فى بعض الحديث المرفوع: "أمر رسول الله صلى الله عليه و سلم الأغنياء باتخاذ

الغنم و الفقراء باتخاذ الدجاج"

"Resulullah (s.a.) zenginlere koyun edinmelerini ve fakirlere tavuk edinmelerini emretti."¹³⁵

Daifu Sünen-i İbn-i Mâce'de bu hadis mevzû olarak geçmektedir.

58-) و فى الحديث المرفوع: "لصاحب الحق اليدو اللسان"

"El ve dil hak sahibinindir."¹³⁶

¹³² C.I, s.249; Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, I, 197; Ali el-Müttakî, a.g.e., IV, 282

¹³³ C.I, s.250; Hâkim, a.g.e., II, 10; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 1.b., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, II, 84

¹³⁴ C.I, s. 250; İbn Adıyy, a.g.e., V, 174

¹³⁵ C.I, s. 250; İbn Mâce, *Sayd*,34;Elbânî, *Daifu Sünen-i İbn-i Mâce*, 1.b., Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1988, I, 178

¹³⁶ C.I, s.257; Dârekutnî, *Sünen*, Şirketü't-Tabaati'l-Fenniyye, Medine, 1966, IV, 232; İbn Adıyy, a.g.e., VI, 278

Darekutnî'nin Sünen'inin şârihi Azimâbâdî bu hadisin mürsel olduğunu söyler.

59-) و روى وكيع عن اسماعيل بن أبي خالد عن قيس بن أبي حازم قال: جاء رجل الى النبي

صلى الله عليه و سلم: "هون عليك فإنما أنا ابن امرأة من قريش كانت تأكل القديد"

Bir adam Nebî (s.a.)'e geldi. (O) O'na buyurdu ki: "Rahat ol! Şüphesiz ben kuru et yiyen Kureyşli bir kadının oğluyum."¹³⁷

İbn-i Mâce'de bu hadisin sahih olduğu ve râvîlerinin sîka olduğu bilgisi geçmektedir.

60-) قال حدثني أحمد بن الخليل عن أبي نعيم عن مندل عن حميد عن أنس قال: مر النبي

صلى الله عليه و سلم و أنا فى غلمان فسلم علينا

"Enes dedi ki: Nebî (s.a.) ben çocukken (yanımıza) uğradı ve bize selam verdi."¹³⁸

Hadis sahihtir.

61-) و حدثني أحمد بن الخليل عن عمر بن عامر عن شعبة عن جابر عن طارق التيمي عن

جرير بن عبد الله البجلي قال: مر رسول الله صلى الله عليه و سلم بنسوة فسلم عليهن

"Resulullah (s.a.) kadınlara rastladı ve onlara selam verdi."¹³⁹

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunamamıştır.

62-) قال ابراهيم النخعي، كان رسول الله صلى الله عليه و سلم يجيب دعوة العبد و يركب

الحمار ردفا.

"Rasulullah (s.a.) kölenin davetine icabet eder ve eşeğe binerdi."¹⁴⁰

Hadis kaynaklarda sahih olarak geçmektedir.

¹³⁷C.I, s.265; İbn Mâce, **Et'ime**, 30; Ali el-Müttakî, a.g.e., VI, 88

¹³⁸ C.I, s. 265; Müslim, **Selam**, 40;İbn Adıyy, a.g.e., III, 95; Ali el-Müttakî, a.g.e., VII, 207

¹³⁹ C.I, s.265

¹⁴⁰ C.I, s.267; Tirmizî, **Şemâil-i Şerîf**, trc. Hüsâmettin Nakşibendî,1.b., Hilal Yay., İst., 1976, ss.335-336; Ali el-Müttakî, a.g.e., VII, 109

63-) و قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : ” أنا سيد ولد آدم ولا فخر“

”Ben Âdemoğullarının efendisiyim fakat övünme yok.”¹⁴¹

İbn-i Hibbân bu hadisin isnâdının sıhhat şartlarına göre sahîh olduğunu söylemektedir.

64-) حدثني أبو مسعود الدارمي، قال: حدثني جدى خراش عن أنس أن رسول الله صلى الله

عليه و سلم قال: ” الحياء شعبة من الايمان“

”Hayâ imanın şubelerindendir.”¹⁴²

Kütüb-i sitte'nin tamamında yer alan bu hadis sahihtir.

65-) و روى ابن غير عن الأحوص ابن حكيم، قال: حدثني أبو عون المدنى قال: سمعت سعيد

بن المسيب يقول: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” قلة الحياء كفر“

”Hayânın azlığı küfürdür.”¹⁴³

İbn Hacer bu hadisin râvîsinin kezzâb olduğunu ve hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

66-) حدثنا أبو الخطاب قال: حدثنا المعتمر، قال: سمعت ليث بن أبي سليم يحدث عن

واصل بن حيان عن أبي وائل عن ابن مسعود، قال: كان آخر فاحفظ من كلام النبوة : ” إذا لم تستحي

فاصنع ما شئت“

İbn-i Mes'ud dedi ki: Peygamberlik sözlerinden ezberlediğim en son söz şudur:
”Utanmıyorsan istediğini yap.”¹⁴⁴

¹⁴¹ C.I, s.275; İbn Hibban, **Sahîh**, XIV, 392; Tayâlisî, **Müsned**, IV, 430; Beyhakî, **Şuabü'l-İman**, II, 180

¹⁴² C.I, s.278; Buhârî, **İmân**, 16; **Edep**, 77; Müslim, **İmân**, 57-59; Tirmizî, **Birr**, 56,80; **İman**, 7; Ebû Dâvud, **Sünne**, 14; Nesâî, **İman**, 16,27; İbn Mâce, **Mukaddime**, 9, **Zühd**, 17; Muvattâ, **Hüsnü'l-Huluk**, 10; Ahmed b. Hanbel, 6/56, 147, 392, 414, 443, 501, 522; 5/269

¹⁴³ C.I, s.278; İbn Hacer Askalânî, **Lisânü'l-Mîzân**, I, 181; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 124

¹⁴⁴ C.I, s.279; Buhârî, **Enbiya**, 54; **Edeb**, 38; Ebû Dâvud, **Edeb**, 6; İbn Mâce, **Zühd**, 17; Muvattâ, **Sefer**, 46; Ahmed b. Hanbel, 4/, 121, 122; 5/273; İbn Hibban, **Sahîh**, II, 371

İbn-i Hibbân bu hadisin Şeyhâyn'ın şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir.

67-) حدثني اسحاق بن ابراهيم الشهيدى، قال: حدثنا الحارث بن النعمان، قال: حدثنا خليل بن

دعرج عن معاوية بن قرة يرفعه، قال: ” ان الناس يعملون الخير و إنما يعطون أجورهم يوم القيامة على

قدر عقولهم“

”İnsanlar hayır işliyorlar. Kıyamet günü onlara karşılığı akıllarına göre verilir.”¹⁴⁵

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hadisi direk Resulullah (s.a.)’den nakledilen Muaviye b. Kurre tâbiîndendir. Hadis mürseldir.

68-) و فى الحديث: ” أن جبريل عليه السلام أتى آدم عليه السلام فقال له: إنى أتيتك بثلاث

فاختر واحدة، قال: و ما هى يا جبريل؟ قال: العقل و الحياء و الدين. قد اخترتك العقل فخرج جبريل

الى الحياء و الدين فقال: ارجعا فقد اختار العقل عليكما، فقالا: أمرنا أن نكون مع العقل حيث كان“

”Cibril (a.s.) Âdem (a.s.)’a geldi ve dedi ki sana üç şey getirdim, birini seç. Dedi ki: Onlar nedir ya Cibrîl? (Cebrail): Akıl, hayâ ve din dedi. Ben akılı seçtim ve Cibril hayâ ve dini çıkardı ve dedi ki: Dönün, sizin yerinize akılı seçti. Onlar da dedi ki: Nerede olursa olsun akılla beraber olmaya emrolunduk.”¹⁴⁶

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunamamıştır fakat rivâyet akılla ilgilidir. Akıl hakkındaki bütün hadisler ise uydurmadır.¹⁴⁷ İbn Kuteybe’nin râvî silsilesini vermemesi de hadisin sıhhatinden şüphe ettiğini göstermektedir.

69-) قال حدثنى الزيادةى قال: حدثنا حماد بن زيد عن هشام عن الحسنان قال، قال رسول الله

صلى الله عليه و سلم: ” كان إذا خرج من منزله قال: اللهم إنى قد تصدقت بعرضى على عبادك“

”Sizden birisi Ebu Damdam gibi olmaya güç yetirir mi? O, evden çıktığında: Allah’ım ırzımı senin kullarına tasadduk ettim der.”¹⁴⁸

¹⁴⁵ C.I, s. 249; Beyhakî, **Şuabü’l-îmân**, IV, 155; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 382

¹⁴⁶ C.I, s. 281

¹⁴⁷ Başaran, Selman ve M. Ali Sönmez, **Hadis Usûlü ve Tarihi**, 2.b., Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 2001

Ebû Dâvud bu hadisin sahîh olduğunu söylemektedir. Ebû Dâvud'un Sünen'inde kısmından sonra şu ziyade de bulunmaktadır:

قالو: و من أبو ضمضم؟ قال: "رجل فيمن كان (من) قبلكم"

Ebu Damdam kimdir? dediler. (Peygamberimiz): "Sizden önce yaşamış bir adamdır." buyurdu.

70-) حدثنا زياد بن يحيى قال: حدثنا بشر بن المفضل عن يونس عن الحسن قال، قال رسول

الله صلى الله عليه و سلم: "إن الغضب جمرة توقد في جوف ابن آدم، ألم تروا الى حمرة عينيه و انتفاخ أوداجه"

"Şüphesiz ki öfke Âdemoğlunun içinde yakılan bir ateştir. (Öfkelenenin) gözlerinin kırmızılığını ve şah damarlarının nasıl şiştiğini görmediniz mi?"¹⁴⁹

İbn Kuteybe bu rivâyeti kitaplarda bulunan isnâdından farklı bir isnâd ile vermiştir. Hâkim verdiği rivâyet zincirine göre bu hadisin teferrüd ettiğini belirtir. Zehebî ise Hâkim'in teferrüd ettiğini söylediği râvînin (İbn-i Cüd'an) hadislerine itibar edileceğini belirtir.¹⁵⁰

71-) قال حدثني أحمد بن الخليل قال حدثني عبد الله بن رجاء عن إسرائيل عن أبي حصين

عن أبي صالح عن أبي هريرة قال، قال رجل: يا رسول الله أوصني، فقال: لا تغضب، ثم أعاد عليه فقال:

لا تغضب

"Bir adam geldi ve dedi ki: Ya Rasulallah, Bana tavsiyede bulun. (Rasulullah) buyurdu ki: Kızma. Sonra tekrar sordu ve yine kızma dedi."¹⁵¹

Hadis sahihtir. Bu rivâyette adı zikredilmeyen sahabî Cariye b. Kudâme'dir.

¹⁴⁸ C.I, s. 282; Ebû Dâvud, **Edeb**, 43; Abdurrezzak, a.g.e., IX, 77; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 374

¹⁴⁹ C.I, s. 282; Hâkim, a.g.e., IV, 506, Abdurrezzak, a.g.e., XI, 188; Beyhakî, **Şuabü'l-İmân**, VI, 310

¹⁵⁰ İbnü'l-Mulakkin, a.g.e., IV, 551

¹⁵¹ C.I, s. 282; Buhârî, **Edeb**, 76; Tirmizî, **Birr**, 73; Muvattâ, **Hüsnü'l-Huluk**, 11; Ahmed b. Hanbel, 2/, 175, 362, 466; 3/474; 5/34, 370, 372, 373

(72-) قال حدثني أحمد بن الخليل قال، حدثني عبد الله بن نافع عن مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب عن أبي هريرة قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "ليس الشديد بالصرعة إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب"

"Yiğitlik rakîbini yenmek değildir, asıl yiğitlik kızgınlık anında nefesine hâkim olmaktır."¹⁵²

Hadis sahihtir.

(73-) و فى الحديث المرفوع: " إذا غضب أحدكم فإن كان قائما فليقعد و أن كان قاعدا

فليضطجع"

"Sizden birisi kızdıgında ayaktaysa otursun; oturuyorsa uzansın."¹⁵³

Beyhakî bu hadisin mürsel olduğunu belirtir.

(74-) فى الحديث المرفوع: قام رجل من مجاشع إلى النبى صلى الله عليه و سلم فقال: يا

رسول الله، أ لست أفضل قومي؟ فقال: "إن كان لك عقل فلك فضل، و إن كان لك خلق فلك مروءة، و إن كان لك مال فلك حسب، و إن كان لك تقى فلك دين"

"Mücaşî'den bir adam geldi ve Nebî (s.a.)'e sordu: Ben kavmimin en faziletlisi değil miyim? O buyurdu ki: "Eğer aklın varsa fazîletin vardır, ahlâkın varsa kişiliğın vardır, malın varsa hasebin vardır, takvan varsa dinin vardır."¹⁵⁴

Bu rivâyet hiçbir hadis kaynağında bulunamamıştır. Sadece Şerh-u Nehci'l-Belağ'a'da Uyûnû'l-Ahbâr'dan rivayetle yer almaktadır.¹⁵⁵ Bu kaynakta da hadisin merfû olduğu söylenmiştir.

(75-) و فيه أيضا: "إن الله يحب معالى الامور و يكره سفاسافها"

¹⁵² C.I, s. 282; Buhârî, **Edeb**, 76; Müslim, **Birr**, 107, 108; Muvattâ, **Hüsni'l-Huluk**, 12; Ahmed b. Hanbel, 2/236, 368, 507; İbn-i Hibban, **Sahih**, II, 493

¹⁵³ C.I, s. 290; San'anî, a.g.e., XI, 188; Beyhakî, a.g.e., VI, 310

¹⁵⁴ C.I, s. 295

¹⁵⁵ İbn Ebi'l-Hadîd, a.g.e., XI, 58

“Allah yüce ve şerefli işleri sever; kötü ve seviyesiz işlerden hoşlanmaz.”¹⁵⁶

İbn Adiyy hadisin Hâlid b. İlyas isimli râvisinin zayıf ama hadisi yazılır bir râvî olduğunu belirtmektedir. Münâvî ise aynı isimli râvî hariç tüm râvîlerin sîka olduğunu ve hadisin muttasıl ve ricâli sîka olarak da rivâyetlerinin bulunduğunu belirtmektedir.

(76-) قال جعفر بن محمد عن أبيه، قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "وروا لذوى

المروءات عن عثراتهم، فوالذى نفسى بيده إن أحدهم ليعثر و إن يده لفى يد الله"

“Fazilet ve ahlak sahibi olanların hatalarını gizleyin. Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki onlardan biri tökezlediğinde Allah’ın eli onun eli ile dir.”¹⁵⁷

Bulunan tüm kaynaklarda hadis تجاوزوا (affedin) olarak başlamaktadır. Ali el-Müttakî hadisin mürsel olduğunu; Münâvî ise isnâdının zayıf ve hadisin meçhul olduğunu belirtmektedir.

(77-) قال حدثنى يزيد بن عمرو قال حدثنا المنهال بن حماد عن خارجة بن مصعب عن عبد الله

بن أبى بكر بن حزم عن أبيه، قال: كانت ملحفة رسول الله صلى الله عليه و سلم التى يلبس فى أهله

مورسة حتى إنها لتردع على جلده

“Rasulullah (s.a.)’in evinde örttüğü yorgan sarıya boyanmıştı. O örtü cildini de sarıya boyamıştı.”¹⁵⁸

Hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(78-) حدثنى أحمد بن الخليل قال حدثنا مصعب بن عبد الله من ولد عبد الله بن الزبير عن أبيه،

قال أخبرنى إسماعيل بن عبد الله بن جعفر عن أبيه، قال: رأيت رسول الله صلى الله عليه و سلم عليه

ثوبان مصبوغان بالزعفران: رداء و عمامة

¹⁵⁶ C.I, s. 295; Hâkim, a.g.e., I, 48; İbn Adiyy, a.g.e., III, 6; Münâvî, a.g.e., II, 295

¹⁵⁷ C.I, s. 295; Münâvî, a.g.e., III, 228; Ali el-Müttakî, a.g.e., V, 311

¹⁵⁸ C.I, s. 296; İbn Ebi'l-Hadîd, Şerhu Nehci'l-Belâğa, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1967

“Rasulullah (s.a.)’i zâferanla boyanmış iki parça elbiseyi giymiş olarak gördüm. O iki parça rida ve sarıktı.”¹⁵⁹

Ebû Ya’la bu hadisin isnâdının hasen olduğunu, Heysemî ise râvîlere, cemaatin zayıf dediğini ama İbn-i Hibban’ın sîka dediğini belirtmektedir.

79-) و في الحديث المرفوع: "إن الله إذا أنعم على عبد نعمة أحب أن يرى أثرها عليه"

“Allah, bir kuluna bir nîmet ihsan ettiğinde, onun, o kulun üzerinde görülmesinden hoşlanır.”¹⁶⁰

Kudâî; Şu’be’nin Ravh b. Ubade’den naklettiği bu hadisin teferrüd ettiğini, İbn-i Hibban ise hadisin isnadının Müslim’in şartına göre sahih olduğunu belirtmektedir.

80-) قال حدثني أبو الخطاب زياد يحيى الحساني قال حدثنا عبد الله بن ميمون قال حدثنا

جعفر بن محمد عن أبيه عن جابر بن عبد الله: أن النبي صلى الله عليه و سلم تختم في عينيه

“Nebî (s.a.) gözlerine sürme çekerdî.”¹⁶¹

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu belirtmektedir.

81-) قال أبو الخطاب حدثنا عتاب قال حدثنا سالم بن عبد الأعلى عن نافع عن ابن عمر: أن

النبي صلى الله عليه و سلم كان إذا أراد أن يذكر الشيء أوثق في خاتمه خيطا

“Rasulullah (s.a.) bir şeyi hatırlamak istediğinde yüzüğüne ip bağlardı.”¹⁶²

İbnu’l-Cevzî bu hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir. Suyûtî de bu konuda İbnu’l-Cevzî’nin görüşüne katılmaktadır.¹⁶³

¹⁵⁹ C.I, s. 297; Ebû Ya’la, **Müsned**, Dâr’ul-Fikr, Beyrut, 2002, V, 177; Heysemî, a.g.e., V, 129

¹⁶⁰ C.I, s. 300; İbn Hibban, **Sahîh**, XII, 235; Kudâî, a.g.e., II, 162; Suyûtî, **Câmiu’s-Sağîr**, I, 446; Münâvî, a.g.e., II, 203

¹⁶¹ C.I, s. 302; Tirmizî, **Libas**, 16; Beyhâkî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, IV, 142; İbn Adıyy, a.g.e., V, 4

¹⁶² C.I, s. 302; İbnu’l-Cevzî, a.g.e., III, 259; İbn Adıyy, a.g.e., II, 13; İbn Hacer Askalânî, a.g.e., II, 18; Zehebî, **Mîzânü’l-İ’tidâl**, I, 312

¹⁶³ Suyûtî, **el-Leâli’l-Masnûa fî Ehâdîsi’l-Mevzûa**, II, 240

82-) قال حدثنا محمد بن عبيد قال حدثنا سفيان بن عيينة عن عاصم الأحول عن أبي عثمان النهدي قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "خير طيب الرجال ما ظهر ريحه و خفى لونه، و خير طيب النساء ما ظهر لونه و خفى ريحه"

“Erkek kokularının hayırlısı kokusu yayılan ve rengi olmayandır; kadınların kokusunun hayırlısı rengi olan ve kokusu yayılmayandır.”¹⁶⁴

Münâvî bu hadisin zayıf olduğunu söylemektedir.

83-) حدثني عن أبي عبد الرحمن المقرئ عن سعيد بن أبي أيوب عن عبد الله ابن أبي جعفر عن الأعرج، قال: قال أبو هريرة، قال النبي صلى الله عليه و سلم: "لا تردوا الطيب الريح خفيف المحمل"

“Hafif kokuları sürmeyi reddetmeyin.”¹⁶⁵

Bu rivâyet hiçbir kaynakta bulunamamıştır.

84-) قال حدثني أحمد بن الخليل عن حبان بن موسى قال حدثنا ابن المبارك عن معمر عن سهيل عن أبيه عن أبي هريرة قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "الرجل أحق بمجلسه اذا قام لحاجة ثم رجع"

“Kişi bir ihtiyaç için kalkıp geri döndüğünde yerine oturmaya daha çok hak sahibidir.”¹⁶⁶

Münâvî bu hadisin sahih garib olduğunu belirtmektedir.

¹⁶⁴ C.I, s. 303; Münâvî, a.g.e., III, 488

¹⁶⁵ C.I, s. 304

¹⁶⁶C.I, s.305; Münâvî, a.g.e., IV, 52

85-) و حدثني أيضا عن سعيد بن سليمان عن اسحاق بن يحيى عن المسيب بن رافع عن عبد الله بن يزيد الخطمي عن عبد الله بن الغسيل قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "المرء أحق بصدر بيته و صدر دابته و صدر فراشه، و أحق أن يؤم في بيته"

“Kişi evinde, bineğinde ve yatağında daha çok hak sahibidir. Ve evinde imam olmaya daha çok hak sahibidir.”¹⁶⁷

Münâvî hadisin sahih isnadla geldiğini belirtmektedir.

86-) و في الحديث المرفوع عن أبي موسى قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "مثل المجلس الصالح مثل الدارى إن لم يحدثك من طيبه علقك من ريحه، و مثل المجلس السوء مثل الكير إن لم يحرقك بشرار ناره علقك من نتنه"

“İyi arkadaş, attâra benzer; o, güzel kokulu yağlardan bir miktar vermese de, hoş kokusundan birazı sana da ilişir. Kötü arkadaş ise, demirci körüğüne benzer; kıvılcımlarından üstün başın yanmasa da, ağır kokusu sana siner.”¹⁶⁸

Kudâî bu hadisin sahih olduğunu söylemektedir.

87-) قال حدثنا محمد بن عبيد عن معاوية عن أبي إسحاق عن هشام بن عروة عن أبي سلمة قال: أخبرتنى عائشة أنها سأبت رسول الله صلى الله عليه و سلم فى سفر فسبقتة، و سابقته فى سفر آخر فسبقتها و قال: "هذه بتلك"

“Aişe (r.anha) Rasulullah (s.a.) ile bir seferde yarıştılar ve Hz. Aişe O’nu geçti. Başka bir seferde yine yarıştılar ve Resulullah (s.a.) O’nu geçti ve dedi ki: Bu, diğerine karşılıktır.”¹⁶⁹

Humeydî, bu hadisin sahih olduğunu belirtmektedir.

¹⁶⁷ C.I, s. 305; Münâvî, a.g.e., IV, 52

¹⁶⁸ C.I, s. 305; Ahmad b. Hanbel, ag.e., IV, 404, 405,408; Kudâî,a.g.e., II, 287-288-289-290

¹⁶⁹ C.I, s. 315; Humeydî, **Müsned**, 1.b., Alemu'l-Kutub, Beyrut,1380, I, 128

(88-) حدثني الزيادة قال حدثنا عبد العزيز الداروردي قال حدثني محمد بن طحلاء عن أبي

سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة قالت: قال النبي صلى الله عليه و سلم: "اكلفو من العمل ما تطيقون

فإن الله لا يمل حتى تملوا، و ان أفضل العمل ادومه و إن قل"

"Güç yetirebileceğiniz ibadetleri yüklenin, şüphesiz ki siz bıkmadıkça Allah da bıkmaz; amellerin en faziletlisi az da olsa devamlı olanıdır."¹⁷⁰

Hadis sahihtir.

(89-) حدثني محمد بن يحيى القطعي قال حدثنا محمد بن علي بن مقدم عن معن الغفاري عن

المقبري عن أبي هريرة قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "إن هذا الدين يسر و لن يشاد الدين

أحد إلا غلبه، فسدوا و قاربوا و أبشروا"

"Bu din kolaydır. Din, dini zorlayana galebe eder. Siz (din hükümlerini yerine getirmede) ortayı bulun. (Amelin sonuna erişemeyince ifrat ve tefriti bırakıp) nihayete yakın amel işleyin ve (amel karşılığı sevapla) müjdeleyin."¹⁷¹

Hadis sahihtir.

(90-) حدثني القومسي عن أحمد بن يونس عن زهير عن قابوس عن أبيه عن ابن عباس قال،

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "اللين الحسن و السميت الصالح و الاقتصاد جزء من خمسة و

عشرين جزءا من النبوة"

"Güzel müsâmaha, hüsn-ü hal ve iktisat (ölçülü hareket) nübüvvetin yirmi beş cüzünden bir cüzdür."¹⁷²

Tirmizî bu hadisin hasen garib olduğunu belirtmiştir.

¹⁷⁰ C.I, s. 325; Buhârî, **Savm**, 49; **Rikak**, 18; Müslim, **İman**, 199; **Sıyam**, 58; Ebû Dâvud, **Tatavvu**, 27; Nesâî, **Kible**, 13; İbn Mâce, **Zühd**, 28; Muvatta, **Salâtü'l-Leyl**, 4, Ahmed b. Hanbel, 2/231, 257, 316, 350, 412, 418; 6/40, 61, 176, 181, 241, 267

¹⁷¹ C.I, s. 326; Buhârî, **İmân**, 29; Nesâî, **İman**, 28; Ahmed b. Hanbel, 5/69

¹⁷² C.I, s. 326; Tirmizî, **Birr**, 66; Beyhakî, **Şuabü'l-İmân**, VI, 338

91-) حدثني محمد بن عبيد عن معاوية بن عمرو عن أبي اسحاق عن خالد الحذاء عن أبي قلابة

عن مسلم بن يسار أن رفقة من الأشغر بين كانوا في سفر، فلما قدموا قالوا: يا رسول الله ليس أحد بعد

رسول الله أفضل من فلان، يصوم النهار، فإذا نزلنا قام يصلى حتى نرتحل، قال: "من كان يمهن له أو

يكفيه أو يعمل له" قالوا: نحن، قال: "كلكم أفضل منه"

"(Rasulullah'a) dediler ki: Ya Rasulallah senden sonra şu kişiden daha faziletlisi yok. O gündüzleri oruç tutuyor. Biz gittiğimizde ayrılan kadar namaz kılıyordu. (O) buyurdu ki: "Kim ona hizmet eder veya işini görür veya onun için çalışır?" Biz dediler. (O) buyurdu ki: "Hepiniz ondan daha faziletlisiniz."¹⁷³

Elbânî hadisin isnâdının zayıf, ricâlinin sîka, hadisin de mürsel olduğunu belirtmektedir.

92-) و في الحديث المرفوع: "ليس خيركم من ترك الدنيا للآخرة و لا الآخرة الدنيا و لكن

خيركم من أخذ من هذه و هذه"

"Sizin hayırlınız ahiret için dünyayı veya dünya için ahireti terk eden değildir, fakat sizin hayırlınız ondan da bundan da alandır."¹⁷⁴

Münâvî hadisin sahih olduğunu belirtmektedir.

93-) و في الحديث: "إن هذا الدين متين فأوغل فيه برفق، فإن المنبت لا أرضا قطع و لا ظهرا

أبقى"

"Bu din, çok sağlamdır. Onunla, yumuşak bir tarzda uğraş. Zira bineğini yoran insan, ne yol alabilir, ne de bir binek bırakır."¹⁷⁵

Beyhâkî hadisin mürsel olduğunu söyler. Münâvî ise hadisin mevsul, mürsel, merfu ve mevkuf olduğunu ve hadisin sahabe bölümünde ıztırab olduğunu belirtmektedir.

¹⁷³ C.I, s. 326; Elbânî, *Silsilet'ü Ehâdisi'd-Daife ve'l-Mevzûa*, 4.b., Mektebü'l-İslâmî, Amman, h.1398, I, 194

¹⁷⁴ C.I, s. 327; Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, III, 236, Münâvî, a.g.e., V, 364; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 238

¹⁷⁵ C.I, s. 327; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, III, 18; Kudâî, a.g.e., II, 184; Münâvî, a.g.e., II, 544

(-94) كان دعاء رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” اللهم إني أعوذ بك من غنى مبطر و من فقر

ملب أو مرب“

”Allah’ım şımartan zenginlikten ve usandıran fakirlikten sana sığınırım.”¹⁷⁶

Kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

(-95) و كذلك: ” اللهم لا غنى يطغى و لا فقرا ينسى“

”Allah’ım azdıran zenginlik ve unutturan fakirlik (istemem).”¹⁷⁷

Kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında bir bilgi yoktur.

(-96) حدثنى أحمد بن الخليل عن مسلم بن ابراهيم عن سكين بن عبد العزيز عن ابراهيم ابن

مسلم عن أبى الأحوص عن عبد الله قال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” ما عال مقتصد“

”Tutumlu olan, muhtaç olmaz.”¹⁷⁸

Münâvî bu hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

D.KİTÂBÜ’T-TABÂİ‘ VE’L-AHLÂKİ’L MEZMÛME

Haset, gıybet, koğuculuk, yalancılık, cimrilik, ahmaklık gibi huylarla hayvanların tabiatına dair haber, şiir ve fıkraları anlatan bölümdür.

(-97) حدثنى محمد بن داود قال، حدثنا الصلت بن مسعود قال حدثنا عثام ابن على عن

الأعمش عن أبى إسحاق عن عبيدة أن الوليد السوائى قال: لخط قوم عند رسول الله صلى الله عليه و سلم

سلم، فقيل: يا رسول الله لو نهيتهم! فقال: ”لو نهيتهم أن يأتوا الحجون لأتاه بعضهم و لو لم تكن له

حاجة“

¹⁷⁶ C.I, s. 331; Abdurrezzak, a.g.e., X, 43

¹⁷⁷ C.I, s. 331; İbn-i Ebî Şeybe, a.g.e., X, 70

¹⁷⁸ C.I, s. 331; İbn Adıyy, a.g.e., III, 13; Beyhakî, Şuabü’l-İmân, V, 255; Münâvî, a.g.e., V, 454

“Bir kavim Rasulallah (s.a.)’in yanında gürültü çıkardı. Denildi ki: Ya Rasulallah onları nehy etseydin! (Rasulallah) “Eğer onları hîcûn mevkîsine gitmekten nehy etseydim, bazısı ihtiyacı olmadığı halde gelirdi.” buyurdu.¹⁷⁹

Heysemî bu hadisin ricâlinin sîka olduğunu belirtmiştir.

(-98) قال حدثنا اسحاق بن راهويه قال أخبرنا عبد الرزاق عن معمر عن إسماعيل بن أمية قال،

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: “ثلاثة لا يسلم منهن أحد الطيرة و الظن و الحسد“ قيل: فما المخرج منهن يا رسول الله؟ قال: “إذا تطيرت فلا ترجع و إذا ظننت فلا تحقق و إذا حسدت فلا تبغ“

“Üç şeyden hiç kimse kurtulamaz, onlar; uğursuzluk, zan ve haserdir. Denildi ki: Bunlardan kurtuluş yolu nedir ya Rasulallah? (O) buyurdu ki: Uğursuzluk geldiğinde ona iltifat etme; şüphe ettiğinde yapma, haset ettiğinde isteme.”¹⁸⁰

Kaynaklarda sıhhatine dâir bir bilgi bulunmamaktadır.

(-99) قال حدثني أحمد بن الخليل قال حدثنا عبد الأعلى عن داود بن عطاء عن ابن خثيم عن

شهر بن حوشب عن أسماء بنت يزيد أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: “ألا أخبركم بشراركم قالوا: بلى، قال: “من شراركم المشاءون بالنميمة المفسدون بين الأحبة الباغون العبراء العنت“

“Size en şerhilerinizi haber vereyim mi? Evet dediler. En şerhileriniz dostların arasını bozmak için söz taşıyanlar, sıkıntıyla karşı karşıya kaldıklarında aşırıya gidenlerdir.”¹⁸¹

Heysemî bu hadisin isnâdının sahih ve ricâlinin sîka olduğunu belirtmiştir.

(-100) حدثني حسين بن الحسن المروزي قال حدثنا عبد الله بن المبارك قال أخبرنا الأجلح عن

الشعبي قال: سمعت النعمان بن بشير يقول على المنبر: يا أيها الناس خذو على أيدي سفهائكم، فإنني

سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: “إن قوما ركبوا البحر في سفينة، و اقتسموها فأصاب كل

¹⁷⁹ C.II, s. 1; Heysemî, a.g.e., V, 429;

¹⁸⁰ C.II, s. 8; Ali el-Müttakî, a.g.e., XVI, 28

¹⁸¹ C.II, s. 12; Heysemî, a.g.e., VIII, 93; Beyhakî, a.g.e., VII, 494; Ali el-Müttakî, a.g.e., I, 440

واحد منهم مكان، فأخذ رجل منهم الفأس فنقر مكانه، فقالوا: ما تصنع؟ فقال: مكاني أصنع به ما شئت، فإن أخذوا على يديه نجوا ونجوا، وإن تركوه غير قواو غرق“

“Bir kavim gemiye bindiler. Onu taksim ettiler ve her birisine bir yer düştü. Onlardan bir adam bir balta aldı ve yerini kazdı. Dediler ki: Ne yapıyorsun? O dedi ki: Yerim, istediğimi yaparım. Elindekini alırlarsa hem o, hem de hepsi kurtulurlar. Almazlarsa hepsi batır ve boğulurlar.”¹⁸²

İbn Adıyy hadisin râvîlerinden birinin zayıf olduğunu belirtmektedir. Bu rivâyet lafızlarından farklı fakat yakın anlama gelen Buhârî'nin bir rivâyeti bulunmaktadır. Hadis şu şekildedir:

مثل القائم على حدود الله كمثل قوم استهموا على سفينة فأصاب بعضهم أعلاها و بعضهم أسفلها فكان الذين في أسفلها إذا استقوا من الماء مروا على من فوقهم فقالوا لو أنا خرقنا في نصيبنا خرقا ولم نؤذ من فوقنا فإن يتركوهم و ما أرادوا هلكوا جميعا و إن أخذوا على أيديهم نجوا و نجوا جميعا¹⁸³

“Allah'ın (men ettiği) sınırlar üzerinde duran kimse ile, o sınırların içine düşen kimselerin benzeri, bir gemi halkının benzeri gibidir: Onlar gemi üzerinde kur'a attılar. Bazısına geminin üstü düştü, bazısına da altı (anbar kısmı) isabet etti. Geminin alt kısmında bulunanlar sudan almak istedikleri zaman yukarıdakilerin üzerine uğruyorlardı. Bunlar (kendi kendilerine): Biz nasibimiz olan anbarda bir bir delik açsak (eza çekmemiş) ve üstümüzdekilere eza vermemiş oluruz dediler. Şimdi yüksek tabaka sahipleri bu aşağı seviyedeki insanları bu dilekleriyle baş başa bıraksalardı, hepsi helak olurlardı. Fakat onların (cinayet işleyecek) ellerini tutsalardı hem kendileri kurtulur, hem de mücrimleri toptan kurtarırlardı.”

(-101) و في بعض الحديث أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: ”إذا عاب أحدكم أخاه

فليستغفر الله“

¹⁸² C.II, s. 12; İbn Adıyy, a.g.e., VI, 216

¹⁸³ Buhârî, Şerîke, 6

“Sizden biri kardeşini ayıplarsa Allah’a istiğfar etsin.”¹⁸⁴

Bu rivâyet herhangi bir hadis kaynağında bulunmamaktadır.

102-) فى الحديث المرفوع أن امرأتين صامتا على عهد النبي صلى الله عليه وسلم و جعلتا

تغتبان الناس، فأخبر النبي صلى الله عليه وسلم بذلك فقال: ” صامتا عما أحل لها و افطرتا على ما حرم الله عليها“

“İki kadın Nebî (a.s.) zamanında oruç tuttular ve insanların gıybetini yaptılar. Bu durum Nebî (s.a.)’e haber verildi. (O) buyurdular ki: “Allah’ın helal kıldığı ile oruç tuttular ve haram kıldığı şeyle iftar ettiler.”¹⁸⁵

Heysemî bu hadisin zayıf olduğu bilgisini vermektedir.

103-) و فى الحديث: ” إن الغيبة أشد من الزنا“ قيل: كيف ذلك؟ قال: ” لأن الرجل يزنى

فيتوب، فيتوب الله عليه، و صاحب الغيبة لا يغفر له حتى يغفر له صاحبها“

“Şüphesiz ki gıybet zinadan daha günahtır. “Bu nasıl olur?” denildi. (O) buyurdu ki: Çünkü bir adam zina etti ve tevbe etti, Allah onun tevbesini kabul etti. Gıybet eden ise gıybet edilen kişi onu affetmedikçe affedilmez.”¹⁸⁶

Elbânî bu hadisin çok zayıf olduğunu, Münâvî ise metrûk olduğunu belirtmektedir.

104-) فقال النبي عليه السلام: ” إن من الشعر حكما و إن من البيان سحرا“

“Şüphesiz ki şiirde bir hikmet ve beyanda bir sihir vardır.”¹⁸⁷

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu, İbn-i Hibban ise hadisin sahih, ricâlinin sîka olduğunu belirtmektedir.

¹⁸⁴ C.II, s. 14

¹⁸⁵ C.II, s. 14; Heysemî, a.g.e., III, 171; Maruf, Beşşar Avvad, **Müsnedü'l-Câmî**, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1993, XV, 382; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 590

¹⁸⁶ C.II, s. 15; Beyhâkî, a.g.e., V, 305; Elbânî, a.g.e., IV, 326; Münâvî, a.g.e., III, 129

¹⁸⁷ C.II, s. 18; Tirmizî, **Edeb**, 69; Ebû Dâvud, **Edeb**, 95; İbn Hibban, **Sahîh**, XIII, 96; Kudâî, a.g.e., II, 98

105-) فقال بلال: أخبرنا أبو عمرو قال حدثني أبي قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”

الساعى بالناس لغير رشدة“

”188 İnsanlara laf getirip götüren doğru bir kimse değildir.“

Münâvî hadisin münker olduğunu ve onunla amel edilmeyeceğini belirtmektedir.

106-) حدثني أحمد بن الخليل قال حدثنا سليمان بن داود عن مسلمة بن علقمة عن داود بن

أبي هند عن شهر بن حوشب عن الزبيرقان عن النواس بن سمعان قال: قال رسول الله صلى الله عليه و

سلم: ”لا يصلح الكذب إلا في ثلاثة مواضع الحرب فإنها خدعة و الرجل يصلح بين اثنين و الرجل

يرضى امرأته“

”Üç konu harici yalan söylemek doğru olmaz. Savaşta ki o hiledir. İki kişinin arasını düzelten adam ve eşini razı eden adam.“189

Tirmizî bu hadisin garib olduğunu belirtmektedir.

107-) حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا بربر بن هارون قال أخبرنا سفيان بن حسين عن

الزهري عن حميد بن عبد الرحمن عن أبيه قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”لم يكذب من

قال خيرا و أصلح بين اثنين“

”Hayrı söyleyen ve iki kişinin arasını düzelten yalan söylememiş olur.“190

Münâvî bu hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.

108-) حدثني محمد بن داود عن سويد بن سعيد عن مالك عن صفوان بن سليم قال: قال

للنبي صلى الله عليه و سلم: أيقون المؤمن جباناً؟ قال: ”نعم“ قال: أفيكون بخيلاً؟ قال: ”نعم“ قال:

أفيكون كذاباً؟ قال: ”لا“

188 C.II, s. 20; Münâvî, a.g.e., VI, 153

189 C.II, s. 25; Tirmizî, **Birr**, 26; Ahmed b. Hanbel, 6/459, 46; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, X, 197;

San'ânî, a.g.e., XI, 162

190 C.II, s. 25; Ebû Dâvud, **Edeb**, 58; Münâvî, a.g.e., V, 296

“Nebi (s.a.)’e dediler ki: Mü’min korkak olur mu? (O) buyurdu ki: Evet. Dediler ki: (Mü’min) cimri olur mu? (O) buyurdu ki: Evet. Dediler ki (Mü’min) yalancı olur mu? (O) buyurduki: Hayır.”¹⁹¹

Kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında bir yorum yoktur.

(-109) حدثني شيخ لنا عن أبي معاوية قال حدثنا أبو حنيفة عن معن بن عبد الرحمن عن أبيه

قال: قال عبد الله بن مسعود: ما كذبت على عهد النبي صلى الله عليه و سلم إلا كذبة واحدة: كنت أرحل لرسول الله صلى الله عليه و سلم فجاء رجل من الطائف فقلت: هذا يغلبني على الرحال، فقال: أى الرحال أحب الى رسول الله؟ فقلت: الطائفين المكية، فرحل بها، فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “من رحل لنا هذا” فقالوا: الطائفي فقال: “مروا عبد الله فليرحل لنا” فعدت الى الرحال

“İbn-i Mesud dedi ki: Nebî (s.a.) zamanında bir kere hariç hiç yalan söylemedim. Rasulullah (s.a.)’in bineğini ben hazırlardım, sonra Taif’ten bir adam çıkageldi. Bu adam binek hazırlama işinde bana galip gelebilir diye düşündüm. (Düşündüğüm gibi) o adam “Hangi binek koşumu Rasulullah’a daha sevimlidir? diye sordu. Ben de dedim ki: Hem Mekkî hem de Taifî bir koşum sever. O adam da öylece bineği hazırladı. Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: “Bu bineğin koşumunu kim hazırladı?” Dediler ki: Taifli. (O) buyurdu ki: “Abdullah’a (b. Mesud) söyleyin bineği o hazırlasın.” Böylece binek hazırlama işine döndüm.”¹⁹²

Heysemî hadisin isnâdının zayıf olduğunu belirtmektedir.

(-110) حدثني زياد بن يحيى قال حدثنا أبو داود عن صدقة بن موسى عن مالك بن دينار عن

عبد الله بن غالب عن أبي سعيد الخدري قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “خصلتان لا تجمعان في مؤمن سوء الخلق و البخل”

“Bir mü’minde şu iki haslet birleşmez: Kötü huyluluk ve cimrilik.”¹⁹³

¹⁹¹ C.II, s. 25; Beyhakî, **Şuabü’l-İmân**, IV, 207

¹⁹² C.II, s.30; Heysemî, a.g.e., IX, s.474

¹⁹³ C.II, s. 30; Tirmizî, **Birr**, 41; Ebû Ya’lâ, **Müsned**, I, s.413; Beyhâkî, a.g.e., VI, s.243

Tirmizî bu hadisin garib olduğunu ve bundan başka bu anlamda hadis bilmediğini söylemektedir.

(-111) حدثني أحمد بن الخليل عن أزهر بن جميل عن إسماعيل بن حكيم عن الفضل ابن

عيسى عن محمد بن المنكدر عن جابر (قال): قيل: يا رسول الله ما الشؤم؟ قال: "سوء الخلق"

"Denildi ki: Ya Rasulallah uğursuzluk nedir? (O) buyurdu ki: "Kötü ahlaktır."¹⁹⁴

Elbânî bu hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

(-112) حدثني أبو الخطاب قال حدثنا بشر بن المفضل قال حدثنا يونس عن الحسن قال: قال

رسول الله صلى الله عليه و سلم: "المستبان ما قالا فعلى البادئ منهما ما لم يعتد المظلوم"

"Sövüşen iki kişinin birbirine söyledik(ettik)leri küfür, mazlum taraf haddi aşmadıkça sövgüyü başlatanadır."¹⁹⁵

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu bildirmektedir.

(-113) قال، و أوصى عند موته و قال فى وصيته: يزعمون أن رسول الله صلى الله عليه و سلم

قال: "الثلاث، و الثلاث كثير"

Ölüm zamanı yaklaştığında vasiyet etti ve vasiyet hakkında dedi ki: Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu iddia ediyorlar: "(Vasiyet için) üçte bir (mi?). Üçte bir de çoktur."¹⁹⁶

Şeyhayn'ın ittifak ettiği hadislerdendir. Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu; İbn-i Hibban ise sahih olduğunu belirtmektedir.

(-114) حدثني محمد بن عمر عن ابن كناسة قال: قال بعض الطالبين لأشعب: لو رويت

الحديث و تركت النوادر كان أنبل لك، قال: و الله قد سمعت الحديث و رويته، قال: فحدثنا، قال:

¹⁹⁴ C.II, s. 30; Ebû Dâvud, **Edeb**, 133; Taberânî, **Müsnedü's-Şâmiyyîn**, Müessesetü'r-Risâle,yy, 1989, II, s.343; Elbânî, a.g.e., II, s.207

¹⁹⁵ C.II, s. 30; Tirmizî, **Birr**, 51; Ebû Dâvud, **Edeb**, 141

¹⁹⁶ C. II, s. 34; Buhârî, **Cenâiz**, 36; **Vesâyâ**, 2,3; **Menâkibü'l-Ensâr**, 49; **Nefâgât**, 1; **Merdâ**, 13, 16; **Daavât**, 43; **Ferâiz**,6; Müslim, **Vasıyye**, 5, 7,8,9; Tirmizî, **Cenâiz**, 6; **Vesâyâ**, 1; Ebû Dâvud, **Ferâiz**,3; **Îmân**,23; Nesâî, **Vesâyâ**,3; İbn Mâce, **Vesâyâ**,5; İbn Hibban, a.g.e., X, s.61

حدثني نافع عن ابن عمر أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "حلتان من كانتا فيه كان من خالصة

الله" قال: هذا حديث حسن فما هما؟ قال: نسي نافع واحدة و نسيت أنا الأخرى

"Her kimde şu iki hal varsa O, Allah'ın samimi kullarındandır." Dedi ki: Bu hadis güzel, o ikisi nedir? Dedi ki: Nâfî birini unuttu, ben de diğeri unuttum."¹⁹⁷

Bu rivâyet hiçbir kaynakta bulunamamıştır.

(-115) قال حدثني زيد بن أحمز قال: حدثنا بشر بن عمر عن أبي الزناد عن أبيه عن الأعرج عن

أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "كل ابن آدم تأكل الأرض إلا عجب الذنب منه خلق و

فيه يركب"

"Kuyruk sokumu (acbü'z-zeneb) dışında insanın bütün bedenini toprak yer, yok eder. İnsan ondan yaratılmış ve ondan diriltilecektir."¹⁹⁸

Şeyhayn'ın ittifak ettiği bu hadis sahihtir.

(-116) و قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "لقد هممت أن أنهى عن الغيلة ثم ذكرت أن

فارس و الروم يفعلونه فلا يضرهم"

"Emzikli kadınla kocasının ilişkisini yasaklamayı düşündüm. Sonra bunu fars ve rum ehlinin yaptıklarını ve onlara zarar vermediklerini hatırladım."¹⁹⁹

Kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında bir yorum yoktur.

(-117) و فى حديث آخر: "إنه ليدرك الفارس فيدعثره"

"(Emzikli kadının hamile kalması ilk çocuğu) güçlü de olsa tökezletir."²⁰⁰

¹⁹⁷C.II, s. 55

¹⁹⁸C.II, s.63; Buhârî, **Tefsîru Sûre**, 39,78; Müslim, **Fiten**, 141-143; Ebû Dâvud, **Sünne**,22; Nesâî, **Cenâiz**,117; İbn Mâce, **Zühd**, 32; Muvatta, **Cenâiz**, 49, Ahmed b. Hanbel, 2/322, 428, 499;3/28

¹⁹⁹ C.II, s. 66; Zemaşşerî, **el-Fâik fi Garîbi'l-Hadis**, İsa el-Babi el-Halebi ve Şerikahu, Kahire, 1971, III, 83

²⁰⁰C.II, s. 66; Ebû Dâvud, **Tıb**, 16; İbn Mâce, **Nikah**, 61; Ahmed b. Hanbel, 6/453, 457, 458; Ali el-Müttakî, a.g.e., XVI, 346; Muhammed Nâsuriddin Elbânî, **Daifu Sünen-i İbn Mâce**, 1.b., Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1988, s.153

Elbânî hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(-118) و فى بعض الحديث أن عيسى بن مريم عليه السلام ولدته أمه لثمانية أشهر، و لذلك لا

يولد موارد لثمانية أشهر فيعيش

“Meryem oğlu İsa (a.s.)’ı annesi sekiz ayda doğurdu. Bu yüzden sekizinci ayda doğup yaşayan olmaz.”²⁰¹

Bu rivâyet hiçbir kaynakta bulunmamaktadır fakat anlam itibariyle İslam’da yeri olmadığından uydurma olduğunu düşünmekteyiz.

(-119) حدثنى يزيد بن عمرو عن عبد العزيز الباهلى عن الأسود بن عبد الرحمن عن أبيه عن

جده قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” ما خلق الله دابة أكرم عليه من النعجة“ و ذلك أنه ستر عورتها و لم يستر عورة غيره

“Allah dışı koyundan daha üstün bir hayvan yaratmamıştır.” Bu onun avretini örtmesindedir ve ondan başka avretini örten (hayvan) yoktur.²⁰²

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır. Müellif aynı hadisi Te’vîlü Muhtelifi’l-Hadis adlı kitabına da²⁰³ almıştır. Bu kitapta te’vili yapılan hadisler içerisinde almamış, konuya örnek bağlamında zikretmiştir. Bu kitabında da müellifin hadisle ilgili herhangi bir yorumu yoktur.

(-120) و فى الحديث أن امرأة أتت النبی عليه السلام فقالت: یا رسول الله، صلى الله عليك، إني

اتخذت غنما أبتغى نسلها و رسلها و إنها لا تنمو، فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” ما

ألوانها“ قالت: سود، فقال: ”عفرى“ و بعث الى الرعيان ” من كانت له غنم سود فليخلطها بعفر فإن دم

عفران أزكى من دم سوداوين“

²⁰¹ C.II, s. 66

²⁰² C.II, s. 73

²⁰³ İbn Kuteybe, Te’vîlü Muhtelifi’l-Hadis, s.312

“Bir kadın Nebî (a.s.)’a geldi ve dedi ki: Ya Rasulallah nesli üresin diye koyun satın aldım ama üremedi. Rasulallah (s.a.) buyurdu ki: “Onun rengi neydi?” O siyahtı dedi. (O): “Boz koyun (da al)” buyurdu. Ve çobana haber gönderdi. “Kimin siyah koyunu varsa boz koyunlara katsın. Şüphesiz boz koyunların kanı siyah koyunlarınkinden daha temizdir.”²⁰⁴

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(121-) و قال: ”الغنم ذا أقبلت أقبلت و اذا أدبرت أقبلت. و الإبل اذا أدبرت أدبرت و اذا أقبلت

أدبرت و لا يأتي نفعها إلا من جانبها الأشأم“

“Koyuna yöneldiğinde o da sana yönelir, sırt çevirirsen yine sana yönelir. Deveye ise sırt çevirirsen o da sana sırt çevirir, ona yüzünü dönsen yine sırt çevirir. Yani devenin faydası ancak sol tarafından gelir.”²⁰⁵

Elbânî hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

(122-) قال حدثني زياد بن يحيى قال حدثنا أبو عتاب قال حدثنا طلحة بن يزيد الشامي عن بقية

بن الوليد عن عبد الله بن أبي كبشة عن أبيه قال: كان النبي عليه السلام يعجبه أن ينظر الى الأترج و الى

الحمام الأحمر

Turunç meyvasına ve kırmızı güvercine bakmak Nebî (a.s.)’ı sevindirirdi.²⁰⁶

Fettenî bu hadisin sahih olmadığını belirtmektedir.

(123-) حدثني محمد بن عبيد عن معاوية عن عمرو عن أبي أسحاق عن ابن جريح قال ابن

شهاب: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”أربع لا يقتلن النملة و النحلة و الهدهد و الصرض“

“Dört hayvan öldürülmez. Karınca, arı, hühüd ve sard kuşu.”²⁰⁷

²⁰⁴ C.II, s. 76

²⁰⁵ C.II, s. 76, Elbânî, a.g.e., IV, 359

²⁰⁶ C. II, s. 88; Fettenî, **Tezkiratü'l-Mevzûât**, 2.b., Daru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, h.1399, s. 162

²⁰⁷ C.II, s. 89; Ebû Dâvud, **Edeb**, 176; İbn Mâce, **Sayd**, 10, Abdurrezzak, a.g.e., IV,451

Ebû Davud'da bu hadisin sahih olduğu, İbn-i Mâce'de de isnâdında bir kişinin zayıf olduğu bilgisi yer almaktadır.

(124-) قال حدثني أحمد بن الخليل عن محمد بن عباد عن الوليد بن كثير عن عبد الملك ابن

يحيى قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "لا تطرقوا الطير في أوكارها فإن الليل أمان الله"

"Kuşları kuş yuvalarında rahatsız etmeyin. Şüphesiz gece Allah'ın emin kıldığı bir zamandır."²⁰⁸

İbn-i Ebî Hâtim hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

(125-) حدثني أبو سفيان الغنوي عن معاوية بن عمرو عن طلحة بن زيد عن الأحوص ابن

حكيم عن خالد بن معدان عن رجل من الأنصار قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "الديك

الأبيض صدیقی و صدیق صدیقی و عدو عدو الله يحرس دار صاحبه و سبع أدور" و كان النبي عليه

السلام بيته معه في البيت

"Beyaz horoz benim dostumdur dostumun da dostu ve Allah düşmanlarının da düşmanıdır. Sahibinin eviyle birlikte yedi evi daha korur."²⁰⁹ Nebî (a.s.) evinde onunla gecelerdi.

İbnu'l-Cevzî bu hadisin sahih olmadığını; Fettehî ise mevzû olduğunu belirtmektedir.

(126-) بلغني عن محمد بن عبد الله الأسدي عن سفيان عن ابن أبي ليلى عن أخيه عن عبد

الرحمن عن أبي أيوب الأنصاري أنه كان في سفرة له و كانت الغول تجيء، فشكاها الى النبي صلى الله

عليه و سلم، فقال: "إذا رأيته فقل باسم الله أجيبى رسول الله" فجاءت فقال لها ذلك، فأخذها فقالت:

لا أعود، فأرسلها، فقال له النبي عليه السلام: "ما فعل أسيرك" فأخبره، فقال: "إنها عائدة" ففعلت ذلك

²⁰⁸ C.II, s. 89; İbn-i Ebî Hâtim, **Kitâbü'l-İtel**, yay.y., Riyad, 2006, II, 48

²⁰⁹ C. II, s. 89; İbnu'l-Cevzî, a.g.e., III,135; Fettehî, a.g.e., 153; Münâvî, a.g.e., III, 553

مرتين أو ثلاثاً، و قالت في آخرها: أرسلني و أعلمك شيئاً تقوله فلا يضرك شيء: آية الكرسي، فأتى

النبي عليه السلام فأخبره، فقال: ” صدقت و هي كذوب“

“Ebû Eyyüb el-Ensârî bir seferdeydi ve yanında cin geliyordu. Bu durumu Nebî (s.a.)’e şikâyet etti. (O) buyurdu ki: “ Onu gördüğünde ona bismillah benimle Resulullah’a gel de.” O geldi, onu yakaladı ve o da öyle söyledi. (Cin) ben dönmem dedi. Onu bıraktı. Nebî (s.a.) buyurdu ki: “Esirin ne yaptı?” ve Ebû Eyyüb durumu anlattı. “O dönecek” buyurdu. Bunu iki, üç kere yaptı. En sonunda dedi ki: Beni bırak sana hiçbir şeyin zarar vermeyeceği şeyi sana öğreteyim. Ayet’el-Kürsi. Nebi (a.s.)’a geldi ve bu durumu anlattı. (O) buyurdu ki: “O yalancı olduğu halde doğruyu söyledi.”²¹⁰

Tirmizî hadisin hasen garib olduğunu belirtmektedir.

(127-) حدثني يزيد بن عمرو قال حدثنا أبو عاصم قال حدثنا ابن جريج عن ابن أبي الحسين

المكي قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” نعمة الدخنة اللبان و اللبان دخنة الأنبياء و لن يدخل

بيتا دخن فيه بلبان ساحر و لا كاهن“

“En güzel tütsü leban bitkisinden elde edilir ve leban bitkisi peygamber tütsüsüdür. Leban bitkisiyle tütsülenen eve sihribaz veya kâhin giremez.”²¹¹

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(128-) والعرب تدعو الطاعون رماح الجن، و قال النبي صلى الله عليه و سلم: ”إنه وخر من

الجن“ يعنى الطاعون

Araplar vebaya cinin mızrağı derler. Nebî (s.a.) şöyle buyurdu:“O (veba) cinden gelen bir sancıdır.”²¹²

Elbânî bu hadisin Müslim’in şartına göre sahih olduğunu belirtmektedir.

²¹⁰ C. II, s. 112; Tirmizî, **Fedâilü'l-Kur'an**, 3; Beşşar Avvad, a.g.e., V, 288

²¹¹ C.II, s. 112

²¹² C.II, s. 114; Elbânî, a.g.e., I, 198, Elbânî,3.b., **Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha**, Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1983, IV, 561

E.KİTÂBÜ'L-'İLM VE'L-BEYÂN

İlim, âlimler, öğrenciler, kitaplar, ezberleme, Kur'an ve din üzerinde konuşma, eğitimcilerin öğütleri, beyân, belâgat, konuşma ve cevapta letâfet ve hüsn-ü ta'rîz, hutbe, makâme vb. hususlara dair haber, şiir ve fıkraların yer aldığı bölümdür.

(-129) حدثني الزيادة قال حدثنا عيسى بن يونس عن الأوزاعي عن عبد الله بن سعد عن

الصنابجي عن معاوية بن أبي سفيان قال: نهى رسول الله صلى الله عليه و سلم عن الأغلوطات، قال

الأوزاعي: يعني صعاب المسائل

“Rasulullah (s.a.)kafa karıştırıcı acayip sözler söylemekten nehyetti.”²¹³Evzâi dedi ki: Yani zor sorular.

Münâvî bu hadisin münker olduğunu belirtmiştir.

(-130) حدثني شيخ لنا عن محمد بن عبيد عن الصلت بن مهران عن رجل عن الشعبي عن عبد

الله قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” من تعلم العلم لأربعة دخل النار لياهي به العلماء أو يمارى

به السفهاء أو يقبل به وجوه الناس أو يأخذ به من الأمراء“

“Dört şey için ilim öğrenen cehenneme girer. Âlimlere karşı övünmek için, cahillerle cedelleşmek için, insanların sevgisini kazanmak için, emirlerden para almak için.”²¹⁴

Tirmizî bu hadisin garîb olduğunu ve bu vecihten başka bir rivayetini bilmediğini belirtmektedir.

(-131) و حدثني عن أبي معاوية عن حجاج عن مكحول قال قال رسول الله صلى الله عليه و

سلم: ” ما من عبد يخلص العبادة لله أربعين يوما إلا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه على لسانه“

²¹³ C.II, s.120; İbnu'l-Cevzî, **Garîbu'l-Hadis**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985, II, 160; Suyûtî, **Câmiu's-Sağîr**, III, 414; Münâvî, a.g.e., VI, 301

²¹⁴ C.II, s. 119; Tirmizî, **İlim**, 6; Hakîm, a.g.e., I, 86; Beşşar Avvad, a.g.e., IV, 322; Suyûtî, a.g.e., III, 308; Münâvî, a.g.e., VI, 20

“Bir kul ihlâslı bir şekilde kırk gün Allah’a ibadet etsin de, kalbinde ve lisanında hikmet pınarları oluşmasın?”²¹⁵

Fettenî bu hadisin zayıf veya mevzû olduğunu belirtmektedir.

(-132) حدثني محمد بن داود عن سويد بن سعيد عن إسماعيل عن ابن عياش عن معاذ ابن رفاعة عن ابراهيم بن عبد الرحمن قال قال النبي صلى الله عليه و سلم: ” يجعل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين و انتحال المبطلين و تأويل الجاهلين“

“Bu ilmi her nesildeki itidâlli âlimler düşmanların ve aşırıların tahrifinden ve cahillerin yorumlarından korur.”²¹⁶

Taberânî bu hadisin hasen, garib, sahih olduğunu belirtmektedir. Ukaylî ise bu hadisin sabit olmayan bir cihetle merfû olduğunu, bunun hâricinde bir şeklini bilmediğini söylemektedir.

(-133) و فى بعض الحديث المرفوع: ” مثل العلماء فى الأرض مثل النجوم فى السماء“

“Yeryüzünde âlimlerin durumu gökteki yıldızlara benzer.”²¹⁷

Münâvî bu hadisin zayıf olduğunu ve ihticacda şüphe edildiğini belirtmektedir.

(-134) و فى الحديث: ” ليس الملق من أخلاق المؤمن إلا فى طلب العلم“

“İlim talebinde olanlar hariç şiddetli istek mü'min ahlakından değildir.”²¹⁸

Münâvî bu hadisin mevzû olduğunu, Fettenî hadisin râvîleri arasında kezzab biri olduğunu belirtmektedir. İbnu'l-Cevzî ise bu hadisin isnad ve metin yönünden zayıf olduğunu ve sîkata mütâbî olmadığını (yani sahih hadislere muhalif olduğunu) belirtmektedir.

²¹⁵ C.II, s. 119; Fettenî, a.g.e., 191

²¹⁶ C.II, s. 119; Taberânî, a.g.e., I, 344; Ukaylî, a.g.e.,IV, 256

²¹⁷ C.II, s. 121; Suyûtî, a.g.e., II, 457; Münâvî, a.g.e., II, 519

²¹⁸ C.II, s. 122; İbnu'l-Cevzî, **Kitâbü'l-Mevzûât**, I, 353; Fettenî, a.g.e., 23; Elbânî, **Silsiletü Ehâdisî'd-Daîfe**, I, 559; Münâvî, a.g.e., V, 382

(135-) و فى الحديث المرفوع: ” ارحموا عزيزا ذل ارحموا غنيا افتقر ارحموا عالما ضاع بين

“جهال”

“Zelil düşmüş azize; fakir düşmüş zengine; câhiller arasında kalmış âlime merhamet edin.”²¹⁹

Fettenî hadisin zayıf yollardan geldiğini ve mevzû olduğunu belirtmektedir.

(136-) و فى الحديث المرفوع: ” العلم علمان علم فى القلب فذلك العلم النافع و علم على

اللسان فذلك حجة الله على ابن آدم“

“İlim ikidir. Kalpteki ilim ki bu, faydalı ilimdir ve dildeki ilim ki bu Allah’ın âdemoğluna karşı delilidir.”²²⁰

Dârimî hadisin senedinin mevkuf olduğunu, Elbânî ise hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

(137-) و حدثنى محمد بن عبيد عن معاوية بن عمرو عن أبى إسحاق عن إسماعيل بن أمية و

ليث بن أبى سليم عن نافع عن ابن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ” لا تسافروا بالقرآن

الى أرض العدو فإنى أخاف أن يناله العدو“

“Düşman topraklarına Kur’anla (Kur’an yazılı sayfalarla) yolculuk etmeyin, ben O’nu düşmanların ele geçirmesinden korkarım.”²²¹

Hadis sahihtir.

(138-) على عليه السلام عن النبى صلى الله عليه و سلم أنه قال: ”كتاب الله فيه خير ما قبلكم و

نبأ ما بعدكم و حكم ما بينكم هو الفصل ليس بالهزل هو الذى لا تزيف به الأهواء و لا تشبع منه

²¹⁹ C.II, s. 124; Fetteñî, a.g.e., 22

²²⁰ C.II, s. 126; Dârimî, **Müsned**, Daru İbn Hazm, Riyad, 2000, I, ss.373, 374, 376; Elbânî, a.g.e., III, ss. 217,218

²²¹ C.II, s. 131; Buhârî, Cihat, 129; Müslim, İmâret, 92-93-94; Ebû Dâvud, Cihat, 81; İbn Mâce, Cihat, 45; Muvatta, Cihat, 7; Ahmed b. Hanbel, 3/6, 7, 10, 55, 63, 76, 138

العلماء و لا يخلق عن كثرة الرد و لا تنقضى عجائبه هو الذى من تركه من جبار قصمه الله و من ابتغى الهدى فى غيره أضله الله هو حبل الله المتين و الذكر الحكيم والصراط المستقيم“

“Allah’ın kitabında sizden öncekilerin ve sonrakilerin haberi vardır, sizin aranızda bir hükümdür, o ayırt edicidir, şaka değildir. Onunla heva ehli doğru yoldan sapmaz. Ondan âlimler doymaz. Sünnete aykırı olan iş ondan çıkartılmaz. Acaiblikleri bitmez. Allah’a yemin olsun ki onu zorla terk eden ve ondan başka hidayet yolu arayanları Allah dalalete düşürür. O Allah’ın sağlam bir ipi, hikmetli bir zikir ve dosdoğru yoldur.”²²²

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair bir bilgi yoktur.

(139-) قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”إن من تعظيم جلال الله إكرام ذى الشيبة فى

الاسلام و إكرام الإمام العادل و إكرام حامل القرآن“

“İslamda beyaz saç sahibine, adil imama ve Kur’an’ın hâmiline ikram Allah’ın yüceliklerini ta’zîmdendir.”²²³

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(140-) حدثنا الرياشى قال: روى ربيعة بن أبى عبد الرحمن عن سهيل بن أبى صالح عن أبيه

عن أبى هريرة أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قضى باليمين مع الشاهد

”Rasulullah (s.a.)şahidle birlikte yeminle hükmederdi.”²²⁴

Tirmizî hadisin hasen garib olduğunu, İbn-i Mâce de sahih olduğunu belirtmektedir.

(141-) حدثنى عبدة بن عبد الله قال حدثنا يحيى بن آدم عن قيس عن الأعمش عن عمارة بن

عمير عن عبد الرحمن بن يزيد عن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”إن من البيان

سحراً“. و قال العباس: يا رسول الله، فيم الجمال؟ قال: ”فى اللسان“

²²² C.II, s.133; Beyhakî, a.g.e., II, 325

²²³ C.II, s. 133; İbn Ebi'l-Hadîd, a.g.e., X, 21

²²⁴ C.II, s. 134; Tirmizî, **Ahkam**, 13; Ebû Dâvud, **Akdiye**, 21; İbn Mâce, **Ahkam**, 31; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, X, 168; İbn Hibban, **Sahîh**, XI, 462

“Sihir de beyandandır.” Abbas dedi ki: Ya Rasulallah güzellik nerededir? (O) buyurdu ki: “Dildedir.”²²⁵

Kütüb-i Sitte'nin dört kitabında yer alan bu hadis sahihtir.

(-142) قال: قال النبي صلى الله عليه و سلم: “إنا معشر الأنبياء بكاء”

“Şüphesiz biz peygamber topluluğu çok ağlarız.”²²⁶

İbnu'l-Cevzî hadisin garib olduğunu belirtmektedir.

F.KİTÂBÜ'Z-ZÜHD

Zâhidlerin özellikleri, zühde dair sözleri, dua, münâcât, ağlama, zıkr-i dünyâ, teheccüd, ölüm, yaşlılık, sabır, yakîn, şükür, tutumluluk, kanaat, rıza, zâhidlerin halife ve hükümdarlar nezdindeki mevkîleri, öğütleri gibi konularda haber, şiir ve fıkraları anlatan bölümdür.

(-143) حدثني أبو مسعود الدارمي قال حدثنا جرير عن أنس بن مالك قال: قال رسول الله صلى

الله عليه و سلم: “ قال ربكم عز و جل ثلاثة: واحدة لى، واحدة لك يا بن آدم، و واحدة بينى و بينك،

فاما التى لى فتخلص لى لا تشرك بى شيئاً، و اما التى لك فأحوج ما تكون الى عملك أوفيكه، و أما

التى بينى و بينك فممنك الدعاء و على الإجابة”

“Âdemoğlu! Üç şey vardır ki bunlardan birisi benim, birisi senin, birisi de benimle senin aranda ortaktır. Bana ait olan dini sadece bana has kılman ve bana hiçbir şeyi ortak koşmaman; sana ait olan, her ne amel yaptıysan karşılığını vermemdir. Benimle senin aranda ortak olan ise sana düşen dua edip istemek, bana düşen de kabul etmektir.”²²⁷

Münâvî bu hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.

²²⁵ C.II, s. 168; Buhârî, **Nikah**, 67; Tıb, 51; Müslim, **Cum'a**, 47; Tirmizî, **Birr**, 81; Ebû Dâvud, **Edeb**, 87; Dârimî, **Salat**, 199; Muvatta, **Kelam**, 7; Ahmed b. Hanbel, 1/269, 303, 309; 2/6, 59,63; 3/470; 4/263

²²⁶ C.II, s. 170; İbnu'l-Cevzî, **Garîbu'l-Hadis**, I, 82

²²⁷ C.II, s.s. 277-278; Suyûtî, a.g.e., III, s.s.79-80; Münâvî, a.g.e., IV, 497

144-) حدثني عبدة بن عبد الله قال أخبرنا زيد بن الحباب قال حدثنا معاوية قال حدثني أزهر بن

سعيد عن عاصم بن حميد قال: سألت عائشة رضی الله عنها، ما كان يفتح به رسول الله صلى الله عليه و

سلم به صلاته في قيام الليل؟ قالت: كان يكبر عشرا و يحمد عشرا و يسبح عشرا و يستغفر الله عشرا،

ثم يقول: "اللهم اغفر لي واهدني وارزقني و عافني"

"Âiše (r.anha)'ya sordum: Rasulullah (s.a.) gece kalktığında namaza nasıl başlardı? O dedi ki: On kere tekbir getirirdi, on kere hamd ederdi, on kere tesbih ederdi ve on kere istiğfar ederdi ve sonra şöyle derdi: "Allah'ım beni bağışla, bana hidayet et, beni rızıklandır, bana afiyet ver."²²⁸

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

145-) حدثنا حسين بن حسن المروزي قال حدثنا الخفاف عن أبي الوراق عن عبد الله بن أبي

أوفى قال: كان رسول الله صلى الله عليه و سلم اذا أصبح قال: "أصبحنا و أصبح الملك و الكبرياء و

العظمة و الخلق و الأمر و الليل و النهار و ما يسكن فيهما الله رب العالمين وحده لا شريك له. اللهم

اجعل أول هذا النهار صلاحا و أوسطه فلاحا و آخره نجاحا. اللهم إني أسألك خير الدنيا و خير الآخرة

يا أرحم الراحمين"

"Rasulullah (s.a.) sabaha erdiğinde şöyle dua ederdi: Sabaha eriştik ve mülk, büyüklük, azamet, yaratma, iş, gündüz, gece ve o ikisinde bulunanlar sabaha erişti. Allah âlemlerin rabbidir, tekdir, şerîki yoktur. Allah'ım gündüzün ilk kısmını bize salah, ortasını felah, sonunu kurtuluş kıl. Allah'ım senden dünya ve ahiretin hayırlısını istiyorum ey merhametlilerin en merhametlisi."²²⁹

Elbânî bu hadisin çok zayıf olduğunu belirtmektedir.

146-) حدثنا حسين بن حسين قال حدثنا عبد الله بن المبارك قال أخبرنا يحيى بن أيوب عن

عبيد الله بن زحر عن خالد بن أبي عمران عن عبد الله بن عمر قال: كان رسول الله صلى الله عليه و سلم

²²⁸ C.II, s. 278

²²⁹ C.II, s. 278; Humejdî, **Müsned**, I, 188; Elbânî, a.g.e., V, 67

لا يكاد يقوم من مجلس إلا دعا بهؤلاء الدعوات: ”اللهم اقسم لنا من خشيتك ما يحول بيننا وبين معاصيك، و من طاعتك ما تبلغنا به الى رحمتك، و من اليقين ما تهون به علينا مصيبات الدنيا، و متعنا بأسماعنا و أبصارنا، و اجعل ذلك الوارث منا و اصبرنا على من طلبنا، و لا تجعل مصيبتنا فى ديننا و لا تجعل الدنيا اكبر همنا و لا مبلغ علمنا و لا تسلط علينا من لا يرحمنا“

“Rasulullah (s.a.) bulunduğu meclisten bu duaları etmeden ayrılmazdı: “Allah’ım bizimle günahlarımız arasında haşyetinden ve taatinden bize ulaşan rahmetini, değişen dünya musibetlerini bizden uzaklaştıracak yakîni bize taksim et. Gözlerimiz ve kulaklarımızla bizi faydalandır. Bunu bize miras kıl. Talebimize bizi ulaştır. Dinde bize musibet verme. Dünyayı bizim için çok önemli yapma. İlimimizi sınırlandırma. Bize merhamet etmeyenleri bize musallat etme.”²³⁰

Bu rivâyet herhangi bir hadis kaynağında bulunamamıştır.

(147-) بلغنى عن يونس عن الأوزاعى عن حسان بن عطية قال: كان شداد بن أوس فى سفر، فنزلنا منزلا فقال لغلामه: ائتنا بالسفرة نعبث بها، فأنكرت منه، فقال: ما تكلمت بكلمة من أسلمت إلا و أنا أخطمها و أزمها غير كلمتى هذه فلا تحفظوا عنى ما أقول لكم: سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: ”إذا كنز الناس الذهب و الفضة فاكثروا هؤلاء الكلمات: اللهم إنى أسألك الثبات فى الأمر و العزيمة فى الرشد و أسألك شكر نعمتك و أسألك حسن عبادتك و أسألك قلبا سليما و لسانا صادقا، و أسألك من خير ما تعلم، و أعوذ بك من شر ما تعلم، و أستغفرك لما تعلم، إنى أنت علام الغيوب“

“İnsanlar altın ya da gümüşü gömerlerse, şu kelimelerle gömsünler: Allah’ım senden işlerimde sebat, rüşd çağında kuvvet istiyorum. Nimetine şükretmek istiyorum. Senden, sana güzel bir şekilde ibadet etmek, selim bir kalp ve doğru konuşan dil istiyorum. Bildiğin hayırları istiyorum. Bildiğin şerlerden sana sığınmıyorum. Bildiğin (günahlarımdan) istiğfar ediyorum. Şüphesiz sen gaybı bilensin.”²³¹

²³⁰ C.II, s.s. 279-280

²³¹ C.II, s. 280

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta yoktur. Burada İbn Kuteybe'nin kullandığı 'belağanî' tâbiri bir haberi başkasına naklederken kullanılan ancak nakledilen bu haberin kendisinden nakledilen kimseye aid olduğunu veya ondan muteber bir yolla alınmış olduğunu kesin olarak göstermeyen bir ifadedir.²³² Temriz sîgasıdır. Zayıf hadisler bu tür sîgalarla ifade edilirler.²³³ Bu ifadeden anlıyoruz ki İbn Kuteybe hadisin zayıf olduğunu düşünmektedir.

(-148) بلغنى عن الوليد بن مسلم قال حدثنا أبو سلمة الدوسى عن سالم بن عبد الله قال: كان

من دعاء رسول الله صلى الله عليه و سلم: "اللهم ارزقنى عينين هطاليتين تبكيان بذروف الدموع و

تشغيانتي من خشيتك قبل أن تكون الدموع دما و الأضراس جمرا"

"Allah'ım gözyaşları kan olmadan ve dişler ateş olmadan önce beni (gözyaşlarıyla) ağlayan iki gözle rızıklandır."²³⁴

İbn Asâkîr bu hadisi iki ayrı senette verir ve hadisin mürsel olduğunu belirtir. Nitekim hadis tabîinden olan Sâlim b. Abdillâh'tan rivayet edilmiştir.

(-149) حدثنى أبو سفيان الغنوى قال حدثنا عمر بن عمران قال حدثنى الخارث بن عنبه عن

العلاء بن كثير عن أبي الأسقع: أنه كان يحفظ من دعاء النبى صلى الله عليه و سلم: "يا موضع كل

شكوى و يا شاهد كل نجوى بكل سبيل أنت مقيم ترى و لا ترى و أنت بالمنظر الأعلى"

"Ey tüm şikâyetlerin makamı ve ey tüm kurtuluşların şahidi bütün görünen ve görünmeyen yolları sen açarsın. Sen en yüce görüş yerindesin."²³⁵

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

²³² Aydınli, Abdullah, **Hadis İstilahları Sözlüğü**, 7.b., İ.F.A.V. Yay. Nu:233, İst., 2013, s.40

²³³ Aydınli, a.g.e., s.317

²³⁴ C.II, s. 280; Ebû Abdillâh Şemseddin, **Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd**, Lecnetu İhyâ't-Turâsi'l-Arabiyye, Kahire, 2009, II, 119; İbn Asâkîr, **Târihu Dimeşk**, XI, 120

²³⁵ C.II, s.s. 270-271

(150-) قال الأزدي حديث عن محمد بن النضر الحارثي أن النبي صلى الله عليه و سلم قال: ”لا

تقطعوا الشهادة على أهل القبلة فإنه من يقطع الشهادة عليهم فأنا منه برىء إن الله كتمنا ما يصنع بأهل

القبلة“

“Ehl-i kıble aleyhine şahitlik etmeyin. Kim onların aleyhine şahitlik ederse ben ondan uzağım. Muhakkak Allah Teâlâ onlara yaptığı pek çok şeyi bize gizlemiştir.”²³⁶

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(151-) و قال: ”من علم آية من كتاب الله أو كلمة من سنة في دين الله حثا لله له من الثواب

حثوا“

“Kim Allah’ın dini için, Allah’ın kitabından bir ayet veya sünnetten bir kelime öğrenirse; Allah ona avuç avuç sevap verir.”²³⁷

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

(152-) قال و قال الأوزاعي: كان رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: ”اللهم إني أسألك

التوفيق لمحابك من الأعمال و حسن الظن بك و صدق التوكل عليك“

“Allah’ım senden sevdiğin amellerde başarıyı, sana hüsn-ü zan beslemeyi ve sana samimi tevekkül etmeyi diliyorum.”²³⁸

Elbânî bu hadisin zayıf olduğunu, Münâvî ise ravîlerinde Hasan’ın teferrüd ettiğini belirtmiştir.

(153-) و من دعاء النبي صلى الله عليه و سلم: ”أجعلني لك شكارا، لك ذكارا، لك رهابا، لك

مطيعا، اليك مخبتا، لك أواها منيبا، رب تقبل توبتي و اغسل حوبتي و أجب دعوتي و ثبت حجتي واهد

قلبي و سدّد لساني“

²³⁶ C.II, s.s. 274-275

²³⁷ C.II, s. 285; Suyûtî, *Câmiu’l-Ehâdîs*, VI, 474; Ali el-Müttakî, a.g.e., IV, 334

²³⁸ C.II, s. 285; Suyûtî, *Câmiu’s-Sağîr*, I, 415; Münâvî, a.g.e., II, 140; Ali el-Müttakî, a.g.e., II, 183; Elbânî, a.g.e., VI, 412

“Beni sana şükreden, seni zikreden, senden korkan, sana itaat eden, seni gizlice zikreden, sana tövbekâr bir şekilde yalvaran kullarından eyle. Tevbemi kabul et. Beni günahlarımdan arındır. Duama karşılık ver. Delilimi sabit kıl. Kalbime hidayet ver ve lisanımı (sözlerimi) doğru kıl.”²³⁹

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu belirtir. İbn-i Mâce’de ise bu duayı Efendimiz’in Kunut’ta okuduğu bilgisi yer almaktadır.

154-) حدثني أبو مسعود الدارمي قال حدثني جدى عن أنس بن مالك قال: جاء فتى من

الأَنْصار الى رسول الله صلى الله عليه و سلم (و قال): إن أُمى تكثر البكاء و أخاف على بصرها أن يذهب، فلو أتيتها فوعظتها! فذهب معه فدخل فقال لها فى ذلك، فقالت: يا رسول الله، أ رأيت إن ذهب بصرى فى الدنيا ثم صرت الى الجنة، أ يبد لنى الله خيرا منه؟ قال: ”نعم“ قالت: فإن ذهب بصرى فى الدنيا ثم صرت الى النار، أ فيعيد الله بصرى؟ فقال النبى صلى الله عليه و سلم للفتى: ”إن أمك صديقة“

“Ensardan bir genç Rasulullah (s.a.)’e geldi ve dedi ki: Annem çok ağlıyor, ben bu yüzden gözlerini kaybetmesinden korkuyorum. Ona gelsen ve nasihat etsen. Onunla beraber gitti, eve girdi ve bu konuda konuştu. Kadın dedi ki: Ya Rasulallah eğer dünyada gözlerimi kaybeder ve daha sonra cennete girersem Allah bana onu daha hayırlısıyla değiştirir mi? (O): “Evet.” Buyurdu. Kadın dedi ki: Dünyada gözlerimi kaybedersem sonra cehenneme girersem Allah gözlerimi tekrar verir mi? Nebî (s.a.) gence buyurdu ki: “Annenin sözleri doğrudur.”²⁴⁰

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

155-) بلغنى عن محمد بن فضيل عن العلاء بن المسيب عن الحسن قال: قال النبى صلى الله

عليه و سلم: ”ما من قطرة أحب الى الله من قطرة دم فى سبيله و قطرة دمع فى جوف الليل من خشيته، و ما من جرعة أحب الى الله من جرعة مصيبة موجعة ردها بصبر و حسن عزاؤه، و جرعة غيظ كظم عليها“

²³⁹ C.II, s.290; Tirmizî, **Daavât**, 103; İbn Mâce, **Dua**, 1

²⁴⁰ C.II, s. 293

“Allah için; Allah yolunda dökülen bir damla kandan ve Allah korkusundan gecenin yarısında dökülen gözyaşından daha sevimli bir katre yoktur. Allah için elem veren bir musibeti yudumlayıp huzur ve sabırla karşılamak ve öfkeye hâkim olmak kadar sevimli bir yudum yoktur.”²⁴¹

Kaynaklarda bu hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

156-) حدثنا حسين بن حسن المروزي قال حدثنا عبد الله بن المبارك قال أخبرني معمر و

الأوزاعي عن يحيى بن أبي كثير عن أبي سلمة عن أبي زمعة بن كعب الأسلمي قال: كنت أبيت عند حجرة النبي صلى الله عليه و سلم فكنت أسمع، إذا قام من الليل، ”سبحان الله رب العالمين“ الهوى من الليل، ثم يقول: ”سبحان الله و بحمده“

“Ebû Zem’a b. Ka’b dedi ki: Nebî (s.a.)’in odasının yanında gecelerdim. Gecenin bir vaktinde kalktığında şöyle söylediğini işitiyordum: “Âlemlerin rabbi bütün kusurlardan münezzehtir. Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir ve hamd O’nadır.”²⁴²

Kütüb-i Sitte’nin dört kitabında yer alan bu hadis sahihtir.

157-) حدثنا حسين قال حدثنا سفيان بن عيينة عن زياد بن علاقة قال: سمعت المغيرة بن

شعبة يقول: قام رسول الله صلى الله عليه و سلم حتى تورمت قدماه، فقيل: يا رسول الله، قد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك و ما تأخر، قال: ”أفلا أكون عبدا شكورا“

“Rasulullah (s.a.) ayakları şişene kadar gece namaz kıları. Denildi ki: Ya Rasulallah Allah senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affetti. (O) buyurdu ki: “Şükreden bir kul olmayayım mı?”²⁴³

Hadis sahihtir.

²⁴¹ C.II, s. 295; Beyhakî, **Şuabü’l-Îman**, VI, 319

²⁴² C.II, s. 298; Buhârî, **Îmân**, 19; Müslim, **Tahare**, 1; Tirmizî, **Vitr**, 19; Ebû Dâvud, **Salat**, 135; **Tatavvu**, 14; Dârimî, **İsti’zân**, 53; Muvatta, **Kur’an**, 53; Ahmed b. Hanbel, 1/71; 2/ 108, 210, 211; 3/ 35, 152, 443; 4/237, 353, 356, 382

²⁴³ C.II, s.s. 298-299; Buhârî, **Teheccüd**, 6; **Tefsîru Sure**, 48; Müslim, **Münâfigun**, 79-81; Tirmizî, **Kıyâme**, 10; Ahmed b. Hanbel, 2/35

(158-) حدثنا حسين قال حدثنا عبد الله بن المبارك قال أخبرنا حماد بن سلمة عن ثابت البناني

عن مطرف بن عبد الله عن أبيه قال: أتيت رسول الله صلى الله عليه و سلم وهو يصلى و لجوفه أزيز

كأزيز المرجل

“Rasulullah (s.a.)’e namaz kılariken geldim. Göğsünde tencere kaynaması sesi gibi ses vardı.”²⁴⁴

İbn-i Hibban bu hadisin isnâdının sahih olduğunu, ricâlinin sıhhat şartlarına göre sîka olduğunu belirtmektedir. Hâkim ise hadisin Müslim’in şartına göre sahih olduğunu ama tahrir etmediğini belirtmektedir.

(159-) محمد بن فضيل عن عبيد الله بن عمير قال: جاء رجل الى النبي عليه السلام فقال: يا نبي

الله، ما لى لا أحب الموت؟ فقال له: “هل لك مال؟” قال: نعم، قال: “قدمه بين يديك” قال: لا أطيق

ذلك، قال: فقال النبي عليه السلام: “إن المرء مع ماله إن قدمه أحب أن يلحق به و إن آخره أحب أن

يتخلف معه”

“Bir adam Nebi (a.s.)’a geldi ve dedi ki: Ya Nebiyyallah ölümü sevmiyorum benim durumum nedir? (O) buyurdu ki: “Malın var mı?” Adam evet dedi. “Onu önden gönder (tasadduk et)” dedi. Adam dedi ki: Bunu yapamam. Nebi (a.s.) buyurdu ki: “Kişi malıyla beraberdir. O, malını önceden gönderirse (tasadduk ederse) ona kavuşmak ister; geri bırakırsa onunla beraber kalmak ister.”²⁴⁵

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(160-) حدثنى أبو الخطاب قال حدثنا أبو داود عن عبد الجليل بن عطية عن شهر ابن حوشب

عن عمرو بن عنبة قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: “من شاب شيبة فى الإسلام

كانت له نورا يوم القيامة ما لم يخضبها أو يتفها”

²⁴⁴ C.II, s. 299; Hâkim, a.g.e., I, 164; İbn Hibban, a.g.e., II, 440

²⁴⁵ C.II, s. 308

“Kim İslam uğrunda saç sakal ağartmışsa, onu boyamaz ve yolmazsa, bu, kıyamet günü, onun için bir nur olur.”²⁴⁶

İbn-i Hibban bu hadisin isnâdının kuvvetli; ricâlinin de Buhârî ve Müslim’in ricâli olduğunu; Tirmizî ise hadisin hasen sahih garib olduğunu belirtmiştir.

(-161) حدثني أبو مسعود الدارمي قال حدثني جدى خراص عن أنس بن مالك قال: قال رسول

الله صلى الله عليه وسلم: ”من أصبحت الدنيا همه و سدمه نزع الله الغنى من قلبه، و صير الفقر بين عينيه و لم يأت من الدنيا إلا ما كتب له، و من أصبحت الآخرة همه و سدمه نزع الله الفقر من قلبه و صير الغنى بين عينيه و أتته الدنيا و هى راغمة“

“Kimin maksadı ve tasası dünya olursa Allah onun kalbinden (gönül) zenginliğini çıkarır. Gözlerinin önüne fakirliği koyar ve ona yazılından başka dünyadan bir şey alamaz. Kimin maksadı ve tasası ahiret olursa Allah onun kalbinden fakirliği çıkarır. Gözlerinin önüne (gönül) zenginliğini koyar. İstemediği halde dünya ona gelir.”²⁴⁷

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(-162) حدثني محمد بن داود قال حدثنا أبو الربيع عن حماد عن علي بن زيد عن الحسن أن

النبي صلى الله عليه وسلم قال للضحاك بن سفيان: ”ما طعامك“ قال: اللحم و اللبن، قال: ”ثم يصير الى ماذا“ قال: ثم يصير الى ما قد علمت، قال: ”فإن الله ضرب ما يخرج من ابن آدم مثلاً للدنيا“

“Nebî (a.s.) Dahhak b. Süfyan’a dedi ki: “Ne yiyorsun?” O et ve süt dedi. “Sonra yediklerin ne oluyor?” buyurdu. “Senin de bildiğin şey olur” dedi. (O) buyurdu ki: “Allah âdemoğlunun çıkardığını (pisliği) dünya için misal kıldı.”²⁴⁸

Münâvî hadisin ricalinin sîka olduğu, Elbânî ise hadisin zayıf olduğu bilgilerini vermektedirler.

²⁴⁶ C.II, s. 319; Tirmizî, *Fedâilü'l-Cihâd*, 9; İbn Hibban, a.g.e., VII, 251; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX, 161

²⁴⁷ C.II, s. 327; İbn Ebi'l-Hadîd, a.g.e., VI, 231

²⁴⁸ C.II, s.s. 327-328; Elbânî, *Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha*, I, 662; Münâvî, a.g.e., II, 220

(163-) حدثني هارون بن موسى قال حدثنا محمد بن سعيد القزويني عن عمرو بن أبي قيس عن

هارون بن عنترة عن عمرو بن مرة قال: سئل رسول الله صلى الله عليه و سلم عن قول الله: ”فمن يرد

الله أن يهديه يشرح صدره للإسلام) فقال: ”إذا دخل النور القلب وانفسح شرح لذلك الصدر“ قالوا: يا

نبي الله هل لذلك آية يعرف بها؟ قال: ”نعم الإنابة الى دار الخلود و التجافي عن دار الغرور و الاستعداد

للموت قبل نزول الموت“

“(Allah hidayet etmek istediğinin kalbini İslam’a açar.)²⁴⁹ ayeti Rasulullah (s.a.)’e soruldu. (O) buyurdu ki: “Nur kalbe girerse yayılır ve bu kalbi genişletir.” Dediler ki: Ya Nebiyallah bunu anlayacak bir delil var mıdır? Buyurdu ki: “Evet sonsuz yurda yönelme ve gaflet yurdundan kurtulma ölüm gelmeden önce ölüme bir hazırlık.”²⁵⁰

Elbânî bu hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(164-) فإن مكهولا حدثني عن عطية بن بشير أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: ”من بلغه

عن الله نصحة في دينه فهي رحمة من الله سيقت اليه، فإن قبلها من الله بشكر و إلا كانت حجة من الله

عليه، ليزداد إثما و ليزداد الله عليه غضبا و إن بلغه شيء من الحق فرضى فله الرضا، و ان سخط فله

السخط، و من كرهه فقد كره الله، لأن الله هو الحق المبين“

“Kime Allah’tan dininde bir öğüt ulaşırsa o Allah’tan gelen bir rahmettir. Allah’a şükürle karşılık verirse (ne âlâ), yoksa bu Allah’ın onun aleyhinde bir delilidir. Günahının ve ona karşı Allah’ın gazabının artması hususunda Ona haktan bir şey ulaştığında razı olursa Allah da ondan razı olur. Kim öfkelenirse Allah da ona öfkelenir. Kim nefret ederse Allah da ondan nefret eder. Şüphesiz Allah apaçık bir haktır.”²⁵¹

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

²⁴⁹ En’am Suresi, 6/125

²⁵⁰ C.II, s.328; Hâkim, a.g.e., IV, 311; Elbânî, *Silsiletü Ehâfisi’d-Daife*, II, 383; Beyhakî, *Şuabü’l-Îmân*, VII, 352

²⁵¹ C.II, s.339

(165-) لقد حدثني عروة بن رويم أن رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”ما من راع يبيت غاشا

لرعيته إلا حرم الله عليه رائحة الجنة“

“Halkına ihanet eden hiçbir devlet başkanı yoktur ki, Allah cennet kokusunu ona haram kılasın.”²⁵²

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(166-) قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”لقاب قوس أحدكم من الجنة أو قذة خير له من

الدنيا بأسرها“

“Sizden birine cennette verilen bir yay veya okun ucundaki bir tüy (dahî) dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.”²⁵³

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(167-) فقد قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”يا صفة عممة محمد و يا فاطمة بنت محمد

استوها أنفسكما من الله إني لا أغين عنكما من الله شيئا“

“Ey Muhammed’in halası Safiyye ve Muhammed’in kızı Fatıma nefsinizi Allah’tan hîbe olarak isteyin. Ben Allah(ın azabın)dan hiçbir şeyi sizden def edemem.”²⁵⁴

Bulunan tüm kaynaklarda استوها (hîbe olarak istemek) lafzı yerine اشتروا (satin alın) lafzı kullanılmıştır. İbn-i Hibban hadisin sahih olduğunu belirlemektedir.

(168-) و كان جدك الاكبر سأل رسول الله صلى الله عليه و سلم إمارة، فقال: ”أى عم نفس

تحيتها خير لك من إمارة لا تخصيها“

Büyük deden Rasulullah (s.a.)’e emirliği sordu. (Rasulullah) şöyle buyurdu: “Ey amca yaşamak senin için emirlikten hayırlıdır, şikâyet etme.”²⁵⁵

²⁵² C.II, s. 339

²⁵³ C.II, s. 339

²⁵⁴ C.II, s.341; Buhârî, *Vesâyâ*, 11; *Tefsîru Sure*, 26; Dârimî, *Rikak*, 23; Nesâî, *Vesâyâ*,6; Ahmed b. Hanbel, 1/206; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, VI, 280; İbn Hibban, *Sahih*, II, 412

Kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bu hadisi İbn Kuteybe önceki hadisle bağlantılı olarak vermiştir. Muhtemelen soran kişiden kastı amcası Hz. Abbas'tır.

(-169) بلغنى عن إسحاق بن سليمان عن أخيه عن الفياض عن زبيد اليامى عن معاذ ابن جبل:

أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: ” إن الله يحب الأخفياء الأتقياء الأبرياء الذين إذا غابوا لم يفتقدوا و إذا حضروا لم يعرفوا، قلوبهم مصابيح الهدى يخرجون من كل غبراء مظلمة“

“Şüphesiz Allah ortada olmadıklarında yok olmayan, hazır olduklarında (kimlikleri) bilinmeyen, kalpleri hidayet kandilleri halinde tüm zifiri karanlıklardan çıkan gizli hayır yapanları, takva sahiplerini, iyileri sever.”²⁵⁶

Ebû Nuaym bu hadisin senedinin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(-170) حدثنى محمد بن زياد الزيادى قال حدثنا عيسى بن يونس عن عبد الله بن سعيد ابن أبى

هند عن أبيه عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”الصحة و الفراغ نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس“

“İki nimet vardır ki insanların birçoğu onda aldaniyorlar: Sıhhat ve boş vakit.”²⁵⁷

Hadis sahihtir.

(-171) وروى عبد الله بن بكر بن حبيب السهمى عن الحسن بن ذكوان رفع الحديث الى النبى

صلى الله عليه و سلم قال: ”أوصانى ربي بتسع خصال و إنى موصيكم بها: بالإخلاص فى السر و العلانية، و العدل فى الرضا و الغضب، و القصد فى الفقر و الغنى، و أن أغفو عن ظلمنى، و أصل من قطعنى و أعطى من حرمنى، و أن يكون صمتى تفكرا، و منطقى ذكرا و نظرى عبرا“

²⁵⁵ C.II, s.341; İbn Asâkîr, a.g.e., XXXV, 216; XLVIII, 439

²⁵⁶ C.II, s. 352; Kudâî, a.g.e., II, 252; Ebû Nuaym Asbahânî, *Mârifetü's-Sahabe*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2002, IV, 188; İbn Asâkîr, a.g.e., XXII, 44

²⁵⁷ C.II, s. 361; Buhârî, *Rikak*, 1; Tirmizî, *Zühhd*, 1; İbn Mâce, *Zühhd*, 15, Dârimi, *Rikak*, 2; Ahmed b. Hanbel, 1/258, 344; Hâkim, a.g.e., IV, 306

“Rabbim bana dokuz hasleti tavsiye etti ben de size tavsiye ediyorum: Açıkta ve gizlide ihlâslı davranmak, rıza ve öfke anında adaletli olmak, fakirlik ve zenginlikte îtidalli olmak, bana zulmedenî affetmek, sıla-i rahimi kesene sıla-i rahim yapmak, susmamın tefekkür, konuşmamın zikir ve bakışımın ibret olması.”²⁵⁸

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(-172) وروى وكيع عن إبراهيم بن إسماعيل بن عتيبة بن سمعان عن مسيكة عن عائشة رضى

الله عنها أنها أتت رسول الله صلى الله عليه وسلم بصحفة فيها خبز شعير و قطعة من الكرش، فقالت: يا

رسول الله، ذبحنا اليوم شاة فما أمسكنا منها إلا هذا، قال: “بل كلها أمسكتم إلا هذا”

“Hz. Âişe Rasulullah (s.a.)’e içinde arpa ekmeği ve işkembeden bir parça bulunan tabak getirdi. Ve dedi ki: Ya Rasulallah bir koyun kestik ve bundan başkası kalmadı. (O) buyurdu ki: “Aksine bu hariç hepsi size kaldı.”²⁵⁹

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

G.KİTÂBÜ’L-İHVÂN

Dost kazanmaya teşvik, dost seçimi, dostun dostu karşı görevleri, dostlar arasında sevgi, ziyaretler, kucaklaşma, tokalaşma, veda, hediyeleşme, kutlama, hasta ziyareti, tâziye, kötü dostlar, akraba ve çocuklar, özür beyanı, serzeniş, dostlar arasında öfke, düşmanlık gibi konularda haber, şiir ve fıkraların yer aldığı bölümdür.

(-173) قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: “المرء كثير بأخيه”

“Kişi, dostu (kardeşi) ile çoktur (zengindir).”²⁶⁰

Şevkânî hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

²⁵⁸ C.II, s.s.361-362

²⁵⁹ C. II, s. 369

²⁶⁰ C. II, s.1; Kudâî, a.g.e., I, 141; Ali el-Müttakî, a.g.e., IX, 11; Şevkânî, **Fevâidü’l Mecmûâ fi’l-Ehâdîsi’l-Mevzûa**, 2.b., Mektebetü’l-İslâmiyye, Beyrut, 1992, I, 260

174-) قال حدثني أحمد بن الخليل عن محمد بن بشار عن يحيى بن سعيد عن ثور بن يزيد عن

حبيب بن عبيد عن المقدم بن معد يكرب، و كان ادرك النبي صلى الله عليه و سلم، قال: قال النبي صلى الله عليه و سلم: "إذا أحب أحدكم أخاه فليعلمه أنه يحبه"

"Biriniz, bir dostunu sevdiğinde, sevdiğini ona belli etsin."²⁶¹

Tirmizî hadisin hasen sahih garib olduğunu belirtmiştir.

175-) حدثنا أحمد بن الخليل قال حدثنا عبد الله بن موسى عن إسرائيل عن ابن اسحاق عن

الحارث عن علي ابن ابي طالب عليه السلام قال: قال النبي صلى الله عليه و سلم: "للمسلم على المسلم فصال ست: يسلم عليه اذا لقيه، و يجيبه إذا دعاه، و يشمته إذا عطس، و يعودُه إذا مرض، و يحضر جنازته إذا مات، و يحب له ما يحب لنفسه"

"Müslümanın Müslüman üzerindeki altı hakkı vardır. Ona selam verdiği karşılık verir; davet ettiğinde icabet eder; hapşırığında yerhamûkallah der; hastalandığında ziyaret eder, öldüğünde cenazesinde hazır olur ve kendisi için sevip istediklerini onun için de ister."²⁶²

Tirmizî'de hadisin hasen olduğu, İbn-i Mace'de ise zayıf olduğu belirtilmektedir.

176-) قال حدثني سبابة قال حدثنا القاسم بن الحكم عن إسماعيل بن عياش عن هشام ابن

عروة عن أبيه عن عائشة رضی الله عنها قالت: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "أعن أخاك ظالما أو مظلوما فخذ له بحقه و إن كان ظالما فخذ له من نفسه"

"Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et. Mazlum ise hakkını onun için al. Eğer zalimse yine onun için kendisinden al."²⁶³

Hadis sahihtir.

²⁶¹ C.II, s. 9; Tirmizî, **Zühd**, 54; Ebû Dâvud, **Edeb**, 121; Nesâî, **Amelü'l-Yevm ve'l-Leyl**, 78

²⁶² C.II, s. 14; Tirmizî, **Edeb**, 1; İbn Mâce, **Cenâiz**, 1

²⁶³ C.III, s. 14; Buhârî, **Mezâlim**, 4; **İkrah**, 7; Müslim, **Birr**, 62; Tirmizî, **Fiten**, 68; Dârimî, **Rikak**, 40; Ahmed b. Hanbel, 3/199, 201, 324; İbn Hibban, a.g.e., XI, 571; San'ânî, a.g.e., XI, 571

177-) قالوا: وقف رسول الله صلى الله عليه و سلم على عجوز، فقال: ”إنها كانت تأتينا أيام

خديجة، و إن حسن العهد من الإيمان“

“Rasulullah (s.a.) yaşlı bir kadına rastladı, (onunla ilgilendi) ve buyurdu ki: “O, bize Hatice’nin günlerinde gelirdi. Ahde vefanın güzelliği imandandır.”²⁶⁴

Elbânî bu hadisin sahih olduğunu ve hadiste hiçbir illet bulunmadığını belirtmektedir.

178-) و فى الحديث المرفوع: ”أول ما يوضع فى الميزان الخلق الحسن“

Merfû bir hadiste (şöyle buyurulur.): “Mîzana ilk konan şey, güzel ahlakıdır.”²⁶⁵

Kudâî hadisin isnadının zayıf olduğunu, Elbânî ise hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir. Burada İbn Kuteybe’nin de hadisi sened vermeden veya Resulullah şöyle buyurdu demeden zikretmesi, O’nun hadisin sıhhatinden çok emin olmadığını göstermektedir.

179-) و قال: ”إن حسن الخلق و حسن الجوار يعمران الديار، و يزيدان فى الاعمار“

“Şüphesiz güzel ahlak ve hoş komşuluk memleketleri mâmur ve ömürleri uzun eder.”²⁶⁶

Münâvî hadisin hasen, ricalinin sîka olduğu; Elbânî ise hadisin sahih olduğu bilgisini vermektedir.

180-) و قال: ”من حسن الله خلقه و خُلِقَ له كان من اهل الجنة“

“Allah kimin yaratılışını ve ahlâkını güzelleştirirse o cennet ehlinde olur.”²⁶⁷

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

²⁶⁴ C.III, s. 15; Kudâî, a.g.e., II, 102; Beyhakî, *Şuabü’l-İmân*, VI, 517; Suyûtî, *Câmiu’s-Sağîr*, VI, 517; Münâvî, a.g.e., II, 446; Elbânî, *Silsiletü Ehâdisi’s-Sahîha*, I, 376

²⁶⁵ C.III, s.23; Kudâî, a.g.e., I, 154; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, VIII, 520; Elbânî, *Silsiletü Ehâdisi’d-Daîfe*, VII, 352

²⁶⁶ C.III, s. 23; Suyûtî, a.g.e., II, 515; Münâvî, a.g.e., IV, 195; Elbânî, a.g.e., II, 156

²⁶⁷ C.III, s. 23

(181-) حدثنا محمد بن عبيد قال حدثنا الفضل بن دكين عن طلحة بن عمر عن عطاء عن أبي

هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "زر غبا تزدد حبا"

"Seyrek ziyaret et ki, daha çok sevilesin."²⁶⁸

İbn-i Hibban hadisin isnâdının Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiştir.

(182-) قال أخبرنا إسحاق بن إبراهيم الصواف عن موسى بن يعقوب السدوسي عن أبي السنان

عن عثمان بن أبي سودة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "من عاد مريضا أو زار أخا ناداه مناد

من السماء: أن طبت و طاب ممشاك تبوات من الجنة منزلا"

"Kim bir hastayı ziyaret eder veya kardeşine ziyarette bulunursa semadan bir münâdi ona seslenir: "Sen iyilik ettin, ziyaretin güzel oldu ve bununla cennette konaklayacağın yeri kazandın."²⁶⁹

Tirmizî hadisi iki ayrı senedle vermiş ve hadisin hasen garib olduğunu belirtmiştir.

(183-) قال حدثني محمد بن خدش حدثنا مسلم حدثنا سلم بن قتيبة عن إبراهيم بن عبد

الرحمن بن يزيد بن أمية عن نافع عن ابن عمر: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقول إذا ودع

رجل: "أستودع الله دينك و أمانتك و خواتم عملك و آخر عمرك"

"Rasulullah (s.a.) bir kişiyi yolcu ederken şöyle derdi: "Dinini, emanetini, amelinin neticesini ve ömrünün sonunu Allah'a havale ederim."²⁷⁰

Hâkim hadisin iki imama göre de sahih olduğunu ama tahrir etmediklerini belirtmiştir. Zehebî O'nun bu görüşüne katılmaktadır.²⁷¹ Tirmizî hadisin bu vecihle garib olduğunu, fakat İbn Ömer'den başka vecihlerle de rivayet edildiğini belirtmiştir. İbn-i Mâce ise hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

²⁶⁸ C.III, s. 24; Kudâî, a.g.e., I, s.s.366,368-369; İbn Hibban, a.g.e., II, 386

²⁶⁹ C.III, s. 25; Tirmizî, **Birr**, 64

²⁷⁰ C.III, s.31; Tirmizî, **Daavât**,44; Ebû Dâvud,**Cihad**,80; İbn Mâce, **Vesâyâ**, 24; Hakîm, a.g.e., II, 106; Suyûtî, a.g.e., I, 576

²⁷¹ İbnü'l-Mülakkin, a.g.e., II, 106

184-) حدثني محمد بن عبد العزيز قال حدثنا مسلم بن إبراهيم عن سعيد بن أبي كعب الأزدي

عن موسى بن ميسرة عن أنس بن مالك: أن رجلا أتى النبي صلى الله عليه و سلم فقال: إني أريد سفرا غدا فقال: ” في حفظ الله و كنفه زودك الله التقوى و غفر ذنبك و وجهك للخير حيث كنت“

”Bir adam Rasulullah (s.a.)’e geldi ve dedi ki: “Yarın bir sefere çıkmak istiyorum” (O) buyurdu ki: “Allah’ın rahmeti ve korumasıyla (git). Allah senin takvanı arttırsın, günahını bağışlasın, nerde olursan ol (Allah) seni hep hayra yönlendirsin.”²⁷²

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

185-) قال حدثنا يزيد بن عمرو قال حدثنا عمير بن عمران قال حدثنا الحارث بن عتبة عن العلاء بن كثير عن مكحول قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”تصافحوا فإن المصافحة تذهب غل الصدور، و تهادوا فإن الهدية تذهب بالسخيمة“

”Musafaha edin, şüphesiz musafaha kalplerdeki kini giderir. Ve hediyeleşin şüphesiz hediyeleşmek hasımlığı giderir.”²⁷³

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

186-) و حدثني أبو الخطاب قال حدثنا بشر بن المفضل عن يونس عن الحسن قال قال رسول

الله صلى الله عليه و سلم: ”لو أهديت لي ذراع لقبلت، و لو دعيت الى كراع لأجبت“

”Bana bir koyun parçası hediye edilse kabul ederim. Bir sığır paçası (yemeye) davet edilsem icabet ederim.”²⁷⁴

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

187-) و في حديث آخر: ”تهادوا تحابوا فإن الهدية تفتح الباب المصمت و تسل سخيمة

القلب“

²⁷² C.III, s.s. 31-32

²⁷³ C.III, s. 34

²⁷⁴ C.III, s. 34; Ahmed b. Hanbel, 2/424; Suyûtî, Câmiu’l-Ehâdis, VI, 44

“Hediyeleşin ki, birbirinizi sevesiniz. Şüphesiz hediye sağır kapıları açar ve kalpteki kini akıtır.”²⁷⁵

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

188- قال حدثنا يزيد بن عمرو قال حدثنا يزيد بن هارون قال حدثنا شريك عن أبي نصير عن

أنس بن مالك، قال: عاد رسول الله صلى الله عليه و سلم رجلا من الأنصار من رمد كان بعينه، و من حديث أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه و سلم: “ثلاثة لا يغادون صاحب الدملى و الرمد و الضرس”

Rasulullah (s.a.) ensardan gözü iltihaplı bir kişiyi ziyaret etti ve Ebû Hureyre'nin Nebî (s.a.)'den (rivayet ettiği) hadis(e göre şöyle buyurdu):“Üç kişiyle yola çıkılmaz. Çıbanlı kişi, göz iltihaplı kişi ve acıkınca öfkelenen kişi.”²⁷⁶

Fettenî hadisin teferrüd ettiğini; hadisin zayıf olduğunu ama mevzû olmadığını belirtmiştir.

189- و فى الحديث المرفوع: “حصنوا أموالكم بالزكاة، و داووا مرضاكم بالصدقة، و استقبلوا

البلايا بالدعاء”

“Mallarınızı zekâtla te'mînat altına alınız; hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz. Belaları dua ile karşılayınız.”²⁷⁷

Elbâni hadisin çok zayıf olduğunu; Münâvî de zayıf olduğunu belirtmektedir.

190- أنه صلى الله عليه و سلم قال يوما لأصحابه: “من أصبح منكم صائما؟” قال عمر: أنا،

قال: “فمن شيع جنازة؟” قال عمر: أنا، قال: “فمن عاد مريضا؟” قال عمر: أنا، قال: “فمن فيكم تصدق

بصدقة؟” قال عمر: أنا، فقال صلى الله عليه و سلم: “وجبت وجبت وجبت”

“Sallallahu aleyhi ve sellem bir gün ashabına sordu.“Sizden kim oruçlu sabahladı?” Ömer: Ben dedi. (O) buyurdu ki: “Kim cenaze teşyi etti?” Ömer: Ben dedi.

²⁷⁵ C.III, s. 34

²⁷⁶ C.III, s.s. 43-44; Fetteñî, a.g.e., 210; Ali el-Müttakî, a.g.e., IX, 103

²⁷⁷ C.III, s. 45; Kudâî, a.g.e.,I, 401; Beyhakî, Şuabü'l-Îmân, III, 282; Suyûtî, Câmiu's-Sağîr, II, 308; Münâvî, a.g.e.,III, 388; Elbânî, a.g.e., VII, 493

(O) buyurdu ki: “Kim bir hastayı ziyaret etti?” Ömer: Ben dedi. (O) buyurdu ki: “Kim sadaka verdi?” Ömer: Ben dedi. Ve sallallahu aleyhi ve sellem: “Vacib oldu, vacib oldu, vacib oldu.”buyurdu.²⁷⁸

Bu hadis Musannef’de ve Kenzu’l-Ummâl’de Hz. Ebu Bekir hakkında; El-Kâmil fi Duafâi’r-Ricâl’de Hz. Ömer hakkında bulunmaktadır. Hadisin sıhhati hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

191-)و في حديث آخر: أنه صلى الله عليه و سلم: قال: ”اتمام عياد تكم المريض أن يضع

أحدكم يده على جبهته أو على رأسه أو يده في يده و يسأله كيف هو، و تمام تحياتكم المصافحة“

“Hastayı ziyaretiniz elinizi onun alınına veya başına koymakla veya eliyle onun elini tutarak nasıl olduğunu sormayla tamamlanır. Selamınız da musafaha ile tamamlanır.”²⁷⁹

Tirmizî bu hadisin isnâdının kuvvetli olmadığını belirtmektedir.

192-)و في الحديث: ”من يرد الله به خيرا يصيب منه“

“Allah bir kimsenin hayrını dilerse, onu bir derde mübtelâ kılar.”²⁸⁰

Hadis sahihtir.

193-)قال مجاهد: كان رسول الله صلى الله عليه و سلم إذا دعا لمتزوج قال: ”على اليمن و

السعادة و الطير الصالح و الرزق الواسع و المودة عند الرحمن“

“Rasulullah (s.a.) evlenenlere şöyle dua ederdi: “Rahman’ın katında mutluluk, huzur, hayırlı alın yazısı, geniş rızık ve sevgi (bulun).”²⁸¹

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır. İbn Kuteybe’nin direk tabiinden olan Mücahid’den rivâyet ettiği bu hadis muallaktır.

194-)و كان رسول الله صلى الله عليه و سلم ينهى أن يقال بالرفاء والبنين

²⁷⁸ C.III, s. 45; Abdurrezzak, a.g.e., III, 593; İbn Adıyy, a.g.e.,III, 334; Ali el-Müttakî, a.g.e., XII, 524

²⁷⁹ C.III, s.46; Tirmizî, **İsti’zân**, 31; Ahmed b. Hanbel, 5/259

²⁸⁰ C.III, s. 57; Buhârî, **Merdâ**,1; İbn Hibban, a.g.e., VII, 168; Kudâî, a.g.e., I, 224

²⁸¹ C.III, s.67

“Rasulullah (s.a.) uyum ve oğlan çocuklar dileğinde bulunmaktan nehy etti.”²⁸²

Darimî bu hadis hakkında “Kalbimiz onu tashih etmeye meyillidir.” ifadesini kullanmıştır.

195-) حدثني زيد بن أوزم قال حدثنا أبو داود قال حدثنا إسحاق بن سعيد القرشي من ولد سعيد بن العاص قال أخبرني أبي قال: كنت عند ابن عباس، فأتاه رجل فمت إياه برحم بعيدة، فلان له وقال، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “اعرفوا أنسابكم تصلوا أرحامكم فإنه لا قرب بالرحم إذا قطعت وإن كانت قريبة و لا بعد بها إذا وصلت وإن كانت بعيدة”

“Soyunuzu öğreniniz ki, akraba haklarını yerine getiriniz. Çünkü yakın dahi olsa, iyi ilişkiler kesilirse akrabalık diye bir şey kalmaz. İyi ilişkiler sürdürüldüğü takdirde ise akrabalık uzak da olsa, uzaklık ortadan kalkar.”²⁸³

Hâkim hadisin sahih olduğunu belirtmektedir. Zehebî Buhârî'nin şartına göre sahih olduğunu belirtmiştir.²⁸⁴

196-) حدثني أبو سفيان الغنوي عن عبد الله بن يزيد عن حيوة بن شريح عن الوليد بن أبي الوليد عن عبد الله بن عمر أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: “أبر البر أن يصل الرجل أهل ود أبيه”

“İyiliklerin en güzeli, kişinin babasının dostlarıyla dostluğu devam ettirmesidir.”²⁸⁵

Tirmizî hadisin isnâdının sahih olduğunu belirtmektedir.

²⁸² C.III, s.68; İbn Mâce, **Nikah**, 23, Dârimî, **Nikah**, 18; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, VII, 148;

Abdurrezzak, a.g.e., VI, 189; Münâvî, a.g.e., I, 316

²⁸³ C.III, s.84; Beyhâkî, a.g.e., X, 157; Hâkim, a.g.e., I, 89; Tayâlisî, a.g.e., IV, 473; Suyûtî, a.g.e., I, s.s.320-321

²⁸⁴ İbnü'l-Mulakkin, a.g.e., I, 165

²⁸⁵ C.III, s. 85; Müslim, **Birr**, 13; Tirmizî, **Birr**, 5; Ahmed b. Hanbel, 2/ 88,91, 97,111

197-)حدثنى القومسى قال حدثنا إسماعيل بن أبى أويس قال حدثنا كثير بن زيد عن أبية عن

جده عن النبى صلى الله عليه و سلم قال:”ابن أخت القوم من أنفسهم و مولى القوم من أنفسهم
و خليف القوم من أنفسهم“

“Kabiledeki erkeklerin kız kardeşlerinin oğlu sizdendir, kavmin azadlısı sizdendir, kavmin anlaşmalısı sizdendir.”²⁸⁶

Hadis sahihtir.

198-)و حدثنى أيضا عن خالد بن مخلد عن سليمان بن بلال عن عبد الله بن دينار عن أبى

صالح عن أبى هريرة قال: قال أبو القاسم صلى الله عليه و سلم:”الرحم شجنة من الرحمن قال لها من
وصلك وصلته و من قطعك قطعه“

“Rahim Rahman’ın köklerindedir (O’na bağlıdır). Ona şöyle dedi: Kim sıla-i rahim yaparsa ona rahmetimi ulaştırırım. Kim sıla-i rahimi keserse ona rahmetimi keserim.”²⁸⁷

Hadis sahihtir.

199-)حدثنى احمد بن الخليل قال حدثنا ابراهيم بن موسى قال حدثنا محمد بن ثور عن معمر

عن أبى إسحاق عن عاصم بن ضمرة عن على عليه السلام عن النبى صلى الله عليه وسلم قال:”من
سره أن يمد له فى عمره ويوسع له فى رزقه فليصل رحمه“

“Kimi ömrünün uzaması ve rızkının genişlemesi sevindirirse, sıla-i rahim yapısın.”²⁸⁸

İbn Adıyy bu hadisin teferrüd ettiğini belirtmektedir.

²⁸⁶ C.III, s. 85; Buhârî, **Ferâiz**,23; İbn Hibban, a.g.e., X, 333

²⁸⁷ C.III, s. 85; Buhârî, **Edeb**, 13; Hâkim, ag.e., IV, 189; İbn Hibban, a.g.e., II, 185

²⁸⁸ C.III, s. 86; Hâkim, a.g.e., IV, 177; İbn Adıyy, a.g.e., IV, 240

(200-) حدثني احمد بن الخليل قال حدثنا أبو نعيم قال حدثنا سفيان عن عبد الله ابن عيسى عن عبيد بن أبي الجعد قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "لا يزيد في العمر إلا البر و لا يرد القدر إلا الدعاء وإن الرجل ليحرم الرزق بالذنب يصيبه"

"Ömrü ancak iyilik uzatır. Kaderi ancak dua çevirir. Kişi işlediği günahla rızıktan mahrum edilir."²⁸⁹

Tirmizî hadisin hasen garib olduğunu belirtmektedir.

(201-) حدثني محمد بن يحيى القطعي قال حدثنا عبد الأعلى قال حدثنا سعيد عن مطر عن الحكم بن عتيبة عن النخعي عن بن عمر قال: أتى رجل النبي صلى الله عليه وسلم فقال: إن والدي يأخذ مني مالي و أنا كاره، فقال: "أوما علمت أنك و مالك لأبيك"

"Bir adam Nebî (a.s.)'a geldi ve dedi ki: Babam benden zorla malımı aldı. (O) buyurdu ki: "Bilmiyor musun ki sen ve malın babanıdır."²⁹⁰

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(202-) قال حدثنا أبو الخطاب قال حدثنا الوليد بن مسلم عن محمد بن الصائب البكري عن سعيد بن عمرو بن سعيد بن العاص قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "حق كبير الإخوة على صغيرهم كحق الوالد على ولده"

"Büyük kardeşin küçük kardeş üzerindeki hakkı, babanın çocuk üzerindeki hakkı gibidir."²⁹¹

Fettenî ve Elbânî hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(203-) و فى الحديث المرفوع: "ريح الولد من ريح الجنة"

²⁸⁹ C.III, s. 86; Tirmizî, **Kadr**, 6; İbn Mâce, **Mukaddime**, 10

²⁹⁰ C.III, s. 86

²⁹¹ C.III, s. 89; Fettenî, a.g.e., 203; Elbânî, a.g.e., IV, 355; Münâvî, a.g.e., III,397; Beyhâkî, **Şuabü'l-Îmân**, VI, 210; Ali el-Müttakî,a.g.e, XVI, 466

“Evlad kokusu cennet kokusundandır.”²⁹²

Taberânî hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(204-) و قال رسول الله صلى الله عليه و سلم لأحد ابني بنته: “إنكم لتجبنون و إنكم لتبخلون و

إنكم لمن ريحان الله“

“Siz muhakkak ki (insanı) korkak ve cimri kılarınsınız ve hiç şüphe yok ki siz Allah’ın en güzel lütuflarından (biri)siniz”²⁹³

Tirmizî hadis için bu hadisten başka bilmiyoruz demiştir.

(205-) و فى الحديث المرفوع: “من لم يقبل من معتذر صادق كان أو كاذبا لم يرد على

الحوض“

“Kim yalancı veya doğru sözlü olsun özür dileyeni kabul etmezse havza ulaşamaz.”²⁹⁴

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(206-) و فيه: “أقبلوا ذوى الهنات عشراتهم“

“Kusur sahibini hatalarıyla kabul edin.”²⁹⁵

İbn-i Hibban ve Ebû Dâvud hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(207-) حدثنى الزیادى قال حدثنا عبد الوارث عن يزيد بن القاسم عن معاذة أنها سمعت هشام

بن عامر يقول: سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: “لا يحل لمسلم أن يصارم مسلما فوق

ثلاث، و أيهما فعل فإنهما ناكثان عن الحق ماداما على صرمهما و إن ماتا لم يدخلوا الجنة“

²⁹² C.III, s. 94; Taberânî, **Mu’cemu’s-Sağîr**, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1983, II, 83

²⁹³ C.III, s. 94; Tirmizî, **Birr**, 11; Ali el-Müttakî, a.g.e., VI, 289

²⁹⁴ C.III, s. 100

²⁹⁵ C.III, s. 100; Ebû Dâvud, **Hudud**,4; Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, VIII, 162;İbn-i Hibban, a.g.e., I,296; Dârekutnî,**Sünen**, III, 207

“Bir müslümanın diğer müslümana üç günden fazla küsmesi helal olmaz. Hangisi yapmış olursa olsun ikisi de küs kaldıkları sürece haksızdır. Bu şekilde ölürlerse cennete giremezler.”²⁹⁶

İbn-i Hibban hadisin isnâdının sahih olduğunu belirtmiştir.

208- قال ابن الكلبي: لما قبض النبي صلى الله عليه و سلم سمع بموته نساء من كندة و حضر

موت فخصبن أيديهن و ضربن بالدفوف

“Nebi (s.a.) vefat ettiğinde, O’nun vefatını Kinde ve Hadra Mevt’teki kadınlar duydu. Ellerine kına yaktılar ve def vurdular.”²⁹⁷

Bu rivâyet herhangi bir kaynaktan bulunmamaktadır. İbn Kuteybe’nin hadisi rivâyet ettiği İbnü’l-Kelbî cerh edilmiş bir râvîdir. İbn Adıyy O’ndan rivâyet edilen hadislerin bazılarının salih, bazılarının münker olduğunu belirtmiştir.²⁹⁸ Hadis zayıftır.

H. KİTÂBÜ’L-HAVÂİC

İhtiyacın gizlenmesi, sabır, gayret, hediye, rüşvet, ihtiyacı güzel sözle açıklama, ihtiyaç arzında güvenilen kimseler, ihtiyacı karşılamayı reddetme, ihtiyaç karşılamaya teşvik, söz verme, sözünü tutma ve iffetli olmaya dair haber, şiir ve fıkraların yer aldığı bölümdür.

209- حدثني أحمد بن الخليل قال حدثنا محمد بن الخصيب قال حدثني أوس بن عبد الله بن

بريدة عن أخيه سهل بن عبد الله بن بريدة عن أخيه سهل بن عبد الله بن بريدة عن بريدة قال: قال رسول

الله صلى الله عليه و سلم: “استعينوا على الحوائج بالكتمان فإن كل ذي نعمة محسود”

“İhtiyaçlarınızın (başarıya ulaşmasına), gizliliğe riayet ederek yardımcı olun; zîra her nîmet sahibi kıskanılır.”²⁹⁹

²⁹⁶ C.III, s. 107; Tayâlisî, **Müsned**, II, 550; İbn Hibban, a.g.e., XII, 480

²⁹⁷ C.III, s. 116

²⁹⁸ İbn Adıyy, a.g.e., I, 120

²⁹⁹ C.III, s. 119; İbnü’l-Cevzî, **Kitâbü’l-Mevzûât**, II, 506; Fettehî, a.g.e.,205;Ukaylî, a.g.e.,III,259; Kudâî,a.g.e.,I,412; Beyhâkî, **Şuabü’l-İmân**, V, 277; Suyûtî, a.g.e.,I,282; Münâvî,a.g.e., I, 493

Hadis için Ukaylî mütâbiinin olmadığını, İbnu'l-Cevzî sahih olmadığını söylemiştir. Fettenî ise hadisin metruk olduğunu belirtmiştir.

(210-) روى هشيم عن عبد الحصيد بن جعفر عن محمد بن عبد الرحمن عن أبي مصعب قال:

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "اطلبوا الحوائج الى حسان الوجوه"

"İhtiyaçlarınızı güzel yüzlülere arz edin."³⁰⁰

İbnu'l-Cevzî hadisin sahih olmadığını, Elbânî ise hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

(211-) و فى حديث آخر: "اعتمد لحوائجك الصباح الوجوه، فإن حسن الصورة أول نعمة تتلقاها

من الرجل"

"İhtiyaçların için güzel yüzlü olana güven. Şüphesiz güzel yüz kişide göreceğin ilk nimettir."³⁰¹

Bu rivâyet hiçbir kaynakta bulunmamaktadır.

(212-) كان رسول الله صلى الله عليه و سلم اذا سئل ما يجد أعطى، و اذا سئل ما لا يجد

قال: "يصنع الله"

"Rasulullah (s.a.) yanında bulunan bir şey istendiğinde verirdi, bulunmayan şeyden istendiğinde "Allah versin." derdi."³⁰²

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(213-) حدثنى شيخ لنا عن وكيع عن سفيان عن منصور عن هلال بن أساف قال قال صلى الله

عليه و سلم: "إذا صلى أحدكم فليدن عليه من ستر بيته فان الله يقسم الثناء كما يقسم الرزق"

"Sizden birisi namaz kıldığında evinin penceresine yaklaşsın. Şüphesiz Allah rızkı taksim ettiği gibi senayı da bölüştürür."³⁰³

³⁰⁰ C.III, s. 123; İbnu'l-Cevzî, a.g.e., II, 500; Elbânî, a.g.e., VI, 297; Münâvî, a.g.e., I, 539

³⁰¹ C.III, s.123

³⁰² C.III, s.137

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(214-)حدثني عن وكيع عن سعيد عن أبي عمران الجوني عن عبد الله بن الصامت قال قال أبو

ذر: قلت للنبي صلى الله عليه و سلم: الرجل يعمل العمل و يحبه الناس؟ قال: "تلك عاجل بشرى المؤمن"

"Ebû Zer dedi ki: "Nebi (s.a.)'e dedim ki: İş yapan ve bu yüzden insanların sevdiği kişinin durumu nedir?" (O) buyurdu ki: ""Bu peşin olarak müminin (dünyadaki) müjdesidir."³⁰⁴

İbn-i Hibban hadisin sıhhat şartlarına göre sahih olduğunu belirtmektedir.

(215-)و قال النبي صلى الله عليه و سلم: "إذا أردتم أن تعلموا ما للعبد عند الله فانظروا ما ذا

يتبعه من الثناء"

"Bir kulun Allah katındaki yerini bilmek isterseniz onun senayı nasıl karşıladığına bakın."³⁰⁵

Elbânî bu hadisin çok zayıf olduğunu belirtmektedir.

(216-)حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا داود بن المحبر عن محمد بن الحسن الهمداني عن أبي

حمزة عن علي بن الحسين عن أبيه عن جده علي بن أبي طالب رضوان الله عليه قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "من ترك معونة أخيه المسلم و السعى معه في حاجته قضيت أو لم تقض كلف أن يسعى في حاجة من لا يؤجر في حاجته. و من ترك الحج لحاجة عرضت له لم تقض حاجته حتى يرى رؤوس المحلقين"

"Her kim Müslüman kardeşine yardım niyetiyle onunla birlikte hareket etmesi ve ihtiyacını gidermesi (ihtiyacını gerçekten giderebilirsin veya giderebilirsin fark etmez) uğruna

³⁰³ C.III, s.158; İbn-i Ebî Şeybe, a.g.e., XII, 429; Abdurrezzak, a.g.e., IV, 313; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, V, 351

³⁰⁴ C.III, s.158; Müslim, **Birr**, 10; İbn Hibban, a.g.e., II, 88; Tayâlîsî, a.g.e., I, 363; Ali el-Müttakî, a.g.e., III, 676

³⁰⁵ C.III, s.158; Elbânî, a.g.e., IV, 123; Ali el-Müttakî, a.g.e., XI, 90

gayreti terk ederse; (kaderi olarak) kendisinden sevap kazanamayacağı birinin ihtiyacı uğruna seferber olmaya sevk edilir (mecbur kılınır). Ve her kim, kendisine arz olunan bir ihtiyacı gidermesi uğruna hac farzını terk ederse, gidermeyi düşündüğü ihtiyacı, (hac farzını yapmak üzere hacca giden ve orada) saçlarını traş eden insanların dönüşünü (traşlı başlarını) görmedikçe (veya kendisi hacca gidip de hacda traş edilen başları bizzat yerinde görmedikçe) ortadan kaldırmayı azmettiği başkalarının ihtiyacının giderilmesi mümkün değildir (niyet ettiği ihtiyacı gidermesi takdir buyurulmaz).³⁰⁶

Elbânî hadisin mevzû olduğunu, İbnu'l-Cevzî de hadisin râvîlerinden birinin mechûl olduğunu belirtmektedir.

(217-) حدثني محمد بن عبيد قال حدثنا ابن عيينة عن يزيد بن عبد الله بن ابي بردة عن أبيه عن

جده عن أبي موسى قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "اشفعوا إلى و يقضى الله على لسان نبيكم ما شاء"

"Benden şefaât isteyin. Allah nebinizin lisanına istediği kadar kuvvet verir."³⁰⁷

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(218-) بلغني عن جعفر بن أبي جعفر المازني عن بن أبي السرى عن إبراهيم بن أدهم عن

منصور بن المعتمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "إن أحببت أن يحبك الله فازهد في الدنيا و إن أحببت أن يحبك الناس فلا يقع في يدك من خطامها شيء إلا نبذته إليهم"

"Allah'ın seni sevmesini istiyorsan dünyaya karşı zâhid ol; insanların seni sevmesini istiyorsan elinde, insanlara vermediğin dünyalık bir şey kalmasın."³⁰⁸

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(219-) و كان ابن عباس يقول: صاحب المعروف لا يقع، فإن وقع وجد متكأ. هذا نحو قول

النبي صلى الله عليه و سلم: "المعروف يقى مصارع السوء"

³⁰⁶ C.III, s. 174; İbnu'l-Cevzî, a.g.e, III, 256; Elbânî, a.g.e., XI, 52

³⁰⁷ C.III, s.174

³⁰⁸ C.III, s. 175

İbn Abbas şöyle dedi: “İyilik sahibi düşmez. Düşse de dayanacak bir şey bulur. Bu Nebî (s.a.)’in kavli gibidir: “İyilik, kötülüğün zararlarından muhafaza eder.”³⁰⁹

Aclunî rivâyetin zayıf olduğunu belirtmiştir.

(220-) و فى الحديث المرفوع: “فضل جاهك تعود به على أخيك صدقة منك عليه و لسانك

تغير به عن أخيك صدقة منك عليه و إماتتك الأذى عن الطريق صدقة منك على أهله“

Merfû bir hadiste (şöyle buyrulur):“Şöhretinin fazileti kardeşine senden sadaka olarak döner. Kardeşini değiştiren lisanın da senden ona bir sadakadır. Yoldaki bir eziyeti kaldırman da ehline bir sadakadır.”³¹⁰

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır. İbn Kuteybe’nin hadisin senedi vermemesi sıhhatinden şüphe ettiğini göstermektedir.

(221-) و فى الحديث المرفوع: “أفضل الصدقة جهد المقل“

Merfû bir hadiste (şöyle buyrulur):“Sadakanın en faziletlisi fakirin gösterdiği gayrettir.”³¹¹

İbn-i Hibban hadisin isnâdının sahih olduğunu belirtmektedir.

(222-) و فى الحديث المرفوع: “إنما لك من مالك ما أكلت فأفريت أو لبست فأبليت أو أعطيت

فأمضيت و ما سوى ذلك فهو ملك الوارث“

Merfû bir hadiste (şöyle buyrulur): “Asıl sana ait olan mal; yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya başkalarına verip dağıttığıdır. Bunun dışındakiler varislere kalan maldır.”³¹²

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır. İbn Kuteybe’nin hadisin senedi vermemesi sıhhatinden şüphe ettiğini göstermektedir.

³⁰⁹ C.III, s. 175; Kudâî, a.g.e., I, ss.93-94; Aclunî, **Keşfu’l-Hafâ**, Dâru lhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut, 1351, II, 90; Beyhakî, a.g.e., II, 244; Ali el-Müttakî, a.g.e., VI, 353

³¹⁰ C.III, s.s. 177-178

³¹¹ C.III, s. 179; Ebû Dâvud, **Zekat**, 40; Beyhâkî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, IV, 180; İbn-i Hibban, a.g.e.,II, 77; Ali el-Müttakî, a.g.e., I, 38; İbnu’l- Cevzî, **Keşfü’l Müşkil min Hadisi’s-Sahihayn**, Dâru’l-Vatan, Riyad, 1997, III, 520

³¹² C.III, s. 179

(223-) حدثني يزيد بن عمرو عن يزيد بن مروان قال: حدثنا النعمان بن هلال عن عبد الله ابن

دينار عن عبد الله بن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "تنزل المعونة على قدر المؤونة"

"Yardım, istemeniz ölçüsünde iner."³¹³

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(224-) حدثني شيخ لنا عن وكيع عن ابن أبي ذئب عن محمد بن قيس عن عبد الرحمن ابن يزيد

عن ثوبان قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "من يتقبل لى بواحدة واتقبل له بالجنة" فقال ثوبان:

أنا يا رسول الله، قال: "لا تسئل الناس شيئاً" فكان ثوبان إذا سقط سوطه من يده نزل فأخذه و لم يسأل

أحداً أن ينا و له إياه

"Kim bana tek bir şey için söz verirse ben de ona cennet için söz veririm. Sevban: "Ben ya rasulallah" dedi. (O) buyurdu ki: "İnsanlardan hiçbir şey isteme". Sevban elinden kamçısı düşerse, bineğinden yere iner, onu alır, hiç kimseden onu vermesini istemezdi."³¹⁴

Ma'mer b. Râşid Câmi'inde bu hadis يتقبل olarak değil olarak yer almaktadır.

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dâir herhangi bir bilgi yoktur.

(225-) و فى بعض الحديث: "كل معروف صدقة و ما أنفق الرجل على أهله و نفسه و ولده

صدقة و ما وقى المرء به عرضه فهو صدقة و كل نفقة أنفقها فعلى الله خلفها مثلها إلا فى معصية أو

بيان"

Bazı hadislerde (şöyle buyurulur): "Her iyilik sadakadır. Erkeğin eşine, kendine ve çocuklarına infak ettiği sadakadır. Kişinin ırzını koruması sadakadır. Bir çıkar veya günah için olmadıkça her infak edilenin Allah katında bir misli mükâfâtı vardır."³¹⁵

³¹³ C.III, s.181; İbn Ebi'l-Hadîd, a.g.e., XVIII, 337

³¹⁴ C.III, s.s. 182-183; Abdurrezzak, a.g.e., XII, 241; Beyhaki, a.g.e., IV, 197; Beyhaki, *Şuabü'l-İmân*, III, 272

³¹⁵ C.III, s. 177; Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 242; Dârekutnî, *Sünen*, III, 28; Fettehî, a.g.e., 63; Elbânî, a.g.e., II, 301

Fettenî ve Elbânî hadisin zayıf olduğunu belirtmektedirler. İbn Kuteybe'nin hadisin senedi vermemesi sıhhatinden şüphe ettiğini göstermektedir.

(-226-) وحدثني أيضا عن وكيع عن سفيان عن أسامة بن زيد عن أبي معن الإسكندراني قال:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إن الصفا الزلال الذي لا تثبت عليه أقدام العلماء الطمع"

"Âlimlerin, üzerinde kaymaktan kurtulamadığı çok kaygan bir tepe vardır ki, o da tamâdır."³¹⁶

İbnu'l- Cevzî hadisin sahih olmadığı, mevzû olduğu bilgisini vermektedir. Suyûtî ise bu hadis hakkında herhangi bir yorumda bulunmamıştır.³¹⁷

(-227-) و قال عليه السلام: "إن روح القدس نفث في روعي أن نفسا لن تموت حتى تستكمل

رزقها فاتقوا الله و أجملوا في الطلب"

"Şüphesiz Cebrail kalbime şöyle ilham etti: "Hiçbir canlı rızkını tamamlamadıkça ölmez. O halde Allah'tan korkun. Rızkı aramada güzel davranın."³¹⁸

Elbânî hadisin ricâlinin Şeyhayn'ın ricâli olduğunu ve sîka olduklarını belirtmektedir.

I. KÎTÂBÜ'T- TAÂM

Yemek çeşitleri, sofrâ âdâbı, oburlar, açlık, yemek daveti, yemek vermede cimriler, beden sağlığı, sağlığa yararlı gıda, perhiz ve ilaçlar, yemeklerin yarar ve zararları, Arap ve Acem tıbbî gibi konularla ilgili haber, şiir ve fıkraların yer aldığı bölümdür.

(-228-) قال رجل للثورى في الحديث: "إن الله يبغض البيت اللحم"

Bir adam Sevrî'ye şu hadisi rivayet etti: "Muhakkak ki Allah, çok et yiyen aile halkına buğz eder."³¹⁹

³¹⁶ C.III, s. 183; Suyûtî, a.g.e., I, 546; Elbânî, a.g.e., VII, 24; İbnu'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, II, 342; Münâvî, a.g.e., II, 364

³¹⁷ Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ fi Ehâdîsi'l-Mevzûa*, I, 191

³¹⁸ C.III, s. 183; Hâkim, a.g.e., II, 4; Kudâî, a.g.e., II, 185; Suyûtî, *Câmiu'l-Ehâdîs*, I, 594; İbnu'l-Cevzî, *Garîbu'l-Hadis*, I, 420; Elbânî, *Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha*, VI, 865; Münâvî, a.g.e., II, 451

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur. İbn Kuteybe hadisi rivâyet edeni belirtmemiş, sadece bir adam demiş; dolayısıyla bu hadisin râvîsi mechuldür.

(229-) عن أبي الصديق الناجي عن النبي صلى الله عليه و سلم أنه قال: ”خير تماراتكم البروني

يذهب بالداء و لا داء فيه“

”Hurmalarınızın en hayırlısı berûnîdir. Hastalığı giderir ve onda hastalık yoktur.”³²⁰

Suyûtî hadisin teferrüd ettiğini, Elbânî ise zayıf olduğunu belirtmiştir.

(230-) و عن عائشة قالت: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”بيت ليس فيه تمر جياع أهله“

”Hurma olmayan evin ehli açtır.”³²¹

Münâvî bu hadisin teferrüd ettiğini belirtmektedir.

(231-) و في حديث ابن عباس أن النبي صلى الله عليه و سلم سئل عن أفضل الشراب

قال: ”الحلواء البارد“ يعنى العسل

”Nebî (s.a.)’e en faziletli içecek soruldu. (O) buyurdu ki: ”soğuk tatlı” yani bal.”³²²

Balın faydalarını anlatan hadis-i şerifler bulunsa da; bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(232-) سيمون بن مهران عن ابن عباس قال- و لا أعلمه إلا عن النبي صلى الله عليه و سلم-أنه

قال: ”أكرموا الخبز فإن الله سخر له السماوات و الأرض“

”Ekmeğe saygı gösterin. Şüphesiz Allah ona gökleri ve yeri musahhar kıldı.”³²³

Fettenî bu hadisin mevzû olduğunu belirtmektedir.

³¹⁹ C.III, s.201; İbnu’l-Esîr, *Câmiu’l-Usûl fi Ehâdîsi’r-Resûl*, trc. Kemal Sandıkçı, Ensar Neşriyat, İst.,2008, XI, 72; İbnu’l-Cevzî, a.g.e., II, 317; Beyhakî, *Şuabü’l-İmân*, V, 307

³²⁰ C.III, s. 201; Elbânî, a.g.e., IV, 459; Suyûtî, *el-Leâli’l-Masnûa*, Dâru’l-Mârifet, Beyrut, 1975, II, 242

³²¹ C.III, s.201; İbn Hibban, a.g.e., XII, 8; Beyhakî, a.g.e., V, 87; Münâvî, III, 209

³²² C.III, s. 205

³²³ C.III, s.206; Fettenî, a.g.e., 144; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, I, 32; Suyûtî, *Câmiu’s-Sağîr*, I, 383; Münâvî, a.g.e., II, 92

(233-) عن ابن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”ثلاثة لا ترد: اللبن و السواك و

الدهن“

”Üç şey reddedilmez: Süt, misvak ve yağ“³²⁴

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta yoktur.

(234-) عن أبي هريرة قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: ”الأكل فى السوق

دناءة“

”Çarşıda yemek yemek alçaklıktır.“³²⁵

Fettenî hadisin sahih olmadığını ve senedinin zayıf olduğunu, İbnu'l-Cevzî hadisin metruk olduğunu, Elbânî ise zayıf olduğunu belirtmektedir.

(235-) عن عبد الله بن أبى أوفى قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”ساقى القوم آخرهم

شربا“

”Bir topluluğa su dağıtan, kendisi en sonunda içer.“³²⁶

İbn-i Hibban hadisin isnâdının sahih ve ricâlinin sîka olduğunu belirtmiştir.

(236-) عليكم بالباءة فمن لم يستطع فعليه بالصوم فانه له وجاء

”Evleniniz. Kim buna güç yetiremezse oruç tutsun. Bu onun için bir korunmadır.“³²⁷

Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu belirtmiştir.

³²⁴ C.III, s.207

³²⁵ C.III, s.214; İbnu'l-Cevzî, **Kitâbu'l-Mevzûât**, III, 197; Fetteî, a.g.e., 144; Elbânî, **Silsiletü Ehâdisi'd-Daife**, V, 484; Münâvî, a.g.e., III, 181

³²⁶ C.III, s.215; Müslim, **Eşribe**, 52; Tirmizî, **Eşribe**, 20; Ebû Dâvud, **Eşribe**, 19; İbn-i Hibban, a.g.e., XII, 155; Suyûtî, a.g.e., II, 453; Münâvî, a.g.e., IV, 110

³²⁷ C.III, s. 218; Tirmizî, **Nikah**,1; Ebû Avâne, **Müsned**, III, 7

(237-) و عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "من أكل من سقط المائدة

عاش في سعة و عوفى في ولده و ولد ولده من الحمق"

"Kim sofradan düşenleri yerse (rızkında) genişlik yaşar ve çocukları, çocuklarının çocukları ahmaklıktan korunur."³²⁸

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(238-) عن نافع عن ابن عمر قال: قال النبي صلى الله عليه و سلم: "من دخل على غير دعوة

دخل سارقا و خرج مغيرا، و من لم يجب الدعوة فقد عصى الله و رسوله"

"Kim bir davete çağırılmadan girse hırsız olarak girer, baskıncı olarak çıkar; kim de davete icabet etmezse Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur."³²⁹

Fettenî hadisin zayıf olduğunu, Elbânî ise hadisin münker olduğunu belirtmektedir.

(239-) عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه و سلم: "إذا دعى أحدكم فجاء مع رسول الله

فإن ذلك له إذن"

Ebû Hureyre'den (rivâyetle) Rasulullah (s.a.) (şöyle buyurdu): "Sizden biri Rasulullahla beraber çağrıldığında, O'nunla beraber gelirse bu, onun için izindir."³³⁰

İbn-i Hibban hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

(240-) عن أسماء بنت رفيد قالت: دخلنا على النبي صلى الله عليه و سلم، فأتى بطعام فعرض

علينا فقلنا: لا نشتهي، فقال: "لا تجمعن كذبا و جوعا"

"Esmâ binti Rûfeyd dedi ki: Nebî (s.a.)'in yanına geldik. Bir yemek geldi ve bize sunuldu. Biz de dedik ki: "Aç değiliz." (O) buyurdu ki: "Açlık ve yalan bir araya gelmez."³³¹

³²⁸ C.III, s. 220

³²⁹ C.III, s.231; Ebû Dâvud, **Et'ime**, 1; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, VII, 68; Fetteñî, a.g.e., 67; Beyhakî, **Şuabü'l-İmân**, VII, 104; Elbânî, a.g.e., XI, 73

³³⁰ C.III, s.231; Ebû Dâvud, **Edeb**, 140; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, VIII, 340; İbn-i Hibban, a.g.e., XIII, 129; Münâvî, a.g.e., I, 347

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde kaydettiğine göre Peygamberimiz (s.a.), Hz. Aişe'ye bir kâse süt ikram etmiş ve arkadaşlarına da vermesini buyurmuşlardır. Oradakiler de 'aç değiliz' diyerek ikramı kabul etmek istememişlerdir. Bunun üzerine Efendimiz "Açlık ve yalan bir araya gelmez." buyurmuşlardır. Hadisin devamında Hz. Esmâ Efendimiz'e bir kişinin iştahı olduğu halde yok demesinin de yalandan sayılıp sayılmadığını sormuş; Efendimiz yalan olduğunu buyurmuşlardır.

(241-) عن المقدم أبي كريمة أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "أيما مسلم ضافه

قوم فأصبح الضيف محروما كان له على كل مسلم نصره حتى يأخذ بقربى ليلته من زرعه و ماله"

"Herhangi bir müslüman bir kavme misafir olur ve misafir aç olarak sabahlarsa, gece olana kadar onun her müslümanın malı ve ekininde hakkı olur."³³²

Bu rivâyetin (gece olana kadar) kısmı sadece Uyûnü'l-Ahbâr'da yer almaktadır. Münâvî'nin rivâyetinde bu kısım yoktur. Münâvî hadisin ricâlinin sîka olduğunu belirtmektedir.

(242-) روى ابن عجلان عن أبيه قال: قال أبو هريرة: إذا نزلت برجل و لم يقرب و فقاتله عن

أنس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "الخير أسرع الى مطعم الطعام من الشفرة فى سنام

البعير"

"Yemek yedirene hayır, bıçağın keskin yüzüyle deveyi kesmesinden daha hızlı ulaşır."³³³

Bu rivâyet herhangi bir hadis kaynağında bulunamamıştır.

(243-) عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: "إن من السنة أن يمشى الرجل مع

ضيفه الى باب الدار"

³³¹ C.III, s.231; Ahmed b. Hanbel, 6/438; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, IV, 210

³³² C.III, s.233; Münâvî, a.g.e., III, 146

³³³ C.III, s.234

“İnsanın misafiriyle evinin kapısına kadar yürümesi, sünnet olan bir davranıştır.”³³⁴

İbn Adıyy hadisin râvîlerinden biri olan Ali b. Urve'nin zayıf olduğu belirtmiştir.

(244-) عن الحسن: فلما أصبح الأنصارى صلى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم الفجر، فلما

سلم أقبل على الأنصارى و قال: “أنت صاحب الكلام الليلة” ففزع الأنصارى و قال: أي كلام يا رسول

الله؟ قال: كذا و كذا : قوله امرأته قال: كان ذلك يا رسول الله، قال: “فو الله لقد عجب الله من صنعكما

الليلة“

“Ensarî Rasulullah (s.a.) ile sabah namazı kılınca, O, selam verdiğinde ensariye döndü ve buyurdu ki: “Sen gece bir söz söyledin.” Ensarî korktu ve dedi ki: Hangi söz ya Rasulallah? Şöyle, şöyle diye buyurdu: O sözler eşine söyledikleriydi. O da evet ya Rasulallah dedi. (O) buyurdu ki: “Vallahi gece sizin konuşmanız Allah'ın hoşuna gitti.”³³⁵

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(245-) و في الحديث: “ثلاثة أشياء تورث النسيان أكل التفاح الحامض و سؤر الفأرة و نبذ

القملة“

“Üç şey unutkanlık yapar. Ekşi elma, fare artığı ve bit kanı yemek.”³³⁶

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamıştır.

(246-) و يروى في الحديث: “ترك العشاء مهمة“

“Akşam yemeğini terk etmek yaşlılığa sebep olur.”³³⁷

Tirmizî bu hadisin münker olduğunu ve bu vecihten başkasını bilmediğini belirtmektedir.

³³⁴ C.III, s.234; İbn Adıyy, a.g.e., V, 208

³³⁵ C.III, s.235

³³⁶ C.III, s.272

³³⁷ C.III, s.272; Tirmizî, *Et'ime*, 46; Kudâî, a.g.e., I, 428; İbn Adıyy, a.g.e., IV, 294

(247-)و فى الحديث: أن رسول الله صلى الله عليه و سلم رأى صهيبا يأكل تمرا و به رمد، فقال

له: "أأكل التمر و بك رمد" فقال يا رسول الله، إنما أمضغ بهذه

"Rasulullah (s.a.) Süheyb'i gözü çapaklı olduğu halde hurma yerken gördü ve: "Sende göz hastalığı olduğu halde hurma mı yiyorsun?" buyurdu. (Süheyb) dedi ki: Ya Rasulallah hurmanın kenarından emiyorum."³³⁸

Hâkim hadisin sahih olduğunu belirtmektedir.

(248-)إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف عن أبيه عن جده قال: قال رسول الله صلى الله عليه و

سلم: "لا تکرهوا مرضاکم على الطعام و الشراب فإن الله يطعمهم و یسقیهم"

"Hastalarınızı yemeye ve içmeye zorlamayın. Şüphesiz Allah onları yedirir, içirir."³³⁹

Tirmizî bu hadisin hasen garib olduğunu ve bu vecihten başkasını bilmediğini; Hâkim ise hadisin isnâdının sahih olduğunu belirtmektedir. Zehebî de Telhîs'inde hadisin sahih olduğunu belirtmektedir.³⁴⁰

(249-)قال عبد الله بن بكر السهمي: حدثنا بعض أصحابنا يرفعه الى النبي صلى الله عليه و

سلم: "من استقل بدائه فلا يتداوين فإنه رب دواء يورث الداء"

"Kim sadece ilaçla tedavi olacağını düşünürse (tedavi olamaz). Çünkü nice ilaçlar var ki hastalıklara sebep olur."³⁴¹

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(250-)و فى الحديث: "داووا مرضاکم بالصدقة و حصنوا أموالکم بالزكاة و استقبلوا أنواع البلیا

بالدعاء"

³³⁸ C.III, s.273; İbn-i Mâce, **Tıb**,3; Hâkim, a.g.e., IV, 456; Beyhâkî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, IX, 344

³³⁹ C.III, s.273; Tirmizî, **Tıb**, 4; Hakîm, a.g.e., IV, 455; Beyhâkî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, IX, 347

³⁴⁰ İbnü'l-Mülakkin, a.g.e., IV, 455

³⁴¹ C.III, s.273

“Hastalarımızı sadakayla iyileştirin, mallarınızı zekâtla koruyun, çeşitli belaları duayla karşılayın.”³⁴²

Beyhakî es-Sünenü'l-Kübrâ'sında hadisin mürsel olduğunu, Şuabü'l-İman'da da bir râvîsinin münker rivayetlerinin olduğunu belirtmiştir.

(251-) عن أبي هريرة أن النبي صلى الله عليه و سلم خرج عليهم و هم يذكرون الكمأة و بعضهم

يقول جدري الأرض، فقال: “الكمأة من المن و ماؤها شفاء للعين و العجوة من الجنة و هي شفاء من

السقم“

“Ebû Hureyre'den rivayetle Nebî (s.a.) (zehirsiz) mantarın yerden bittiğinden bahsederlerken yanlarına geldi ve buyurdu ki: “(Zehirsiz) mantar nîmettir ve suyu göze şifadır. Acve hurması cennettendir ve hastalığa şifadır.”³⁴³

Tirmizî hadisin hasen olduğunu, Tayalîsî ve Ukaylî ise sahih olduğunu belirtmektedir.

(252-) عن الزهرى قال: حدثنى رجل من أصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: “من

بات و فى بطنه جزرة أو جزرتان أو ثلاث أمن القولنج و الدبيلة“

Zühri'den (rivâyetle) o dedi ki: Rasulullah (s.a.)'in ashâbından bir adam bana (şu hadisi) rivâyet etti: “Kim karnında bir, iki veya üç havuçla (yiyerek) geceyi geçirirse; kulunç ve mide hastalığından emin olur.”³⁴⁴

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır. Burada İbn Kuteybe Zühri'nin rivâyet ettiği sahabîyi belirtmemiştir; hadis mürseldir.

(253-) و فى الحديث المرفوع: “أملكوا العجين فإنه أحد الريعين“

“Hamuru güzelce (doyurun) yoğurun. Şüphesiz o iki bereket ve kazançtan biridir.”³⁴⁵

³⁴² C.III, s.274; Beyhakî, a.g.e., III, 382; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, III, 282; Münâvî, a.g.e., III, 515

³⁴³ C.III, s.281; Tirmizî, Tıb, 22; Tayâlîsî, Müsned, IV, 150; Ukaylî, a.g.e., I, 119

³⁴⁴ C.III, s.295

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(254-) و فى الحديث المرفوع: ”العنق هادية الشاة و هى أبعدها من الأذى“

”Boyun eti koyunun başlangıç etidir. Ve eziyetten en uzak olandır.”³⁴⁶

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(255-) عن عقبه بن عامر قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”عليكم بالشجرة التى نادى

الله منها موسى عليه السلام زيت الزيتون ادهنوا به فإنه شفاء من الباسور“

”Allah’ın kendisinden Musa (a.s.)’a seslendiği ağaçtan, zeytinin yağından yağlanın (istifâde edin). Şüphesiz o, basur hastalığına şifadır.”³⁴⁷

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

İ. KİTÂBÜ’N-NİSÂ

Kadınların yaratılışları ve ahlâkları, güzellik-çirkinlik, evlenmede tercih edilmesi gereken kadınlar, kız isteme ve evlilik âdâbı, kadınlarla muâşeret siyaseti, cinsel hayat ve doğum gibi konularda haber, şiir ve fıkralardan oluşan bölümdür.

(256-) عن مجاهد عن يحيى بن جعدة قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”تنكح المرأة

لدينها و حسبها و حسنها فعليك بذات الدين تربت يداك“

”Kadınlarla dini için, asaleti için ve güzelliği için evlenilir. Sen dindar olanımı tercih et ki mesud olasın.”³⁴⁸

Tüm kaynaklarda dördüncü bir haslet olarak “malı için” kelimeleri de geçmektedir. Hadis sahihtir.

³⁴⁵ C.III, s.296

³⁴⁶ C.III, s.298; Nesâî, **Menâsik**, 51; Ali el-Müttakî, XV, 283

³⁴⁷ C.III, s.299

³⁴⁸ C.IV, s.1; Buhârî, **Nikah**, 15; Ebû Dâvud, **Nikah**,2; Nesâî, **Nikah**, 13; İbn Mâce, **Nikah**, 6; Dârimi, **Nikah**,4; Muvatta, **Nikah**, 2, Ahmed b. Hanbel, 2/428

(257-) ثم قال: ”ما أفاد رجل بعد الاسلام خيرا من امرأة ذات دين تسره اذا نظر اليها و تطيعها

اذا امرها و تحفظها فى نفسه و ماله اذا غاب عنها“

“Hiçbir kimse İslam’dan sonra, baktığında kendisini sevindiren, emrettiğinde itaat eden, gıyabında malını ve namusunu koruyan dindar bir kadından başkasından daha fazla faydalanmış olmaz.”³⁴⁹

Beyhakî bu hadisi Hz. Ömer’in sözü olarak almıştır.

(258-) و عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم و أم سليم تنظر الى امرأة

فقال: ”شمى عوارضها وانظرى الى عقبها“

“Ümmü Süleym bir kadına bakıyordu. Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: “Onun yanaklarını koklayın, topuklarına bakın.”³⁵⁰

Beyhakî’de hadisin son kelimesi عرقوبها şeklindedir. Elbânîhadisin münker olduğunu belirtmiştir. Hadisin geçtiği diğer kaynaklarda hadisin sıhhati hakkında herhangi bir yorum bulunmamaktadır. Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde; Efendimiz’in Ümmü Süleym’i cariyeye bakması maksadıyla gönderdiği ve gönderirken bu tavsiyede bulunduğu belirtilmektedir.

(259-) عن أبى هريرة قال قال النبى صلى الله عليه و سلم: ”إذا جاءكم من ترضون خُلُقَه و خَلَقَه

فزوجوه إنكم إلا تفعلوه تكن فتنة فى الأرض و فساد عريض“

“Size ahlâkını ve dindarlığını beğendiğiniz biri kız istemeye geldiğinde onu evlendirin. Bunu yapmazsanız yeryüzünde fitne ve büyük bozgunculuk çıkar.”³⁵¹

Tirmizî hadisin mürsel olduğunu, İbn-i Mâce ise hasen olduğunu belirtmiştir.

³⁴⁹ C.IV, s.1; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, VII, 82; Beyhakî, **Şuabü'l-İmân**, XI, 167

³⁵⁰ C.IV; s. 8; Ahmed b. Hanbel, 3/231; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, VII, 87; Hâkim, a.g.e., II, 166; Elbânî, a.g.e., III, 432

³⁵¹ C.IV, s.10; Tirmizî, **Nikah**,3; İbn Mâce, **Nikah**, 46; Hakîm, a.g.e., II, 164; Münâvî, a.g.e., I, 243

(260-)و عن الحسن عن سمرة عن النبي صلى الله عليه و سلم قال: ”الحسب المال و الكرم

التقوى“

”İnsanın değeri malı ile asâleti de takvâsı ile dir.“³⁵²

Tirmizî bu hadisin hasen sahih garib olduğunu ve bu vecihten başka bilmediğini belirtmiştir.

(261-)و عن أنس قال: قالت أم حبيبة: يا رسول الله، المرأة منا يكون لها الزوجان في الدنيا فتموت فلا يههما تكون في الآخرة؟ قال: ”لأحسنهما (خلقا) يا أم حبيبة، ذهب حسن الخلق بخير الدنيا و الآخرة“

”Ümmü Habîbe dedi ki: Ya Rasulallah Kadının budünyada iki eşi olur ve ölürse ahirette hangisiyle birlikte olur? (O) buyurdu ki: “Onlardan (ahlakça) güzel olanıyla ya Ümmi Habibe. Güzel ahlak dünya ve ahiret hayrını kazandırır.“³⁵³

Ukaylî bu hadiste başka vecih bilmediğini ifade etmiştir.

(262-)عن عطية بن قيس قال: خطب معاوية أم الدرداء فقالت: قال أبو الدرداء: قال رسول الله

صلى الله عليه و سلم: ”المرأة لآخر زوجها“

”Kadın eşlerinden sonuncusundur.“³⁵⁴

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(263-)عن عكاف بن وداعة الهلالي: أن النبي صلى الله عليه و سلم قال له: ”يا عكاف ألك

امرأة“ قال: لا، قال: ”فأنت إذا من إخوان الشياطين إن كنت من رهبان النصارى فالحق بهم و إن كنت

منا فمن سنتنا النكاح“

³⁵² C.IV, s.10; Tirmizî, **Tefsiru'l-Kur'an**, 51; İbn Mâce, **Zühd**, 26; İbn Hibban, a.g.e., II, 233; Beyhakî, a.g.e., VII, 135; Kudâî, a.g.e., I,46; Suyûtî, a.g.e., II, 321; Münâvî, a.g.e., III, 412

³⁵³ C.IV, s.10; Ukaylî, a.g.e., II, 171;

³⁵⁴ C.IV, s.11

“Ya Akkaf senin eşin var mı? O: “Hayır” dedi. (O) buyurdu ki: “Öyleyse sen şeytanların kardeşlerindensin. Eğer hristiyan ruhbanlarındansan, onlara katıl. Eğer bizdensen nikâh sünnetlerimizdendir.”³⁵⁵

Elbânî hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.

(264-) عن طاوس أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: “لا زمام ولا خزام ولا رهبانية في

الإسلام ولا تبتل ولا سياحة في الإسلام”

“İslamda zimam³⁵⁶, kuşak ve ruhbanlık yoktur. İslamda evlenmeme ve insanlardan uzaklaşmak da yoktur.”³⁵⁷

Elbânî hadisin mürsel ve ricalinin sîka olduğunu belirtmiştir.

(265-) وفي بعض الأخبار: أربع من سنن المرسلين: التعطر، والنكاح، والسواك، والختان

Bazı haberlerde (şöyle söylenir):“Dört şey peygamberlerin sünnetlerindedir. Güzel koku sürünmek, nikâh, misvak kullanmak ve sünnet olmak.”³⁵⁸

Münâvî hadisin hasen olduğunu belirtmiştir. İbn Kuteybe'nin bu hadisten, bazı haberlerde diye bahsetmesi, O'nun hadisin sıhhatinden çok emîn olmadığını göstermektedir.

(266-) عن عائشة رضي الله عنها قالت: خطب رسول الله صلى الله عليه وسلم امرأة من كلب،

فبعثني أنظر إليها، فقال لي: “كيف رأيت؟” فقلت: ما رأيت طائلا، فقال: “لقد رأيت خالا بخدها اقشعر

كل شعرة منك على حدة”

Aişe (r.anha) dedi ki: “Rasulullah (s.a.) kelbli bir kadınla nişanlandı. Ve beni ona bakmam için gönderdi. Bana dedi ki: “Nasıl buldun?” Dedim ki: Çok uzun uzadıya

³⁵⁵ C.IV, s.18; Taberânî, a.g.e., I, 213; Ukaylî, a.g.e., III, 356;Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, III, 79; Elbânî, a.g.e., VI, 16

³⁵⁶ Benî İsrail'in âbidleri kendilerini Allah'a adadıklarının bir nişânesi olarak burunlarını dağlarlar ve halka geçirirlerdi. Zimam buna verilen isimdir. Detaylı bilgi için bkz. Uyûnü'l-Ahbâr, IV, 18

³⁵⁷ C.IV, s.18; Elbânî, *Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha*, IV, 387;Münâvî, a.g.e., VI, 425

³⁵⁸ C.IV, s.19; Ahmed b. Hanbel, 5/421; Suyûtî, a.g.e., I, 266, Münâvî, a.g.e., I, 495

bakmadım. (O) buyurdu ki: “Ben onun yanağında, bütün tüylerini ürpertecek bir ben gördüm.”³⁵⁹

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(267-) قتادة بن ملحان و حيان بن عمير قال: دخلت على قتادة بن ملحان، فمر رجل في أقصى

الدار فرأيته في وجه قتادة، فقال: إن النبي صلى الله عليه و سلم مسح وجهه

Katâde b. Milhan’ın yanına girdim. Bir adam evin uzak bir köşesinden geldi, Katâde’nin yüzünde bir sevinç gördüm. O şöyle dedi: “Nebi (s.a.) onun yüzünü mesh etti.”³⁶⁰

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır

(268-) عن عمرو بن شعيب: أن النبي صلى الله عليه و سلم رأى رجلا قصيرا-أو قال شديد

القصر- فسجد

“Nebî (s.a.) kısa –veya çok kısa- bir adam gördü ve secde etti.”³⁶¹

İbn-i Ebî Şeybe bu hadise şükür secdesi bölümünde yer vermektedir. Sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(269-) عن سالم بن عبد الله عن أبيه عن جده قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “من

رأى منكم مبتلى فقال الحمد لله الذي عافاني مما ابتلاك به و فضلني على كثير ممن خلقه تفضيلا عافاه

الله من ذلك البلاء كائنا ما كان“

“Biriniz musibete uğramış birisini gördüğünde içinden “Beni sana verdiği musibetten koruyan, beni kullarının birçoğuna üstün kılan Allah’a hamd olsun.” derse Allah onu olan veya olacak olan bu beladan korur.”³⁶²

Tirmizî bu hadisin bu vecihle garib olduğunu belirtmektedir.

³⁵⁹ C.IV, s.19

³⁶⁰ C.IV, s.19

³⁶¹ C.IV, s.53; İbn Ebî Şeybe, a.g.e., II, 482

³⁶² C.IV, s.53; Tirmizî, **Daavât**, 39; Beyhakî, **Şuabü'l-İmân**, IV, 107; Elbânî, **Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha**, II, 151; Suyûtî, a.g.e., I, 192; Münâvî, a.g.e., I, 351

(270-) عن أبي محيريز قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”فروا من المجزوم كالفرار من

الاسد“

”Cüzzamlılardan aslandan kaçır gibi kaçın.“³⁶³

Bu rivâyet hiçbir kaynakta bulunamamıştır.

(271-) و فى حدیث آخر: ”لا تدموا النظر إلى المجزومین، فإذا كلمتموهم فلیکن بینکم و بینهم

حجاب قید رمح“

”Cüzzamlılara bakmaya devam etmeyin. Onlarla konuştuğunuz zaman aranızda mızrak mesafesinde bir örtü olsun.“³⁶⁴

Elbânî Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha'da hadisin isnâdının hasen, ricâlinin sîka olduğunu belirtmiştir.

(272-) عن قتادة قال: كان رسول الله صلى الله عليه و سلم اذا أدهن بدأ بحاجبه الأيمن ثم

قال: ”باسم الله“

”Rasulullah (s.a.) yağlanınca yağlanmaya sağ kaşıyla başlardı. Sonra ”Bismillâh” derdi.“³⁶⁵

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta yer almamaktadır.

(273-) و قال: ”نبات الشعر فالأنف أمان من الجزام“

”Şi'r bitkisi ve onu koklamak cüzzamdan korur.“³⁶⁶

İbnu'l-Cevzî hadisin sahih olmadığını, Elbânî ise hadisin mevzû olduğunu belirtmiştir.

³⁶³ C.IV, s.69

³⁶⁴ C.IV, s.69; İbn Mâce, **Fiten**, 17; Elbânî, a.g.e.,III, 51; Elbânî, **Silsiletü Ehâdîsi'd-Daife**, IV, 429

³⁶⁵ C.IV, s.69

³⁶⁶ C.IV, s.69; İbnu'l-Cevzî, a.g.e., I, 262;İbn Adıyy, a.g.e., II, 285;Elbânî, a.g.e.,X, 189;Münâvî,a.g.e. I, 199

(274-)أخبرنا محمد بن أبي علي بن أبي طالب أن علياً أصدق فاطمة بنت النبي صلى الله عليه و

سلم بدنا من حديد. قال محمد: وأخبرني ابن أبي مجيح قال: بلغني أن البدن الذي تزوج عليه فاطمة

كان ثمنه ثلاثمائة درهم

“Fatıma’nın düğünündeki devenin fiyatı üç yüz dirhemdi”³⁶⁷

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(275-)عن ابن أبي عيينة عن ابن أبي نجیح عن أبيه أن علياً عليه السلام قال: أتيت رسول الله

صلى الله عليه و سلم بالدرع فباعها بأربعمائة و ثمانين درهما و زوجني عليها

“Ali (a.s.) dedi ki: Rasulullah (s.a.)’e bir zırh getirdim. Onu dört yüz seksen dirheme sattı ve beni onunla evlendirdi.”³⁶⁸

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunmamaktadır.

(276-)عن مجاهد عن ابن عباس أن النبي صلى الله عليه و سلم قال: “أعظم النكاح بركة أيسره

مؤونة“

“Nikâhın bereketi en çok olanı, masraf olarak en kolay olanıdır.”³⁶⁹

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(277-) قال فى الحديث الآخر: “اللهم أذهب ملك غسان و ضع مهور كندة“

“Allah’ım Gassan’ın mülkünü yok et, yerine kinde mehirlerini koy.”³⁷⁰

Bu rivâyet herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(278-)و قال رسول الله صلى الله عليه و سلم فى الطيرة: “أصدقها الفأل“

³⁶⁷ C.IV, s.70

³⁶⁸ C.IV, s.70

³⁶⁹ C.IV, s.71; Ahmed b. Hanbel, 6/82; Beyhakî, Şuabü'l-Îmân, V,254

³⁷⁰ C.IV, s.71

“Rasulullah (s.a.) uğursuzluk hakkında buyurdu ki: “En doğrusu uğurdur.”³⁷¹

Elbânî hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.

(279-)قال: و أما كراهية الناس للنكاح فى شوال، فإن أهل الجاهلية كانوا يطرون منه و يقولون:

إنه يسول بالمرأة، فعلقه الجها منهم، و أبطله الله بالنبي صلى الله عليه و سلم، لأنه نكح عائشة رضى الله

عنها فى شوال

“İnsanların şevvalde nikâh kıymayı kerih görmesine gelince, cahiliyede insanlar bunu uğursuz sayıyordu. Ve diyorlardı ki: Şüphesiz o ayda evlenirse kadın ölür. Cahiller bu söze uydular. Allahu Teâlâ bunu Nebî (s.a.) ileiptal etti. Çünkü O, Âişe (r.a.) ile şevvalde nikâh kıydı.”³⁷²

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(280-)عيسى بن يونس قال حدثنا شيخ لنا قال: سمعت سمرة بن جندب يقول على منبر البصرة

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: “إنما المرأة خلقت من ضلع عوجاء فإن تحرص على إقامتها

تكسرها فدارها تعش بها“

“Şüphesiz kadın eğri bir eğe kemiğinden yaratılmıştır. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya uğraşırsan onu kırarsın. Onu doğrultmaya çalışma, onunla bu şekilde yaşa.”³⁷³

Hadis sahihtir.

(281-)عن عقبة بن عامر عن النبي صلى الله عليه و سلم، قال: “كل شئ يلهو به الرجل باطل إلا

تأديبه فرسه و رميه عن قوسه، و ملاعبته أهله“

“Bir müslümanın oynadığı bütün oyunlar batıldır. Yalnız atını eğitmesi, yayı ile ok atması ve ailesiyle oynaşması müstesna.”³⁷⁴

³⁷¹ C.IV, s.72; Ahmed b. Hanbel,2/289; Beyhakî, a.g.e., II, 62; Elbânî, *Silsiletü Ehâdisi's-Sahîha*, VI, 154

³⁷² C.IV, s.72; Nesâî, *Nikah*, 93

³⁷³ C.IV, s.77; Buhârî, *Enbiyâ*, 1; Müslim, *Ridâ*, 61-62; Dârimî, *Nikah*, 35; Ahmed b. Hanbel, 5/8

³⁷⁴ C.IV, s.81; Tirmizî, *Fedâilü'l-Cihâd*, 11; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 14; İbnu'l-Esîr, a.g.e., VII, 680

Tirmizî hadisin hasen sahih olduğunu belirtmektedir.

(282-) عن مجاهد عن ابن هريرة عن النبي صلى الله عليه و سلم قال: ”دينار أعطيته مسكينا و

دينار أعطيته في رقبة و دينار أعطيته في سبيل الله و دينار أنفقته على أهلك هو أعظم أجرا“

“Ecri en büyük sadaka; miskine verdiği dinar, köle azâdı için verdiği dinar, Allah yolunda harcadığın dinar ve aile ehline harcadığın dinardır.”³⁷⁵

Kaynaklarda hadisin sıhhatine dair herhangi bir bilgi yoktur.

(283-) عن ابن أسد قال: كان النبي صلى الله عليه و سلم اذا اختلى مع نساءه ألقى و قبل

“Nebî (s.a.) hanımlarıyla yalnız kaldığında onlarla oturur ve (onları) öperdi.”³⁷⁶

Bu hadis bu lafızlarla herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

(284-) لقول النبي صلى الله عليه و سلم: ”لا تمنعوا إماء الله مساجد الله“

“Allah’ın kadın kullarını mescidlerden men etmeyin.”³⁷⁷

Hadis sahihtir.

(285-) قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: ”إن أبغض الحلال الى الله الطلاق

“Allah’ın en buğz ettiği helal boşanmadır.”³⁷⁸

Ebû Dâvud’un hadisin garib olduğunu, Elbânî ise zayıf olduğunu belirtmektedir.

³⁷⁵ C.IV, s.81; Ahmed b. Hanbel, 2/476; Beyhâkî, a.g.e., VII, 467

³⁷⁶ C.IV, s.92

³⁷⁷ C.IV, s.115; Buhârî, **Cum’a**, 13; Müslim, **Salât**, 136; Ebû Dâvud, **Salât**, 52; Dârimî, **Salât**, 57; Muvattâ, **Kible**, 12; Ahmed b. Hanbel, 2/16, 151, 438; 5/192, 193

³⁷⁸ C.IV, s.124; Ebû Dâvud, **Talak**, 3; İbn-i Mâce, **Talak**, 1; Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, VII, 322; Elbânî, **Silsiletü Ehâdîsi’s-Sahîha**, V, 18; Suyûtî, a.g.e., I, 37; Münâvî, I, 79

SONUÇ

İbn Kuteybe'nin hadis alanında birçok kitabı bulunsa da incelediğimiz eseri hadis alanında bir çalışma değildir. Tarih ve ahlâk alanındadır. Müellif bu eserde halka bazı ahlakî ve toplumsal kuralları öğretmek amacıyla şiirlerden, hikâyelerden ve varsa hadislerden örnekler vermiştir. Müellifin hadisleri derlemek, sahîhini mevzûsundan ayırmak gibi bir amacı yoktur. Bu sebeple eserde sıhhatlerine dâir bilgi yer almamaktadır. Hadislerin sıhhatiyle alâkalı değerlendirmeler buldukları diğer kaynaklardan çıkartılmıştır.

Yaptığımız çalışmada toplam iki yüz seksen beş hadis tespit edilmiştir. Sıhhatlerine göre hadis sayıları şu şekildedir:

56 tane hadis→ Herhangi bir kaynakta bulunamamıştır.

29 tane hadis→ Kitaplarda buldukları halde sıhhatlerine dair bilgi yoktur.

69 tane hadis→ Sahihtir.

10 tane hadis→ Hasendir.

12 tane hadis→ Hasen sahihtir.

5 tane hadis→ Hasen garibtir.

10 tane hadis→Garibtir.

65 tane hadis→Zayıftır.

25 tane hadis→Mevzûdur.

1 tane hadis→Mevkuftur.

1 tane hadis→Diğer kaynaklarda Uyûnü'l-Ahbâr'dan rivâyet edilmiştir.

Bunlar dışında hadislerden biri Uyûnü'l-Ahbâr hâricinde sadece müellifin Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis adlı kitabında geçmektedir. Bir başka hadis ise bu kitabın dışında sadece müellifin Garîbü'l-Hadis adlı eserinde yer almaktadır.

Ayrıca müellif hadislerin kaynaklarda olan senedleri hâricinde birçok hadisi kendisi rivâyet etmiştir. Uyûnü'l-Ahbâr'da toplam yüz yirmi yedi hadisi kendisi rivâyet etmiştir. Eserde genel olarak hiçbir kaynakta bulunmayan ya da zayıf veya mevzû olan hadisler senedsiz verilmiştir. Genel itibâriyle bu rivâyetler zayıf veya mevzû olsa da hepsi için aynı şeyi söylemek yanlış olur. Bazen böyle hadislere sened verildiği olmuştur; bazen de sahih veya hasen hadisler senedsiz verilebilmiştir.

Bu verilerden hareketle, Uyûnü'l-Ahbâr'ın içi tamamen sahih hadislerle dolu bir kaynak olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Zaten müellifin bu eseri oluştururken amacı sahih bir hadis kitabı oluşturmak değildir. On ayrı başlıkta topladığı konularla ilgili hadis, sahabe sözleri, menkîbeler, şiirler ve hikâyeleri toparlamıştır. Kitab adı verilen ana başlıklar altında farklı bablar oluşturmuştur ve bütün babların içerisinde de hadis bulunmamaktadır. Ancak öyle anlaşılıyor ki müellif sahih olduğunu düşündüğü hadisleri toplamıştır ve zaten bu hadislerin büyük bir kısmını da kendisi rivayet etmiştir. Zayıf veya mevzû olan ya da hiçbir kaynakta bulunmayan birçok hadisin senedini belirtmemesi de kendisinin de hadis konusunda şüpheleri bulunabileceğini bize göstermektedir. Yine de müellif konuları desteklemek amacıyla bu hadislere ve haberlere yer vermiş bulunmaktadır.

Tüm bunların netîcesinde Uyûnü'l-Ahbâr'ın, içerisindeki mevzû ve zayıf hadisler sebebiyle aslî kaynaklardan sayılmasa da onlarda yer almayan rivâyetlerin farklı tarîklerini göstermesi açısından önemli bir eser olduğu söylenebilir. Kitabın içinde fazla sayıda mevzû ve zayıf rivâyet olması sebebiyle müsteşrikler tarafından tercih edilen bir kaynaktır. Kitabın C. Brockelmann tarafından neşredilmesi bunun en önemli kanıtıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdülaziz ed-Dûrî, “Dîvan”, **DİA**, İst., 1994, C. IX, s. 378
- Ali el-Müttakî, **Kenzu’l-Ummâl fî Süneni’l- Akvâl ve’l-Efal**, C.XVIII, Müessesetu’r-Risâle, Beyrut, 1979
- Aydınlı, Abdullah, **Hadis Istılahları Sözlüğü**, 7.b., İ.F.A.V. Yay., İst., 2013
- Aclunî, **Keşfu’l-Hafâ**, C.II, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut, 1351
- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C.XX, 3.b., Dâru’l-Meârif, Kahire, 1949
- Bağdâdî, el-Hatîb, **Târihu Bağdât**, C.XIV, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1986
- Bakır, Abdülhalik, “Basra”, **DİA**, İst., 1992, C. V, s. 108
- Başaran, Selman ve M. Ali Sönmez, **Hadis Usûlü ve Tarihi**, 2.b., Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 2001
- Beyhâkî, **ed-Daavâtü’l-Kebîr**, C.II, Merkezu’l Mahtûtât ve’t-Turâs ve’l-Vesâik, Kuveyt, 1989
- _____, **Mârifetü’s-Sünen-i ve’l-Âsâr**, C.VII, Dârü’l-Kütüb’il-İlmiyye, Beyrut, 2001
- _____, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, C.X, 1.b., Dâru’l-Mârif, Beyrut, H.1344
- _____, **es-Süneni’s-Suğrâ**, C.II, 1.b., Dâru’l-Mârif, Beyrut, 1999
- _____, **Şuabü’l-İman**, C.IX, 1.b., Dârü’l-Kütüb’il-İlmiyye, Beyrut, 1990
- Bezzar, **Müsned**, C. XVIII, Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, Medine, 2003
- Bîsar Ağvâd, **Müsnedü’l-Câmî**, C.XXII, 1.b., Dâru’l-Ceyyid, Beyrut, 1993

- Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, C. VI, 5.b., Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1993
- C. Brockelmann, "İbn Kuteybe", **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1965, C.V/II, s.762
- Çakan, İsmail Lütfi, **Hadis Usûlü**, 22.b., İ.F.A.V. Yay., İst.2010
- Dârekutnî, **İlel**, 1.b., Dâru't-Tîbe, Riyad, 1986
- _____, **Sünen**, C.IV, Şirketü't-Tabaati'l-Fenniyye, Medine, 1966
- Dârimî, **Sünen**, C.IV, 1.b., Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1974
- Durmuş, İsmail, "Uyûnü'l-Ahbâr", **DİA**, İst., 2012, C. XLII, s.s. 247-248
- Dülber, Hatice, **İbn Kuteybe ve Hadis Anlayışı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008
- Ebû Abdullah Şemseddin, **Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd**, Lecnetu İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyye, Kahire, 2009
- Ebû Avâne, **Müsned**, C.V, 1.b., Dâru'l-Mârife, Beyrut, 1998, Beyrut, 1986
- Ebû Dâvud, **Sünen**, C.V, 1.b., Dâru İbn-i Hazm, Beyrut, 1997
- Ebû Nuaym Asbahânî, **Mârifetü's-Sahabe**, C.V, 1.b., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2002
- Ebû Ya'lâ, **Müsned**, C.V, 1.b., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2002
- Erkaya, Musa, **Hicri II. Asır İtibariyle Bağdat'ta Hadis Faaliyetlerine Genel Bir Bakış**, F.Ü.İ.F. Dergisi, 13:2 (2008)
- Fettenî, **Tezkiratü'l-Mevzûat**, 1.b., Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1967
- Gutas, Dimitri, **Yunanca Düşünce Arapça Kültür**, 1.b., trc. Lütfü Şimşek, Kitap Yay., İst. 2003
- Hasan, H. İbrahim, **İslam Tarihi**, trc. Komisyon, C.VI, Kayıhan Yay., İstanbul, ts..
- Hâkim, **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, C.IV, Mektebetü Matbûati'l-İslâmiyye, Beyrut, ts.
- Heysemî, **Mecmeu'z-Zevâid**, C.X, 3.b., Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1982

- Humeydî, **Müsned**, C.II, Dâru Âlimi'l-Kütüb, Beyrut, ts.
- İbn Adıyy, **Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl**, C. VIII, 3.b., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1988
- İbn Asâkîr, **Târîhu Dimeşk**, C. LXXVIII, 1.b., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1997
- İbn-i Ebî Hâtim, **Kitâbü'l-İlel**, C.VI,yay.y., Riyad, 2006
- İbn Ebî Şeybe, **Musannef**, C.XVI, 1.b., Mektebü'r-Rüşd, Riyad, 2004
- İbn Ebi'l-Hadîd, **Şerhu Nehci'l-Belâğa**, C.XX, 2.b., Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1967
- İbn Hacer Askalânî, **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe**, C.IV, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, h. 1328
- _____, **Lisânü'l-Mîzan**, C. VII, 3.b., Müessesetü'l-Ale'l Matbûat, Beyrut, 1986
- İbn Hibban, **Sahîh**, C.XVIII, 3.b., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1972
- _____, **Sîret'ün-Nebeviyye ve Ahbâr'ul-Hulefâ**, Müessesetü'l Kütübi's-Segafıyye, Beyrut, 1987
- İbn Hişam, **Sîretü'n-Nebeviyye**, C.IV, Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire,1963
- İbn Mâce, **Sünen**, C.II, Mektebetü't-Terbiyetü'l-Arabî, Beyrut, 1988
- İbn Kuteybe, **Garîbu'l-Hadis**, C.II, 1.b., Matbaatü'l-Ânî, Bağdat, 1977
- _____, **Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis**, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1973
- _____, **Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis-Hadis Müdafası-**, 3.b., trc. M. Hayri Kırbasoğlu, Kayhan Yay., İst., 1998
- _____, **Uyûnü'l-Ahbâr**, C. IV, 2.b.Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1996
- İbnu'l-Cevzî, **Garîbu'l-Hadis**, C.II, 1.b., Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1985
- _____, **Keşfü'l Müşkil min Hadisi's-Sahihayn**, C.IV, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1997
- _____, **Kitâbü'l-Mevzûat**, C.IV, 1.b., Mektebetü't-Tedmûriyye, Riyad, 1997

- İbnu'l-Esîr , **Câmiu'l-Usûl min Ehâdîsi'r-Rasûl**, C.XII, trc. Kemal Sandıkçı ve Muhsin Koçak, Ensar Neşriyat, İst. 2008
- _____, **Üsdü'l-Gabe fî Marifeti's-Sahabe**, C.VII, Dâru's-Şa'b, Kahire, 1970
- İbnü'l-Mulakkin, **Muhtasaru İstidrâki'l- Hâfız ez-Zehebî ala Müstedreki Ebî Abdillah Hâkim en-Nisâburî**, C. VII, Dâru'l-Asime, Riyad, 1990
- İbnü'n-Nedim, **el-Fihrist**, 1.b., Dâru'l-Mârife, Beyrut, 1994
- Kahraman, Hüseyin, **Kûfe'de Hadis -İlk Üç Asır-** , 1.b., Emin,Yay., Bursa, 2006
- Katip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn An Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünun**, C.V, trc. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İst., 2007
- Kudâî, **Müsnedü's-Şihâb**, C.II, 2.b., Müessesetü'r-Risâle
- Kurt, Mustafa, **İbn Kuteybe ve Tefsir Anlayışı**, İ.F.A.V. Yay. Nu:112, İst. 1996
- Malik, **Muvatta**, C.III, Dâru'l-Kalem, Bombay, 1991
- _____, **Mucemü'l-Vasît**, 5.b., Mektebetü's-Şuruku'd-Düvelî, Kahire, 2011
- Muhammed Nâsuriddin Elbânî, **Daifu Sünen-i İbn Mâce**,1.b.,Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1988,
- Muhammed Nâsuriddin Elbânî, **Silsiletü Ehâdîsi'd-Daîfe**, C.XIV, 2.b., Mektebetü'l-Maârif, Riyad, 2002
- Muhammed Nâsuriddîn Elbânî, **Silsiletü Ehâdîsi's-Sahîha**, C. 6, 3.b., Dâru Kütübi'l-İslâmî, Beyrut, 1983
- Mutçalı, Serdar, **Mucemu'l-Arabiyyi'l-Hadis**, Arapça Türkçe Sözlük, Dağarcık Yay., İst. 2012
- Mübârekfûrî, **Er-Rahîk ve'l-Mahtûm**, 1.b., Daru'l-Vefâ, Kahire, 2007
- Münavî, **Feyzu'l-Kadîr**, C.VI, 2.b., Dâru'l-Mârife, Beyrut, 1972
- _____, **El-Müncid fil-Lugati ve'l-Ağlâm**, 45.b., Daru'l-Meşrik, Beyrut, 2012
- Müslim, **Câmiu's-Sahîh**, C.VIII, yay.y., yy.,1964

- Nesâî, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, C.XII, 1.b., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001
- Sandıkçı, Kemal, **İlk Üç Asırda İslâm Coğrafyasında Hadis**, D.İ.B. Yay. Ankara, 1991
- San'ânî, Ebû Bekir Abdurrezzak, **Musannef**, C.XI,1.b., Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1970
- Suyûtî, **Câmiu'l-Ehâdîs**, yay.y., yy., ts
- _____, **Câmiu's-Sağîr**, C.IX, trc. İsmail Mutlu, Şaban Döğen, Yeni Asya Neşriyat, İst.1996
- _____, **el-Leâli'l-Masnûa fî Ehâdîsi'l-Mevzûa**, C.II, Dâr'ul-Mârife, Beyrut, 1975
- Şevkânî, **Fevâidü'l Mecnûâ fî'l-Ehâdîsi'l-Mevzûa**, 2.b., Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1992
- Taberânî, **Mu'cemu's-Sağîr**, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983
- _____, **Müsned'üş-Şâmiyyîn**, C.II, 1.b., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1989
- Tirmizî, **Camî'us-Sahîh**, C.V, Mektebetü'd-Delviye, yy, ts
- _____, **Şemâil-i Şerîf**, C.II,1.b., trc. Hüsâmettin Nakşibendî, Hilal Yay., İst., 1976
- Ukaylî, **Duafâu'l-Kebîr**, C.IV, 1.b., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984
- Üzüm, İlyas, "Me'mun", **DİA**, Ankara, 2004, C. XXIX, s.s. 100-102
- Varol, Bahaüddin, **İbn Kuteybe Hayatı, Eserleri ve İslam Tarihçiliğindeki Yeri**, İslami İlimler Dergisi, 3:2 2008
- Welsinck, Arent Jean, **Concordance et Indices- Mu'cem'ul- Müfehres li Elfâz'il-Hadis'in-Nebevî**, E.J. Brill, Leiden, 1955
- Yakut el-Hamevî, **Mu'cemu'l-Buldân**, C.V, Daru Sadir, Beyrut, 1957
- Yazıcı, Hüseyin, "İbn Kuteybe", **DİA**, İst., 1999, C. XX, s.s.144-146
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbasiler", **DİA**, İst., 1988, C. I, s.s. 40-41
- Yücesoy, Hayrettin, "Mihne", **DİA**, İst., 2005, C. XXX, s.27

Zehebî, **Siyeru Âlâm'in-Nübelâ**, C. XXIII, 1.b., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1984

_____, **Mîzânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, C.IV, 1.b., Dâru'l-Mârife, Beyrut, ts

Zemahşerî, **el-Fâik fî Garîbi'l-Hadis**, C.4, 2.b., İsa el-Babi el-Halebi ve Şerikuhu, Kahire,
1971

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Tuğçe Günaydın		
Doğum Yeri ve Yılı	Kdz. Ereğli/ Zonguldak	21.11.1988	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce	Arapça	
ve Düzeyi	Orta (C)	Orta	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2002	2006	Bursa İpekçilik Anadolu İmam-Hatip Lisesi
Lisans	2006	2010	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2011	2015	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İletişim (e-posta):			
		Tarih İmza Adı Soyadı	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Tuğçe GÜNAYDIN
Tez Adı	İBN KUTEYBE’NİN UYÛNÜ’L-AHBÂR’INDAKİ HADİSLERİN TAHRİC VE TENKİDİ
Enstitü	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Yrd. Dç. Dr. Akif KÖTEN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :04.11.2015

İmza :